

Zemědělství & potravinové iniciativy v souvislostech

SALSIFI

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

PŘEHLED VYBRANÝCH EVROPSKÝCH ZEMÍ

Fondation Charles Léopold Mayer
pour le Progrès de l'Homme

Úvod

Vítejte v souhrnné publikaci, popisující situaci v mapovaných evropských zemích, která je neocenitelným zdrojem informací o právních a politických rámcích týkajících se komunitou podporovaného zemědělství (KPZ) a lokálních solidárních partnerství pro agroekologii (LSPA). Zdokumentovaná situace každé země nabízí komplexní analýzu současného stavu KPZ a LSPA, zabývá se klíčovými inovativními strategiemi a zároveň významnými problémy, které vyžadují společnou pozornost a opatření.

Sestavení tohoto souboru je výsledkem spolupráce mezi projektovými partnery z Belgie, České republiky, Francie, Německa, Maďarska, Itálie, Rumunska a Španělska a odborných znalostí poskytnutých URGENCI, respektovanou organizací známou svým odhodláním propagovat KPZ a LSPA na celém světě. Všichni projektoví partneři společně pečlivě prozkoumali prostředí udržitelných a komunitně orientovaných zemědělských přístupů s cílem vytvořit rozmanitý a zasvěcený souhrn informací.

Cílem zdokumentovaných situací jednotlivých zemích je poskytnout tvůrcům veřejných politik, výzkumným pracovníkům, odborníkům z praxe a široké veřejnosti komplexní informace o různých přístupech a postupech souvisejících s KPZ a LSPA v popisovaných zemích. Tyto dokumenty slouží jako důležitý nástroj, který umožní zúčastněným stranám a rozhodovacím orgánům formulovat informované politiky a iniciativy, a podpořit tak růst a odolnost udržitelných potravinových systémů v jednotlivých zemích.

Společné úsilí vynaložené na přípravu tohoto souboru podtrhuje společný závazek podporovat udržitelné zemědělství, zapojení komunit a sociální solidaritu. Při řešení složitých problémů našich potravinových systémů mohou znalosti a zkušenosti sdílené v těchto dokumentech sloužit jako vodítko pro budování odolných, inkluzivních a udržitelných potravinových systémů do budoucna.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

Projekt ID: 2020-1-FR01-KA204-080270

Podpora Evropské komise při vydání této publikace nepředstavuje schválení jejího obsahu, který vyjadřuje pouze názory autorů, a Komise nenes odpovědnost za případné využití informací v ní obsažených.

Obsah

1. Belgie	1
2. Německo	14
3. Maďarsko	28
4. Itálie	41
5. Rumunsko	59
6. Španělsko	74
7. Francie	77
8. Česká republika	90

Belgie

Všeobecný přehled s místními souvislostmi

1. Územní a zemědělské souvislosti

V současnosti funguje v Belgii 35 192 zemědělských podniků na 11 584 008 obyvatel. 63,7 % těchto farem se nachází ve Vlámku, 36 % ve Valonsku a 0,2 % v Bruselu. Toto rozložení odráží spíše hustotu zastoupení obyvatelstva než rozdíl v rozloze, neboť ve Vlámku žije více obyvatel na menší plochu než ve Valonsku, což z něj činí nejhustěji osídlenou oblast v Evropě. Tato situace také odráží rozdíl v zemědělských systémech mezi Flandry a Valonskem. Intenzivnější zemědělství ve Vlámku se věnuje bezorebnému pěstování založenému na špičkových technologiích a také zahradnictví, zatímco ve Valonsku je extenzivnější zemědělství založené na pastvinách.

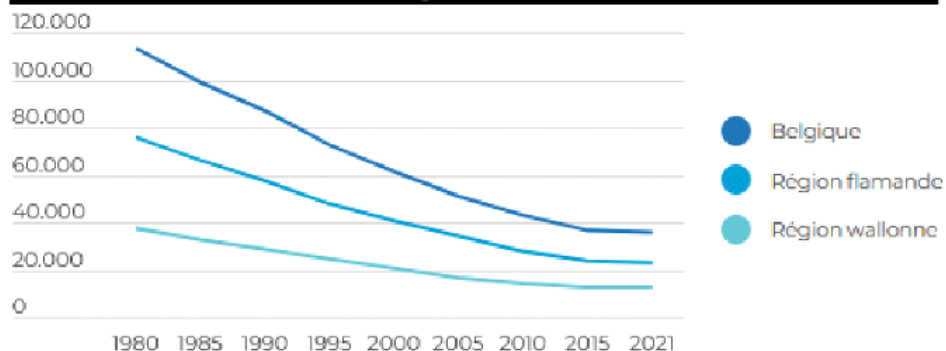
Rozdíly mezi Flandry a Valonskem se projeví již historicky: Ve Flandrech bylo zpočátku mnoho malých farem s nízkou mírou zaměstnanosti ve srovnání s Valonskem. Po druhé světové válce se Flandry zaměřily na farmy s vysokou přidanou hodnotou, aby si zachovaly zaměstnanost. Zatímco historie Bruselu je bližší historii Flander, protože původně byl vlámským územím. S výstavbou a následným rozšiřováním města vedl tlak na zemědělskou půdu k (téměř) zániku chovů hospodářských zvířat, aby uvolnil místo jen hrstce zelinářů. V posledních letech se rozvinulo mnoho projektů tzv. market gardeningu (mikro zelinářských farem). Jejich počet však vzhledem k obtížnosti této profese (včetně přístupu k dostatečné ploše, aby se z její produkce dalo žít) poněkud stagnuje.

Variables	Belgique	Région flamande	Région de BXL-Capitale	Région wallonne
Nombre d'exploitations	-	-	-	-
Avec une production agricole	35.192	22.449	73	12.670

Obrázek 1 - Počet farem dle regionu.

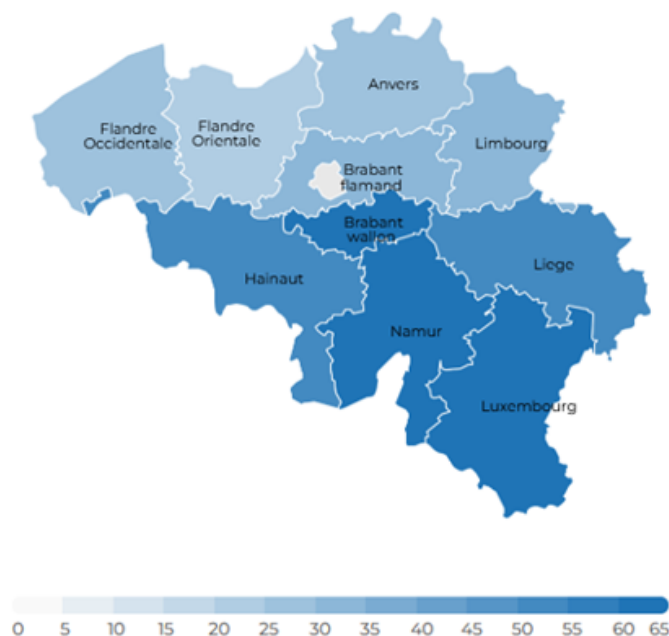
SOd druhé světové války se projevuje trend zvyšování produktivity potravin z hlediska produkce biomasy a v důsledku toho i rostoucí konkurence a mechanizace. Tyto a další procesy měly zásadní důsledky pro historii zemědělství v Belgii. Mezi lety 1980 a 2014 se průměrná velikost zemědělských podniků v Belgii ztrojnásobila: ve Vlámku z 8,4 ha na 25,5 ha a ve Valonsku z 20,8 ha na 55,4 ha. Zároveň zaniklo 60 % pracovních míst v zemědělství. Každý belgický zemědělec nyní obhospodaruje více než dvojnásobek půdy než v roce 1980. Počet zemědělských podniků se v posledních letech snížil. V letech 2001-2021 se celkový počet zemědělských podniků snížil o 39 %. Nárůst rozsahu je výraznější ve Flandrech než ve Valonsku.

Evolution du nombre d'exploitations

Obrázek 2 - Vývoj počtu zemědělců v jednotlivých regionech

Obrázek 3 - Průměrná velikost zemědělského podniku na hektar v roce 2021.

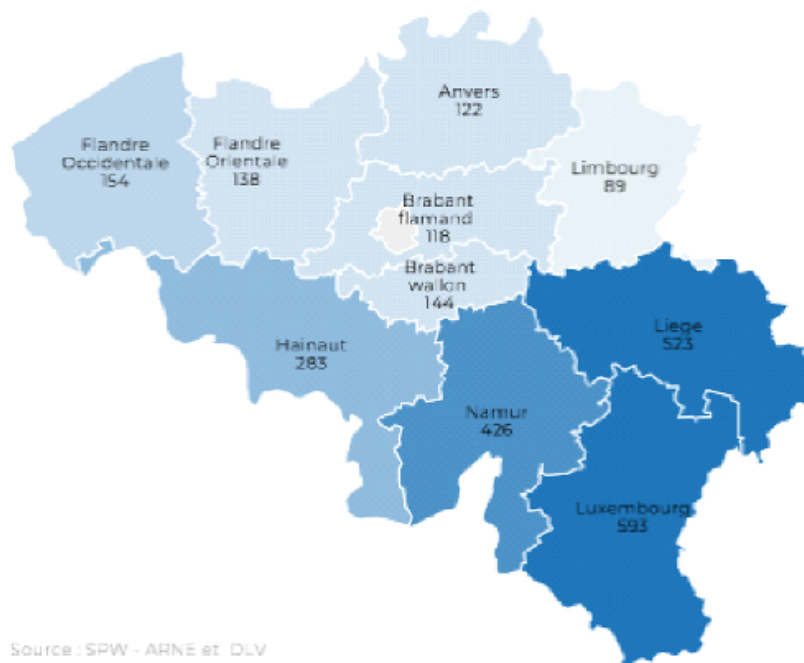
Dvě třetiny belgické zemědělské půdy jsou nyní využívány pro chov dobytka, především jako pastviny a pole pro krmení hospodářských zvířat. Belgické zemědělství se nakonec stalo v podstatě exportním odvětvím.

Přestože v Belgii stále převažuje zemědělství zaměřené na rodinná hospodářství, trendy posledních desetiletí měly významný vliv i na tuto charakteristiku. Stále větší počet pracovníků v zemědělství pochází z jiných než rodinných farem: z 3,9 % v roce 1980 na 20 % v roce 2013. Mezi lety 2001 a 2009 klesl podíl zemědělských podniků vlastněných rodinou na méně než polovinu z celkového počtu podniků.

Belgie má před sebou v oblasti ekologického zemědělství ještě dlouhou cestu. V roce 2021 bylo v Belgii 2 590 zemědělských podniků, které provozovaly ekologické zemědělství, což představuje mírný nárůst oproti roku 2020.

Tyto farmy jsou soustředěny především na jihu země (Valonsko). Ve srovnání s předchozím rokem jich je ve Vlámku o 28 více a ve Valonsku o 68 více. Ve Flandrech se jedná především o zelinářství a ve Valonsku o chovy skotu.

Nombre d'exploitations bio par province

Obrázek 4 - Počet ekologických zemědělců podle regionů

Source : SPW - ARNE et DLV

2. Společensko-politické souvislosti

Belgie, jinými slovy "toto není země"[1]. Tím spíše, v širším smyslu, se pravomoci federálního orgánu týkají toho, co se týká obecného zájmu všech Belgičanů. Zemědělská politika prováděná na národní úrovni je však v souladu pouze s rámcem stanoveným na evropské úrovni. Ve zbytku se většina rozhodnutí přijímá na regionální úrovni. Existují tři regiony: Vlámko, Valonsko a region hlavního města Bruselu. Kromě regionální úrovně existuje ještě úroveň federální. Ta má určité výsady v oblasti zemědělství: co se týká evropské koordinace, bezpečnosti potravin (kontrola potravinového řetězce, vazby na veřejné zdraví atd.). Neexistuje tedy jeden ministr zemědělství, ale čtyři (jeden pro každou region a jeden pro federální vládu)! Ne, Belgie není jednotná země, pokud se na ni podíváme prizmatem zemědělství.

Agroekologie[2] se tedy vyvíjí různě v závislosti na realitě daných regionů. Tyto skutečnosti závisí na různých zemědělských reáliích (včetně půdy), různých politických programech, různých socioekonomických reáliích a venkovském charakteru daného regionu. .

1] Budeme-li parafrázovat Magritta a jeho dílo: "Tohle není dýmka.""

[2] Mluvíme zde o agroekologii v širším slova smyslu. Do této kategorie tedy patří i ekologické zemědělství, které je její specifickou součástí.

Ve Vlámsku (sever země) není agroekologie ze strany úřadů prosazována. Například sdružení hájící modely CSA by měla místo toho usilovat o dotace od ministrů kultury. Oceňována je tedy jejich práce v oblasti dalšího vzdělávání a osvěty. Ve Valonsku (jižní část země) byl v prosinci 2021 z iniciativy ministra životního prostředí a ve spolupráci s ministrem zemědělství a ministrem pro klima schválen plán agroekologického přechodu pro Valonsko.

Ceci n'est pas un pays.

Tento plán agroekologického přechodu je součástí plánu obnovy Valonska a jeho cílem je splnit cíle evropské strategie "Z farmy na vidličku" (Farm to fork) prostřednictvím 5 cílů: (i) pomoci obnovit kvalitu půdy, vody a ovzduší. (ii) zvýšit výměnu postupů a propojení znalostí v mnoha zemědělských podnicích připravených zapojit se do agroekologického přechodu, aby se tento přechod urychlil. (iii) objektivizovat výkonnost a dopad agroekologických postupů prováděných prostřednictvím participativního výzkumu s aktéry v terénu (zemědělci). (iv) vyhodnotit zavedení systému kompenzací pro udržitelné farmy, který by umožnil stanovit spravedlivější ceny za jejich produkci. (v) zachovat a obnovit biologickou rozmanitost v zemědělských oblastech. Současně byly ministrem životního prostředí, který má na starosti záležitosti týkající se udržitelného rozvoje, vyhlášeny také výzvy k předkládání projektů pro občany.

IV regionu Brusel-hlavní město (střed země) se v rámci strategie "DOBŘÍ POTRAVINY 2" region obzvláště zasazuje o zintenzivnění a podporu profesionální agroekologické produkce v Bruselu a na periferii (osa 1). Plánovaná opatření pro producenty mají zajistit ochranu půdy, zaručit přístup k této půdě, a to jak finančně, tak z hlediska technické a obchodní podpory. Pokud jde o občany, cílem je rozvíjet občanskou a smíšenou produkci potravin, ať už ve veřejných, poloveřejných nebo soukromých prostorách. Cílem je také začlenit pedagogický rozměr, posílení sociálních vazeb a opětovné propojení strávníků s jejich stravou.

Přístupy lze rozlišit podle dvou hledisek. První klasifikace se týká venkovského nebo městského aspektu regionu. Na jedné straně jsou vlámské a valonské regiony nejvíce venkovské. Jejich zemědělská politika je proto více zaměřena na produkci a její technickou stránku nebo dokonce na její uvádění na trh. I když prostřednictvím ministerstva životního prostředí jsou do politické vůle začleněny i občanské aspekty. Naproti tomu Bruselský region je v zásadě městský. V jeho politických záměrech jsou občanské otázky stejně důležité jako otázky čistě výrobní.

Odkazuje se také na potřebu zabezpečení zemědělské půdy. Veškerá půda v regionu je předmětem silných spekulací a chtějí vyrovnat se s tlaky. Druhá klasifikace se týká socioekonomické a politické reality. Na jedné straně mají valonské a bruselské regiony základnu svého obyvatelstva (občanů, ale i producentů) náročnou. Na druhé straně Vlámsko představuje konzervativnější realitu jak ve světě zemědělství, tak mezi obyvatelstvem.

Mezi regiony tedy existuje určitý kontrast v jejich společensko-politických prohlášeních a otázkách. Společným aspektem všech tří regionů je však problém definice agroekologie. Vlády, občanské iniciativy, zemědělská sdružení i soukromý sektor se snaží prosadit svou definici. Všichni usilují o to, aby byla jejich vize tímto způsobem přijata. Jako příklad uvádíme definici, kterou zmiňují tři různé subjekty:

1. Carrefour, řetězec supermarketů: "Agroekologie je způsob pěstování, který využívá služeb poskytovaných přírodou a jehož cílem je zachovat přírodní systémy a udržet vysokou úroveň produkce. Agroekologický přístup rozvíjí vazby mezi rostlinami, zvířaty, lidmi a životním prostředím, podporuje alternativy k chemickým vstupům a optimalizuje spotřebu vody a energie. Pro společnost Carrefour představuje tento model hnací sílu pro inovativní řešení, která očekávají zákazníci, zemědělství partneři a společnost při budování zemědělství zítřka. "

2. Region Valonsko: "Vytvářením synergií proto agroekologie mobilizuje soubor zemědělských postupů k vyrovnání toků živin (rostlinný pokryv, luštěniny, systémová směs), minimalizaci používání citlivých zdrojů (hnojiva, rostlinolékařské produkty, paliva, zavlažování), ochraně přírodních zdrojů (voda, půda, vzduch a biologická rozmanitost), včetně zemědělských (odrůdy, populace a rasy) a obnově ekosystémových služeb (opylování, biologická kontrola, ukládání uhlíku, regulace klimatu). Kromě těchto kulturních postupů přispívají agroekologické postupy k rozvoji místního a spravedlivého potravinového systému. "

3. European Coordination Via Campesina, k níž má síť GASAP blízko: "Rolnická agroekologie podporuje lidsky obohacující systémy a staví se proti odcizujícím systémům. Navrhuje řešení hlavních environmentálních, sociálních, ekonomických a politických problémů, které v současnosti vznikají. Je to živá praxe, stejně jako věda a společensko-politické hnutí, založené a nesené tisíci lety. Dlouhodobě se ukazuje jako nejspravedlivější a nejudržitelnější způsob, jak zachovat (lidský) život na Zemi. Rolnická agroekologie nás hluboce spojuje s našimi vztahy a pocity vůči ostatním lidem a s naším přírodním prostředím. Jako taková přispívá k vytváření vyvážených společností ve zdravém světě. Rolnická agroekologie se týká nejen zemědělství, ale také transformace naší společnosti, postavené na kolektivních právech, zvycích a zákonech uznávajících právo zemědělců a komunit na sebeurčení a autonomii. "

4. Greenotec, neziskové sdružení zemědělského poradenství: "Maximalizujte ekosystémové služby na farmě, abyste omezili nebo dokonce vyloučili chemická hnojiva, pesticidy a obdělávání půdy. Zásady agroekologie jsou: (1) Omezit používání umělých vstupů a látek, které poškozují životní prostředí, a to: upřednostňováním "lokálních" vstupů k uskutečňování biologických interakcí, používáním rostlin, které přirozeně zachycují atmosférický dusík a vracejí ho do další plodiny, systematickým používáním zeleného hnojení a meziplodin, praktickým střídáním plodin, používáním kombinací rostlin

ke snížení napadení hmyzem, snížením průjezdů nářadí, a tím i spotřeby pohonných hmot. (2). Zvyšte pokrývnost, abyste minimalizovali erozi půdy, zakryjte půdu a omezte zaplevelení, snižte ztráty vody a vláh a zamezte znečišťování podzemních vod. (3) Podporovat biologickou aktivitu půdy, aby byla úrodnější, omezit obdělávání živé půdy a zásobovat její půdu organickou hmotou, která tuto biologickou aktivitu aktivuje. (4) Udržovat bohatost ekosystémů kombinací plodin, střídáním plodin, integrací hospodářských zvířat a rozšiřováním biotopů (živé ploty, refugiální zóny, květnaté pásy...)." "

Tyto příklady jasně ukazují, že názory se liší podle individuálních zájmů a motivací. A že volba slov není zanedbatelná. Průkopníci v ekologickém sektoru často říkají, že se o definici (a v tomto případě o specifikace) ekologické certifikace přetahovali (a stále přetahují) s ostatními zúčastněnými silami.

Agroekologie v Belgii: výzvy

V Belgii jsou navzdory struktuře SZP značné rozdíly v zemědělských postupech. Agroekologické postupy jsou mnohem rozšířenější ve Valonsku (francouzsky mluvící jižní část země) než ve Vlámku (nizozemsky mluvící severní část). Zemědělství ve Vlámku se vyznačuje intenzivní průmyslovou výrobou zaměřenou na vývoz.

Rozdíly mezi Vlámskem a Valonskem ukazují, že SZP již dává členským státům možnost řídit zemědělský sektor tím či oním směrem. Přístupy ve Valonsku a ve Vlámku jsou tedy v silném kontrastu. Důvodem je flexibilita, kterou nabízí SZP. Ta bývá masivně využívána k další podpoře již zavedených postupů.

Přehled rozmanitosti iniciativ KPZ v Belgii

KPZ mají v Belgii tendenci se stále více diverzifikovat. Společný základ lze shrnout do jednoho cíle: přemístit dodavatelský řetězec, oživit smysl pro komunitu a nově definovat hodnotu peněz.

Příklady ve Flandrech

a. **Nedaleko Antverp**[3], projekt Forestree nabízí inovativní model KPZ. Navrhují roční závazek na maso! Cílem je, stejně jako u předplatného na zeleninové bedýnky, mít celoroční přístup ke kvalitnímu produktu, jehož původ strážníci znají, ale také to, že se tyto lidé více podílejí na chodu farmy (tím, že sdílejí rizika). Pokud se něco stane mimo kontrolu producentů, vytvořené společenství společně hledá řešení, které bude vyhovovat všem.

[3] Steenwinkelstraat 261, 2627 Schelle

IV praxi to znamená, že farma nabízí roční předplatné masa pro dvě osoby. Toto předplatné zajišťuje stálé dodávky po celý rok v množství 22 kg ročně za cenu přibližně 378 EUR ročně, což odpovídá 0,420 g týdně a 17 EUR za kg. Výsledné dělení počtu prasat, jehňat a kuřat pro podíl na mase je rozděleno mezi podílníky.

Mezi 14 účastníků se rozdělí 1 prase, mezi 3 účastníky se rozdělí 1 jehně. Kuřata se rozdělují celá (2 na jaře, 2 v létě na základě předplatného).

Malá zvláštnost opět spočívá v tom, že farma nabízí poloviční podíly, aby se dostala do jednočlenných domácností nebo do domácností s lichým počtem členů.

Pokud jde o doručování závorů, odběratelé mohou jezdit buď přímo na farmu, nebo na jiné předávací místo na okraji města Antverpy dále na východ. Toto další výdejní místo se nachází na poli jiných zemědělců, kteří nabízejí model KPZ pro samosběr zeleniny přímo členy.

b. **V Lovani** nabízí společnost Natuurlijk Fruit předplatné na 6 měsíců v roce. Sezóna začíná bobulovinami (2 měsíce). Koncem léta si můžete dopřát i ovoce, jako jsou melouny. A konečně září, říjen a listopad jsou také měsíce jádrového a peckového ovoce. Vše je naplánováno od doby, kdy se sklízí a v obchodě jsou k dispozici jablka, hrušky a švestky z druhů stromů s vysokými kmeny.

c. **De Paardebloemhoeve** se nachází severně od Antverp, kde se zabývá zahradnictvím a chovem dobytka. Nabízí však také celoroční předplatné květin. To je organizováno jako všechny KPZ v samosběru a doplňuje příjem farmy. Předplatitelé si mohou každý týden po dobu 8 měsíců (od prvního květu tulipánů v dubnu do prvních mrazíků obvykle na začátku listopadu) vybrat kytici o 20 stoncích.

Příklad ve Valonsku

KPZ existují ve verzi předplatného "košíku/bedýnky" již velmi dlouho. V "košíkové" verzi KPZ jde o to, že si strávníci přijdou sami vyzvednout a sestavit dříve sklizenou produkci. Verze "sklid' si sám" je novější a v posledních letech ji převzalo mnoho valonských projektů. U verze "sklid' si sám" je podstatný rozdíl v tom, že sklizeň zeleniny provádějí předplatitelé. Velkou výhodou tohoto modelu pro zemědělce, kteří jej přijali, je možnost věnovat se o něco více své práci v mikro zalinářské farmě/market gardening.

To je například případ Champs des possibles nacházející se v provincii Liège. Členové si tak každý týden přicházejí vyzvednout svůj podíl na místě, kdykoli chtějí.

Pozemek je vždy přístupný. Na poli je umístěna tabulka s možnou sklizní a systém vlajek před pěstebními záhony umožňuje určit, co je možné sklídit. Členové mají na okraji pole k dispozici veškeré nářadí potřebné ke sklizni zeleniny (vidle, rýče, nože...).

Příklad z Bruselu

IV Bruselu je Bercail jednou z výjimek. Jedná se o chovnou část farmy s křepelčími zpěvy. Chovají tam ovce. Jejich zvláštností je účastnit se prostřednictvím sítě GASAP jednorázových trhů s předobjednávkami i prostřednictvím platformy v průběhu celého roku s myšlenkou udržovat komunitu podpory prostřednictvím předplatného. Jediný rozdíl je v tom, že není povinnost mít roční předplatné. Tyto jednorázové prodeje se nazývají "Gasap na cestách". Díky našemu online prodejnímu systému si lidé mohou objednávat předem, což zajišťuje příjem a umožňuje výrobcům vědět, zda bude cesta na prodejní místo zajímavá, nebo ne.

Plea/Prosba

Síť sdružení zabývajících se prosazováním KPZ je v jednotlivých regionech roztříštěná, stejně jako v ostatních. V tomto případě je však rozdělení provedeno podle používaného jazyka: Nizozemština nebo francouzština. S jednou výjimkou pro Brusel, kde jsou zastoupeny oba jazyky. Člen sítě KPZ, která hovoří francouzsky, tak může být zároveň členem vlámské sítě KPZ. To však neusnadňuje společnou advokační práci. I když, jak jste jistě pochopili, prováděné politiky jsou převážně v rukou regionálních politik.

1. Síť GASAP

<https://www.gasap.be>

Od roku 2011 je síť GASAP založena jako neziskové sdružení. GASAP (skupina solidárního nákupu rolnického zemědělství) nabízí přímý prodej bez zprostředkovatelů, což umožňuje přímé a solidární propojení s místními zemědělskými podniky, které pracují pro "agroekologické" zemědělství a zajišťují pracovní místa v našich regionech. Je to mnohem víc než košík bio zeleniny, je to skutečná potravinová alternativa.

Cíle sítě jsou:

1

Podpora vytvoření GASAP (dalších KPZ)

Úkolem je podpořit vytváření nových GASAP, aby bylo možné podpořit rostoucí počet výrobců.

2

Šíření modelu GASAP

Prostřednictvím svých projektů a četných výměn s partnerskými organizacemi se síť GASAP účastní veřejné debaty o zemědělství, potravinářství a potravinových iniciativách.

3

Propojení producentů a spotřebitelů

Síť organizuje a udržuje spojení mezi konzumenty a výrobci. Informuje, komunikuje, mobilizuje a v případě potřeby hraje roli prostředníka.

Síť v současné době sdružuje 42 KPZ, především v Bruselu a okolí.

2.KPZ Síť - CSA Network

<https://www.csa-network.be>

Neziskové sdružení CSA-Network je od roku 2011 sítí profesionálních ekologických zemědělců, kteří pracují podle myšlenek komunitou podporovaného zemědělství. Nabízí:

1. sdílení informací mezi zemědělci,
2. rozšiřuje koncept a upevňuje dosažené výsledky,
3. poskytuje informace zemědělcům a spotřebitelům,
4. zvyšuje povědomí o konceptu KPZ ve Flandrech,
5. je sdílelím fórum pro vše, co se děje kolem KPZ ve Flandrech,
6. nabízí podporu zemědělcům a spotřebitelům, kteří chtějí rozjet KPZ.

Síť CSA network sdružuje v současné době 73 KPZ.

INa úrovni sdružení, která se podílejí na prosazování KPZ / LSPA, můžeme ke strukturám přidat následující:

Týmy Voedsel

<https://www.voedselteams.be>

Voedsel Teams je vlámské hnutí se silnou společenskou podporou tématu zemědělství a potravinářství a s atraktivními akčními vyhlídkami pro různé sociální skupiny.

Boerenforum

Boerenforum je fórum vlámských zemědělců. Své názory zde vyjadřují zemědělci, spotřebitelé a odborníci, aniž by se rozlišovalo mezi odvětvími nebo typy podniků. Na fórech si lze vyměňovat cenné informace a různé názory. Fórum zemědělců například aktivně hledá alternativu, kterou zemědělci potřebují v této zastavené zemědělské revoluci. Fórum zemědělců chce přinášet pozitivní zprávy a upozorňovat tvůrce politik na rozmanitost a potřeby zemědělství a na možné alternativy. Boerenforum je místo, kde každý může najít informace a pomoc.

AiA

Agroekologie v akci (AiA) je hnutí se sídlem v Bruselu. Sdružuje zemědělce a drobné výrobce, sdružení a občanské kolektivy, které se zasazují o udržitelné potraviny, skupiny odpovědných a solidárních strážníků, výzkumné pracovníky, družstva, nevládní organizace, ochránce životního prostředí, malé a střední podniky v sociální a solidární ekonomice, subjekty působící v oblasti zdraví a boje proti nejistotě. Všichni její členové se nacházejí ve třech regionech se silnějším zastoupením francouzsky mluvících sdružení (Valonsko a Brusel).

Představují široké hnutí, které podniká konkrétní kroky k přechodu na agroekologické a solidární potravinové systémy. Cílem tohoto hnutí je vybudovat dynamiku, jejímž cílem je shromáždit, podpořit a znásobit mnoho dynamik a projektů agroekologie a solidárních potravin v Belgii.

Agroekologie v akci a její členové vytvářejí sítě a posilují vazby mezi iniciativami zaměřenými na agroekologický přechod a solidární potraviny a podporují transdisciplinaritu. Tyto vazby jsou posilovány propagací, šířením a podporou místních iniciativ a dynamiky. Hnutí se také aktivně zapojuje do advokační práce s belgickými a evropskými politickými představiteli.

Le Map

Le Mouvement d'Action Paysanne (MAP) je sdružení rolníků a občanů v Belgii, kteří vytvořili školu rolnické agroekologie "Nezávislá rolnická škola" (EPI) s cílem předávat rolnické znalosti a know-how. Jako sdružení pro další vzdělávání Valonsko-bruselské federace a odborné zemědělské vzdělávací středisko uznané Valonským regionem usiluje MAP-EPI ASBL o to, aby existence, obsah a specifika rolnické agroekologie a profese rolníka byly veřejně uznány.

Sdružení deno-denně hájí práva rolníků a zásady potravinové suverenity národů prostřednictvím uplatňování zásad agroekologie. Usiluje o sjednocení rolníků, venkovských a zemědělských producentů a řemeslníků ve společné akci za solidární rozvoj.

MAP-EPI vyvíjí osvětové akce pro své členy a občanskou společnost, a to samostatně nebo v úzké spolupráci se svými partnery (sdruženími občanské společnosti, nevládními organizacemi zabývajícími se životním prostředím a rozvojem, dalšími středisky zemědělského vzdělávání). Vyvíjí a zabývá se projekty týkajícími se rolnické agroekologie, předávání dovedností, znalostí a know-how, přístupu k půdě, obrany práv zemědělců, společné zemědělské politiky, přístupu na trhy a obrany agroekologické produkce.

Hnutí Peasant Action Movement je členem organizace La Via Campesina, která sdružuje 181 rolnických organizací v 82 zemích zastupuje hlas více než 200 000 000 rolníků na celém světě.

<https://www.LeMAP.be>

Oblasti advokačních aktivit

ROZVOJ DEMOKRATICKÉ SPRÁVY POTRAVINOVÝCH SYSTÉMŮ

- Vypracovat strategii za účasti občanů pro agroekologický přechod a solidární potraviny a pro přemístění zemědělsko-potravinářských systémů.

OCHRANA ZEMĚDĚLSKÉ PŮDY A PŘÍRODNÍCH ZDROJŮ A USNADNĚNÍ PŘÍSTUPU K NIM PRO AGROEKOLOGICKÉ PROJEKTY

- Ukončit urbanizaci a artificializaci zemědělské půdy a přísně omezit používání toxických výrobků profesionály a jednotlivci.
- Zakázat prodej obecní veřejné půdy a dát ji k dispozici pro agroekologické projekty (zakládání nových farem, testovací plochy, komunitní zahrady, vzdělávací projekty atd.).

Jak ve Flandrech, tak v Bruselu je pro zemědělce z KPZ jednou z největších výzev získat půdu. Půda je ve Flandrech a Bruselu vzácná a drahá.

Věnujte pozornost příkladu: Jak jsme zmínili v případové studii (publikace Potravinová politika v praxi), na toto téma přístupu k půdě působí neziskové sdružení Terre-en-vue. Provádělo (a stále provádí) propagační a podpůrnou činnost pro veřejné orgány, aby je přimělo k ochraně nebo dokonce k přerozdělení jejich půdy pro agroekologické projekty. Další informace naleznete v belgické případové studii č. 2.

Oblasti advokačních aktivit

PODPORA PŘÍSTUPU K PŮDĚ ZAČÍNÁJÍCÍCH FARMÁŘŮ A ROLNÍKŮ A PODPORA PŘECHODU NA AGROEKOLOGICKÝ PŘÍSTUP HOSPODAŘENÍ.

- Rozvoj veřejných služeb a infrastruktury na podporu místních agroekologických odvětví: pomoc při instalaci, podpora školení a výměnných služeb, banky osiv, místní zpracovatelské a odbytové struktury, poskytování zemědělských nástrojů, využití a zhodnocení zemědělského odpadu atd.
- Podporovat rozvoj zemědělských družstev a občanských projektů.

Ve Vlámsku a Bruselu je druhou velkou výzvou technická úroveň pěstování, protože většina KPZ je typu spotřebitelského zahradnictví. Na polích KPZ se tedy pěstuje mnoho různých odrůd. To znamená, že zemědělec musí mít velké znalosti o pěstování různých odrůd.

Ve Valonsku, chovatelském regionu, je porážka na farmě nebo na malých jatkách nemožná. To vytváří obrovský tlak na malé struktury a prospívá velkým průmyslovým strukturám. Jedná se tedy o důležitou otázku pro jih země.

Oblasti advokačních aktivit

PODPORA AGROEKOLOGICKÝCH VZORCŮ SPOTŘEBY A PŘÍMÝ PRODEJ POTRAVIN

- Začlenit kritéria upřednostňující produkty z agroekologických modelů produkce, krátké dodavatelské řetězce a spravedlivý obchod ve veřejných stravovacích zakázkách (školy, domovy důchodců, CPAS atd.).
- Zakázat prodej nezdravých potravin v subjektech vlastněných/provozovaných obcemi a provádět osvětové a vzdělávací programy zaměřené na snížení nadměrné spotřeby a podporu zdravých vzorců spotřeby a zkratek.

Ve Valonsku a v Bruselu se prostřednictvím projektů "Manger Demain" a "Good Food" usiluje o podporu místního udržitelného zemědělství v restauracích.

Věnujte pozornost příkladu: Takto by mohl být více využíván a najít uplatnění nástroj PGS, lokální systémy záruky kvality (PGS). Posílil by úsilí producentů, kteří respektují chartu. Jak se však dočtete v naší belgické případové studii č. 1, oba regiony nemají stejnou chuť tento participativní a občanský nástroj integrovat.

Oblasti advokačních aktivit

ZARUČENÍ PRÁVA NA POTRAVINY PRO VŠECHNY A POSÍLENÍ MECHANISMŮ SOLIDARITY

- Podpora inovativních místních služeb potravinové pomoci (sociální restaurace, obchody s potravinami). sociální, společné a solidární nákupní skupiny pro osoby v nejistých situacích). A podporovat jejich dodávky z krátkých dodavatelských řetězců.
- Prozkoumat možnosti profesního začlenění do agroekologických a solidárních potravinových projektů a rozvíjet agroekologické projekty se sociálním přesahem (například projekty společných zeleninových zahrad, společné nákupní skupiny, místní trhy atd.).

Na evropské úrovni se dynamika mnoha aktérů snaží vytvořit tzv. "zákon o bezpečnostních systémech". Jinými slovy, zákon na podporu udržitelných potravinových systémů, který by reagoval na klimatickou krizi, ztrátu biologické rozmanitosti, plýtvání potravinami a nerovnosti v oblasti zdraví. Ve třetím čtvrtletí roku 2023 se očekává návrh Komise, který odstartuje formální legislativní proces. Rámec SFS má potenciál stát se účinným "rámcovým zákonem", který sladí všechny příslušné právní předpisy (včetně SZP) s cíli udržitelného a spravedlivého potravinového systému. Bez potřebného tlaku veřejnosti by se však mohl stát také souborem nezávazných cílů a nesmyslných dobrovolných závazků, které by sloužily zájmům agrární lobby.

Výzvy pro advokacii KPZ/LPSA

Ikromě pokračující propagace je velkou výzvou schopnost sjednotit všechny struktury podporující agroekologii a zejména KPZ. V takto politicky rozdělené zemi by však národní a evropská soudržnost byla pro belgické zemědělce přínosem. Je proto nezbytné, aby všichni zvýšili svou schopnost lobbovat u politických činitelů a orgánů veřejné správy. Z tohoto hlediska musí všichni aktéři a aktérky věnovat více času federaci a mluvit jednotným hlasem.

Německo

Všeobecný přehled s místními souvislostmi

1. Zemědělský sektor v číslech

IV roce 2020 obhospodařovaly zemědělské podniky v Německu přibližně polovinu rozlohy Spolkové republiky Německo. Využívaná zemědělská plocha činila přibližně 16,6 milionu hektarů. Z této plochy tvořila 70,3 % orná půda, 28,5 % trvalé travní porosty a 1,2 % trvalé kultury.

V Německu má pro zemědělství největší význam pěstování obilí. Nejdůležitějším druhem ovoce zůstává pšenice ozimá, která zaujímá 23,7 % celkové orné půdy. Kromě toho byly v roce 2020 důležitými zemědělskými plodinami silážní kukuřice (19,7 %) a ozimá řepka (8,2 %)."[1]

I Zelenina se pěstuje pouze na 0,7 % zemědělské plochy. Přestože zemědělství v Německu již desítky let využívá přibližně polovinu plochy, podíl obyvatel zaměstnaných v zemědělství se v roce 2021 snížil na pouhých 1,2 %, tedy na méně než jeden milion lidí. Na něco málo přes 260 000 zemědělských podniků vytváří "zboží v hodnotě přibližně 59 miliard eur ročně"[2]. V roce 2000 s 2,5 % obyvatelstva bylo ještě dvakrát více lidí, kteří našli práci v tomto primárním sektoru, počínaje zhruba čtvrtinou obyvatelstva po druhé světové válce v 50. letech 20. století[3]. Přitom třetina zemědělských produktů se vyváží, většinou (70 %) do ostatních zemí EU. Německo je tak čtvrtým největším zemědělským vývozcem na světě - ale zároveň třetím největším zemědělským dovozcem.

Industrializace a mechanizace zemědělství, které byly vedeny orientací na vývoz, byly podporovány Společnou evropskou zemědělskou politikou (SZP) prováděnou v Německu a dalších členských státech EU. Kromě toho se uskutečnily pozemkové reformy a transformace na zemědělskou výrobu.

Atraktivita zemědělské profese klesla v důsledku různých faktorů, včetně celkového společenského posunu směrem ke společnosti orientované na spotřebu a služby. Mnoho zemědělských podniků a společností má problém najít nástupce, pouze 4,2 % zemědělců je mladších 35 let, zatímco 9,1 % je starších 65 let. Průměrný věk zemědělců je vypočítán na 53 let[4].

Počet zemědělských podniků v Německu klesá, v posledních dvaceti letech bylo uzavřeno více než 100 000 zemědělských podniků. To vedlo k nárůstu průměrné velikosti zemědělských podniků, která v roce 2020 dosáhne 69 hektarů.

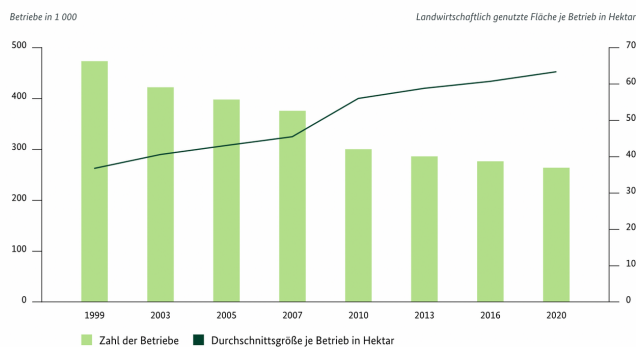
1] <https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/daten-fakten-2022.pdf?blob=publicationFile&v=8>

2] <https://www.bmel-statistik.de/landwirtschaft>

3] <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/658759/umfrage/wirtschaftskennzahlen-der-landwirtschaft-in-deutschland/>

Zvýšila se také koncentrace zemědělské půdy, přičemž do statistik nejsou zahrnuty farmy menší než 5 hektarů. Podíl ekologicky obhospodařované půdy a farem se zvyšuje, v roce 2021 bude 10,8 % zemědělské plochy Německa obhospodařováno certifikovaným ekologickým způsobem a podíl ekologických farem dosáhne 14,3 %, což představuje nárůst o více než 60 % během deseti let.

ENTWICKLUNG DER BETRIEBSSTRUKTUR DER LANDWIRTSCHAFTLICHEN BETRIEBE IN HEKTAR IN DEUTSCHLAND

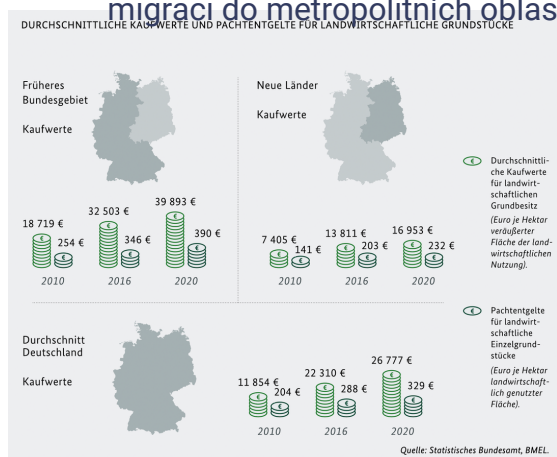

¹ Durch Änderung der Erfassungsgrenzen ab 2010 sind die Ergebnisse mit den Vorjahren nur bedingt vergleichbar.

Quelle: Statistisches Bundesamt.

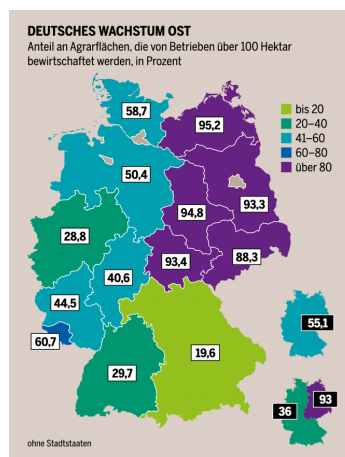
Obrázek 1 - Vývoj počtu a velikosti zemědělských podniků v Německu
https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/daten-fakten-2022.pdf?__blob=publicationFile&v=8

Navzdory nárůstu ekologického a organického zemědělství pokračuje koncentrace zemědělské půdy do několika velkých zemědělských společností a zemědělské nemovitosti zaznamenaly výrazný nárůst cen, který se během deseti let více než zdvojnásobil. Přibývá zemědělských podniků s více než 100 hektary půdy, přičemž v roce 2020 bude 38 200 zemědělských podniků hospodařit na 62 % celkové výměry, zatímco 19 % zemědělských podniků hospodaří na méně než 50 hektarech[5]. Tyto údaje se liší v závislosti na regionu, přičemž silná koncentrace půdy je pozorována ve východních částech země a menší zemědělské plochy v jižních regionech, zejména v Bavorsku. Tyto rozdíly ovlivňují také atraktivitu venkovských oblastí, neboť v regionech s menším rozsahem zemědělství se zpravidla nacházejí živé vesnice, zatímco v oblastech s koncentrovaným zemědělstvím dochází k vyliďňování a omezené perspektivě, což vede k vysoké míře neobsazenosti a migraci do metropolitních oblastí.

Obrázek 2 - růst cen pozemků v Německu

Source:
https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/daten-fakten-2022.pdf?__blob=publicationFile&v=8

Obrázek 3 - Podíl zemědělských podniků s více než 100 ha

Source:
https://www.boell.de/sites/default/files/boden-atlas2015_iv.pdf

[4] <https://www.topagrar.com/management-und-politik/news/durchschnittsalter-der-landwirte-betraegt-53-jahre-9564620.html>
 [5] https://www.bmel.de/SharedDocs/Downloads/DE/Broschueren/daten-fakten-2022.pdf?__blob=publicationFile&v=8
 [6] Kraiß, K. (2008): Community supported agriculture (CSA) in Deutschland. – Bachelor thesis, University of Kassel, FB Ökol. Agricultural Sciences (Witzenhausen).

2.KPZ v Německu

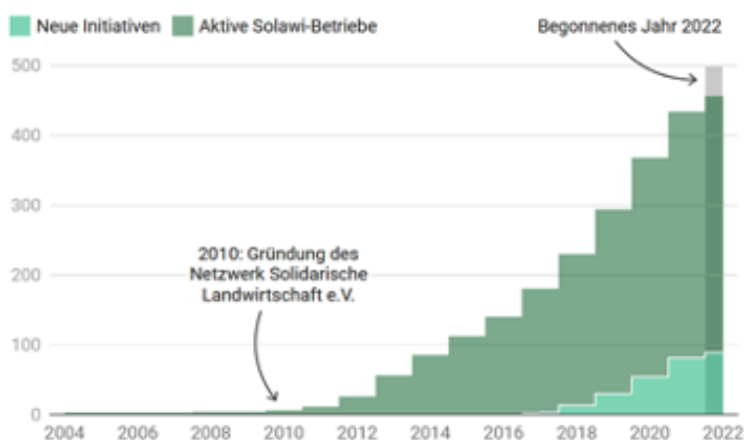
2.1 Vývoj německých KPZ

IV roce 1986 založil Buschberghof v Německu "hospodářské společenství", které má všechny znaky sdružení občanů, a stalo se tak prvním sdružením občanů v Německu. Je pozoruhodné, že po mnoho let byla tato farma jediná, která takto fungovala. Do roku 2003 existovaly pouze tři farmy, které navazovaly především na myšlenku "sdruženého hospodaření" podle Rudolfa Steinera. V roce 2007 bylo v rámci bakalářské práce[6] zkoumáno a vzájemně sdruženo nyní sedm farem. V roce 2010 se v Kasselu konala první společná konference ("Freiheit durch Freihöfe"), na které byl dohodnut termín "Solidarische Landwirtschaft" (komunitou podporované zemědělství, zkráceně KPZ)..

IV červenci 2011 byla založena společnost Netzwerk Solidarische Landwirtschaft e.V., kterou dodnes tvoří zemědělská hospodářství KPZ a zainteresovaní jednotlivci. Sama sebe vnímá stejně jako hnutí, demokratickou organizaci zdola a sdružení a sdružuje zájmy tohoto hnutí. Od roku 2012 se KPZ v Německu stále více rozšiřuje, což se projevuje exponenciálním růstem počtu nově založených podniků. Většina start-upů se již neodvolává na antroposofické kořeny, ale vychází z ekologicko-politických motivací. Ty vycházejí z toho, že v KPZ vidí únik z problémů, které vyrostly díky zemědělsko-průmyslovému potravinovému systému.

V uplynulém desetiletí tvořily významnou část nově založených KPZ v Německu komunitní skupiny, přičemž méně farem se zaměřovalo na komplexní produkci, jako tomu bylo u průkopnických KPZ farem. Zvýšená medializace KPZ zvýšila povědomí veřejnosti a KPZ si získala i určitou politickou pozornost. Iniciativy KPZ se zapojily do demonstrací pořádaných organizací Wir-haben-es-satt! (Už toho máme dost!) a usilují o dialog s tvůrci politik.

Solawi in Deutschland

Obrázek 4 - Počet nově založených KPZ farem (světle zelená) a aktivních KPZ farem (tmavě zelená).

Source:

https://docs.google.com/document/d/10ipQfPcd2L-b9IhbqNQaM-0p_v4V1fCRYhSLchM_8JY/edit#

Durch Crowdsourcing erfasste Daten, deshalb kein Anspruch auf Vollständigkeit. Neue Initiativen werden erst seit 2017 erfasst. Stand: 5. April 2022

Quelle: ernte-teilen.org · [Daten herunterladen](#)

[6] Kraiß, K. (2008): *Community supported agriculture (CSA) in Deutschland*. – Bachelor thesis, University of Kassel, FB Ökol. Agricultural Sciences (Witzenhausen).

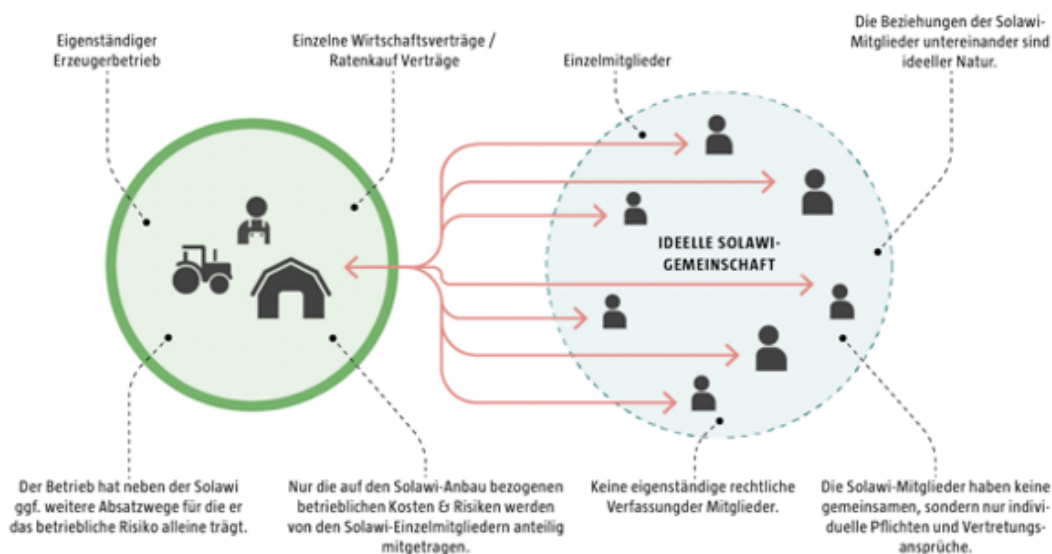
KPZ byly několikrát zmíněny v koaliční smlouvě vlády CDU/CSU-SPD (2018-2021), ale bez výrazných opatření nebo podpory spolkové vlády. Některé spolkové země, například Sasko, však projevíly rostoucí zájem o vnímání a podporu KPZ prostřednictvím zemských ministerstev.

Hlavní výzvou pro německé KPZ je přístup ke strukturálnímu financování, které vyžaduje splnění certifikačních kritérií, jež KPZ hnutí zatím odmítá kvůli svému nedogmatickému přístupu. V roce 2021 však německá síť KPZ přijala v reakci na diskuse o strukturálních dotacích vlastní koncepci. Mezi hlavní činnosti sítě se řadí poradenství pro nové a stávající KPZ, poskytování materiálů a znalostí zainteresovaným stranám, vztahy s veřejností na různých úrovních a podpora výzkumu. Soustavná činnost přispívá k tomu, že na konci května 2023 bylo v síti uvedeno již 451 existujících uskupení KPZ a také 103 iniciativ, které jsou v procesu zakládání.

2.2 Tři typy KPZ

Typ 1: Die Erzeuger:innen-geführte Solawi

Zweiseitige Einzelverträge zwischen Betrieb und Mitgliedern

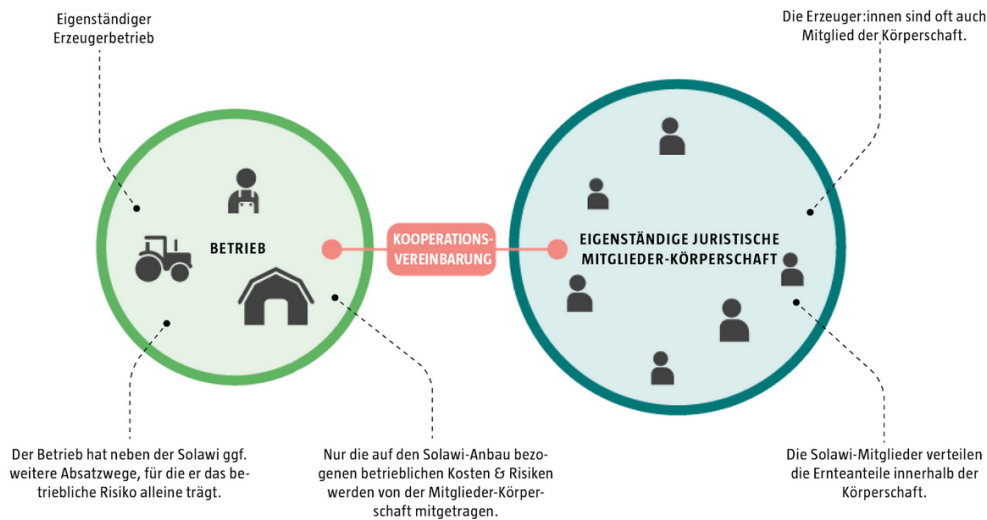
IZemědělské farmy často družstva fungující v Německu lze rozdělit do následujících tří typů, jak je lze nalézt v Příručce komunitou podporovaného zemědělství [7]:

V případě prvního typu je **KPZ organizovaná přímo zemědělcem**. Pěstební plány, náklady a potřebné zdroje si určuje zemědělec a se členy jsou uzavírány individuální dohody o podílech na sklizni. Z právního hlediska jsou tyto dohody považovány za "oboustranné individuální kupní smlouvy s platbou na splátky a dohody o dodávkách na splátky se spolupřijetím produkčního rizika". Zemědělci přebírají odpovědnost za produkci a členové se zavazují k nákupu podílu na sklizni.

[7] https://docs.google.com/document/d/10ipQfPcd2L-b9lhbqNQaM-0p_v4V1fCRYhSLchM_8JY/edit#heading=h.5954v5te7zyp

Typ 2: Die Kooperations-Solawi

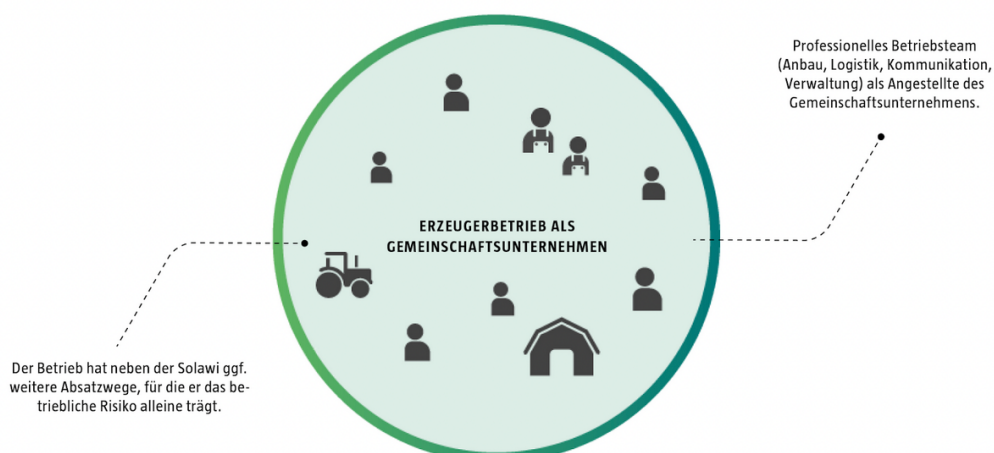
Kooperation zwischen eigenständigem Erzeugerbetrieb und einer Mitglieder-Körperschaft

2 **Družstevní model KPZ**, kde se členové organizují jako právnická osoba, například sdružení, neregistrované sdružení nebo GbR (Gesellschaft bürgerlichen Rechts). Družstvo vyjednává se zemědělským podnikem dohody týkající se pěstování, nákladů a organizačních metod. Členové se společně starají o příspěvky, komunikaci, logistiku a další administrativní úkoly. Tento model umožňuje větší zapojení členů a společné rozhodování.

3. **Komunitní nebo spolková družstva typu KPZ** tvoří zemědělci a členové jeden právní subjekt. Toto sdružení nebo družstvo přebírá kolektivní odpovědnost za všechny aspekty KPZ, včetně produkce, logistiky a administrativy. Rozhodování je často založeno na nízkohierarchické struktuře s vysokou mírou účasti členů. Tento model podporuje silný smysl pro spolupráci a sdílené vlastnictví mezi producenty a členy.

Typ 3: Die Mitunternehmer-Solawi

3. Zemědělská politika

3.1 Organizace zemědělské politiky

Ve Spolkové republice Německo existují ministerstva a instituce na různých úrovních, které jsou zodpovědné za politická témata zemědělství a potravinářství. Na spolkové úrovni existuje vedle Spolkového ministerstva pro výživu a zemědělství (BMEL) také jeho ústřední prováděcí orgán, Spolkový institut pro zemědělství a výživu (BLE), který je pověřen úkoly v oblasti organizace trhu, kontroly potravin a výživy, jakož i informačními úkoly a slouží jako nositel projektů.

Na tyto dvě instituce jsou navázány další instituce, přičemž zemědělská a potravinová politika je projednávána ve složitém a byrokratickém systému. V rámci projektu Nascent "SoLaRegio" bude ve spolupráci se sítí vypracován podrobnější úřední průvodce (od června 2023).

Pro přehlednou identifikaci možných odpovědností naleznete organizační schémata BMEL a BLE zde.

[Organizační schéma BMEL](#)

[Organizační schéma BLE](#)

...stejně jako odpovědná ministerstva v jednotlivých spolkových zemích. Seznam je seřazen od severu k jihu, bez městských států.

Ministerium für Landwirtschaft, ländliche Räume, Europa und Verbraucherschutz des Landes Schleswig-Holstein

Ministerium für Klimaschutz, Landwirtschaft, ländliche Räume und Umwelt Mecklenburg-Vorpommern

Ministeriums für Landwirtschaft, Umwelt und Klimaschutz Brandenburg

Niedersächsischen Ministeriums für Ernährung, Landwirtschaft und Verbraucherschutz

Ministeriums für Wirtschaft, Tourismus, Landwirtschaft und Forsten des Landes Sachsen-Anhalt

Staatsministerium für Energie, Klimaschutz, Umwelt und Landwirtschaft

Thüringer Ministerium für Infrastruktur und Landwirtschaft

Hessisches Ministerium für Umwelt, Klimaschutz, Landwirtschaft und Verbraucherschutz

Landwirtschaftsministerium NRW

Ministerium für Umwelt, Klima, Mobilität, Agrar und Verbraucherschutz Saarland

Ministeriums für Wirtschaft, Verkehr, Landwirtschaft und Weinbau Rheinland-Pfalz

Ministerium für Ernährung, Ländlichen Raum und Verbraucherschutz

Bayerische Staatsministerium für Ernährung, Landwirtschaft und Forsten

3.2 Preference velkých a průmyslových zemědělských podniků

Evropská a německá dotační politika posledních desetiletí byla většinou doprovázena standardizací výroby a růstem velikosti zemědělských podniků. Podpora rozmanitosti a malých struktur v pěstitelských metodách a struktuře zemědělských podniků nebyla a není obecně zamýšlena. Z mnoha stran je tento princip nazýván up or out přístupem: buď podniky následují politicky požadovaný a podporovaný trend růstu velikosti a specializace výroby, nebo zaniknou, protože nevydrží ekonomický tlak.

Vzhledem k tomu, že KPZ jsou velmi různorodé a zpravidla tvoří spíše menší struktury, stojí tomuto přístupu v cestě, nebo se jím přinejmenším nezabývají. Zejména je třeba zdůraznit zveřejněnou kalkulaci nákladů na provoz a financování prováděné solidárně členy. Stejně tak se v zemědělském sektoru opouští dosud uplatňovaný přístup, kdy se dopady omezených rizik výroby ponechávají na zemědělských podnicích, protože společenství odběratelů tato rizika vědomě sdílí.

3.3 Příslušné politické procesy

K důležitým politickým procesům ovlivňujícím zemědělství v posledních letech patří Komise pro budoucnost zemědělství, v níž zástupci zemědělských organizací, organizací na ochranu životního prostředí a spotřebitelů diskutovali o komplexních výzvách a příležitostech německého zemědělství a výsledky shrnuli v závěrečné zprávě předložené v roce 2022. Kromě toho doprovází BMEL v úkolu přeměny chovu hospodářských zvířat Kompetenznetzwerk Nutztierhaltung (kompetenční síť pro chov hospodářských zvířat) - pojmenovaná rovněž podle svého předsedy Borcherta komise.

Různé skupiny s různými zájmy se snaží ovlivnit politická rozhodnutí a výsledky ve svém smyslu. Tuto složitost shrnuje článek Landwirtschaft als umkämpftes Feld - Interessengruppen in der deutschen Agrarpolitik (Zemědělství jako sporné pole - zainteresované strany v německé zemědělské politice).

Koaliční dohoda tzv. semaforové vlády (SPD/Grüne/FDP), přijatá v roce 2021, odráží některé výsledky Komise budoucnosti pro zemědělství, jak uvádí BUND. Koaliční dohodu z pohledu zemědělství osvětlil a rozdělil do jednotlivých tematických oblastí "Ackerschwestern". S ohledem na zmapovaný zhuštěný přehled stojí za to nahlédnout do obou dokumentů.

4. Advokační činnost německé sítě KPZ

Tato kapitola je shrnutím politických aktivit v oblasti obhajoby KPZ a dále ukazuje, jak se v této oblasti v současné době pracuje a jak lze tuto práci zintenzivnit.

4.1 Co se dosud stalo

Zmínka v koaliční smlouvě SPD-Union 2018

Díky osobním kontaktům tehdy velmi aktivního člena sítě se podařilo vyzdvihnout solidární zemědělství na správném politickém místě, takže v koaliční smlouvě mezi CDU, CSU a SPD bylo několikrát zmíněno.

Závěrečná zpráva Komise pro budoucnost zemědělství 2021

IPotenciál solidárního zemědělství se podařilo sdělit také předsedovi Komise prostřednictvím osobní komunikace, takže tento koncept byl zmíněn v závěrečné zprávě.

Wir-haben-es-satt! Demontrace

Německá síť KPZ již řadu let přispívá k výzvam k účasti na projektu Wir-haben-es-satt! Alliance a občas se podílela na organizaci rozsáhlých demonstrací.

Návštěva ministrů zemědělství v KPZ

IV posledních letech navštívili KPZ farmy ministři zemědělství různých spolkových zemí, a to s velmi rozdílnými výsledky. Kombinace lidí z korporace a zástupců německé sítě KPZ obstála.

4.2 Co se děje

Pořádání symposií a setkání

Od roku 2018 pořádá německá síť KPZ nejméně jednou za dva roky symposium (hromadné setkání), aby zvýšila povědomí o problematice solidárního zemědělství a mohla oslovit konkrétní cílovou skupinu - více o tom v případových studiích publikace Potravinová politika v praxi.

Pracovní advokační skupiny

Od začátku roku 2022 se v německé síti KPZ rozrůstá pracovní skupina pro politiku, která se zabývá úkoly udržování Aliance, kontaktem pro politické dotazy a v současné době i vytvářením zastoupení na zemské úrovni.

4.3 Co můžeme dělat dál

Níže jsou uvedeny možné činnosti sítě KPZ rozdělené do tří oblastí: vztahy s veřejností, tvorba aliancí a lobbování:

Vztahy s veřejností a propagace

Tuto oblast zastřešuje speciálně najatý zaměstnanec, který je pověřen úkoly vytvářet rozpoznávací hodnotu, jasně seznamovat veřejnost s pozicemi sítě a podporovat místní KPZ v jejich práci s veřejností. Do náplně této práce patří také vydávání vlastních tiskových zpráv, komentování těchto spřízněných organizací a obecně být k dispozici pro dotazy médií.

Spojenectví

1. **URGENCI:** Celosvětová zastřešující organizace pro komunitou podporované zemědělství a lokální solidární partnerství pro agroekologii (LSPA) je aktivní v oblasti získávání finančních prostředků na projekty (fondy EU), zejména v Evropě, a v minulosti opakovaně realizovala projekty s německou sítí KPZ, v jejichž rámci byla také vytvořena síť s dalšími evropskými aktéry tohoto hnutí.

2. **Zemědělská konfederace:** Síť je zastoupena účastí pracovníka/zemědělce v tomto sdružení agroekologicky zaměřených organizací, které se zasazují o drobné zemědělství. Účast je v kontaktu s ostatními organizacemi a bylo již připraveno několik článků pro Kritickou zemědělskou zprávu (Kritischer Agrarbericht).

3. **Wir-haben-es-satt! (Už toho máme dost!):** Síť se v minulosti podílela na organizaci demonstrací, ale angažovanost v nich se kvůli odchodu lidí snížila, takže v současnosti jde spíše o pasivní zapojení. Toto spojení nabízí potenciál pro společné působení s dalšími aktéry, posílení a vyostření pozic.

Dalšími menšími příbuznými nevládními organizacemi, s nimiž je německá síť KPZ v kontaktu, jsou CSX Netzwerk, Netzwerk ökonomischer Wandel (NOW), Social Entrepreneurship Netzwerk Deutschland (SEND) a také Commons Institut.

Lobbing

Lobbing znamená přímý vliv na politické činitele. K tomu je třeba vědět, s jakou agendou a s jakým cílem se na politiku a státní správu obrátit, což je proces, který zatím není vnitřně zcela vyjasněn. Základem pro další diskusi jsou následující tři body:

Co potřebují KPZ od politiků?

Opakující se, a proto zásadní je **nekomplikované uznání za zemědělskou společnost**, a to jak v zemědělství, tak na stavebních úřadech, protože často chybí rovnost pokrytí v kritériích pro uznání za zemědělskou společnost.

IKromě toho **je důležité uznat jedinečný vztah mezi korporací a členy**: Členové kolektivního správce nemají být podle práva EU klasifikováni jako maloobchodníci s potravinami.

Co potřebují politikové od národní sítě na podporu KPZ?

Důležité je vnímání jako relevantního aktéra a struktury reakce, což jde ruku v ruce s uznáním principů KPZ jako možnosti ekonomické organizace orientované na budoucnost. To vyžaduje politické dispozice pro **otevřenou a nezaujatou výměnu názorů na transformaci potravinových systémů**. Dalším krokem by byl společný vývoj **systémů financování** přizpůsobených potřebám KPZ.

Kritéria pro **přidělování obecních pozemků** by navíc měla být založena na pronájmu ve veřejném zájmu, což dává KPZ lepší možnosti k získání pozemků.

Co potřebují politikové a veřejná správa od KPZ sítě na její podporu ?

Základem strukturálního financování je systém certifikace. Za možný přístup ke smysluplné certifikaci pro KPZ lze považovat **systém lokálních záruk kvality (PGS)**: Farmy si vzájemně vyměňují informace a mohou získávat vzájemné dojmy. Tím je zajištěna záruka kvality Společenství.

Síť by měla zprostředkovat politickým činitelům **znalosti o KPZ**, včetně jejich silných stránek a problémů. Jasná prohlášení a informativní materiály poskytované sítí by přispěly k poskytování jednotných a vysoce kvalitních informací na podporu iniciativ KPZ.

5. Výzvy a potenciál

5.1 Rozmanitost prostředí KPZ

Kromě formálních překážek a výzev souvisejících s právními formami, stavebními právy a přístupem k pozemkům je třeba zohlednit i různorodou orientaci jednotlivých aktérů KPZ hnutí. Hnutí zahrnuje širokou škálu účastníků, od drobných nezávislých zemědělců až po větší družstva a korporace.

Někteří aktéři KPZ hnutí upřednostňují samostatnost a nezávislost na státních a tržně orientovaných strukturách. Jejich cílem je vytvářet vlastní potravinové systémy s minimálními zásahy ze strany úřadů. To lze považovat za radikálnější přístup, kde se zdůrazňují autonomní argumenty a soběstačnost. Na druhé straně větší korporace a družstva v rámci KPZ hnutí usilují o explicitní finanční podporu a uznání, aby komunitou podporované zemědělství bylo systémově relevantní.

Zro jiné společnosti je KPZ oblastí působení několika společností, což jim umožňuje opatrný přístup k této formě distribuce. Působí v rámci tržně orientovaného hospodářství a velkou část svých výrobků distribuují tímto způsobem a KPZ využívají navíc.

Heterogenní charakter je výzvou a zároveň velkou předností hnutí. Díky nedogmatické otevřenosti mohou touto cestou distribuce jít různé typy operací, aniž by bylo nutné zavádět specifický systém pěstování nebo přeměnu ploch.

Na druhou stranu absence jasně definovaných kritérií pro KPZ v současné době brání strukturální podpoře, která se prosadila u ekologicky pěstovaných potravin a vedla k tomu, že přidaná hodnota zvýšeného úsilí byla oceněna dotacemi.

Tyto postoje, z nichž některé jsou zatím velmi protichůdné, by měly být zváženy a prodiskutovány s ohledem na orientaci a budoucnost v síti.

Zaměřte se na následující otázky:

- ·Jak lze tyto rozporuplné názory sladit?
- ·Měla by být síť z hlediska své finanční strategie nezávislá, nebo by měla být závislá na financování (projektu)?
- ·Může (a má) síť vyvinout certifikační systém?
- ·Kdo legitimizuje politickou činnost a zapojení do aliancí?

5.2 Jaé řešení může KPZ nabídnout

KPZ hraje významnou roli při přechodu na změnu fungování směrem k živému zemědělství tím, že vytváří udržitelné, místně propojené a odolné struktury zásobování. Nabízí řešení rozporů, které se často objevují v diskusích o zemědělské politice, jako je dichotomie mezi velkovýrobou a malovýrobou, konvenčním a ekologickým, průmyslovým a rolnickým a globálním a regionálním přístupem. Otevřená a nedogmatická povaha KPZ, včetně zřeknutí se exkluzivních označení, podporuje spolupráci a inkluzivní prostředí.

KPZ umožňuje, aby se výhody nárůstu ekologického hospodaření dostaly přímo k zemědělcům, protože existuje přímý vztah mezi producenty a spotřebiteli. Tím se eliminuje potřeba zprostředkovatelů a zajišťuje se, že přidaná hodnota zůstává v místní komunitě. KPZ podporuje transparentnost a skutečné účtování nákladů tím, že zveřejňuje finanční informace, což spotřebitelům umožňuje pochopit podmínky a náklady spojené s produkcí potravin. To kontrastuje s neprůhledným zemědělsko-průmyslovým potravinářským systémem, který často externalizuje náklady společnosti.

KPZ také nabízí možnosti, jak snížit vysoké pracovní zatížení jednotlivců sdílením práce v rámci společenství, družstev, ať už prostřednictvím částečných úvazků nebo dobrovolnické práce. Zemědělství se tak stává atraktivním povoláním s rozumnou pracovní dobou a díky dobrovolné spolupráci získávají nespécialisté cenné poznatky o produkci potravin. Poskytování bezplatného školení v oblasti pěstování zeleniny KPZ pomáhá řešit nedostatek kvalifikovaných pracovníků v této části zemědělského odvětví. KPZ také podporuje zachování menších zemědělských podniků tím, že usnadňuje nástupnictví po zemědělských podnicích.

Kromě toho nabízí KPZ odolnou strukturu pro produkci potravin, protože globálním krizím se čelí místním přístupem, který je adaptivní a přizpůsobivý, a má také větší transformační potenciál pro potravinové systémy. Místní potravinové systémy masivně snižují emise, což drasticky snižuje podíl zemědělství na změně klimatu: Nízká spotřeba fosilních paliv, protože se jedná o velmi krátké vzdálenosti, většinou se jedná o ekologické zemědělství a pěstování zeleniny a také o umírněný chov zvířat. Díky maloplošnému, místně přizpůsobenému pěstování je možné pěstovat různé druhy a odrůdy, a tím zvyšovat biologickou rozmanitost. Tento způsob distribuce také nabízí možnost řešit alternativní systémy pěstování, jako je regenerativní zemědělství nebo agrolesnické systémy.

Závěrem, KPZ představuje existující alternativu k tržně orientovaným systémům zásobování potravinami a nabízí konkrétní řešení nedostatku vize budoucích potravinových systémů a přístupů v zemědělství. Ztělesňuje principy udržitelnosti, odolnosti, transparentnosti a komunitní spolupráce při vytváření spravedlivějšího a ekologičtějšího přístupu k produkci a distribuci potravin.

Maďarsko

Charakteristika maďarského zemědělství

Maďarské zemědělství prošlo v posledních sto letech řadou změn. Jejím východiskem bylo přerozdělování půdy bezprostředně po druhé světové válce, po němž následovala první vlna kolektivizace (sovětského typu) v letech 1948-1953. Druhá vlna kolektivizace po maďarském povstání v roce 1956 byla úspěšnější. Zemědělský sektor byl až do politické a ekonomické transformace charakterizován dualitou velkých státních statků a družstev a intenzivně obdělávaných domácích pozemků. Po transformaci v letech 1989-1990 došlo v důsledku privatizace půdy a rozpadu východního bloku k opětovné zásadní restrukturalizaci zemědělského sektoru. V posledním období je směr vývoje zemědělství stále více ovlivňován společnou zemědělskou politikou a dotacemi EU.[1]

Rozloha ploch maďarského zemědělství dosahuje k pěti milionům hektarů a pokrývá téměř dvě třetiny jeho území. Dlouhá zemědělská tradice, vynikající zeměpisné podmínky a úrodná půda přispívají k úspěchu země v produkci vysoce kvalitních agrárních produktů. V roce 2020 byly hlavní hnací silou maďarské zemědělské produkce obiloviny, které se na hrubé zemědělské produkci podílely přibližně 28 %. Během tohoto roku patřily obiloviny také k předním zemědělským vývozním produktům země, přičemž hodnota vývozu kukuřice a obilí dosáhla téměř 900 milionů eur. Zároveň byl druhým nejvýnosnějším odvětvím maďarského zemědělství chov zvířat, který se na hrubé zemědělské produkci podílel 24 procenty.[2]

1. Maďarské zemědělství v číslech v roce 2021 [3]

- 7,4 % všech zaměstnaných osob pracovalo v zemědělství a potravinářství (0,46 milionu osob).
- 3,5 % studentů univerzit a vysokých škol studuje v oblasti zemědělství.
- Hrubá produkce zemědělství vzrostla podle předběžných údajů o 14,6 %.
- Průměrný hrubý měsíční výdělek zaměstnance na plný úvazek v zemědělství činil 345 040 Ft, což je 78 % celostátního průměru 438 814 Ft.
- 5,049 milionu hektarů půdy bylo využíváno zemědělsky, z toho 4,14 milionu hektarů tvořila orná půda, 0,755 pastviny, 0,062 vinice, 0,084 sady a 0,03 zahrady.

Type of land by use	Size ('000 ha)	(%)
Arable land	4 145	82%
Grassland	755	15%
Orchard	84	2%
Vineyard	62	1%
Garden	3	0%
Total agricultural area	5 049	100%

[1]

https://www.researchgate.net/publication/334037529_Agrarian_and_Rural_Development_in_Hungary_After_1989

[2] <https://www.statista.com/topics/9421/agriculture-in-hungary/#topicOverview>

[3] <https://www.aki.gov.hu/termek/agricultural-statistics-pocketbook-2021/>

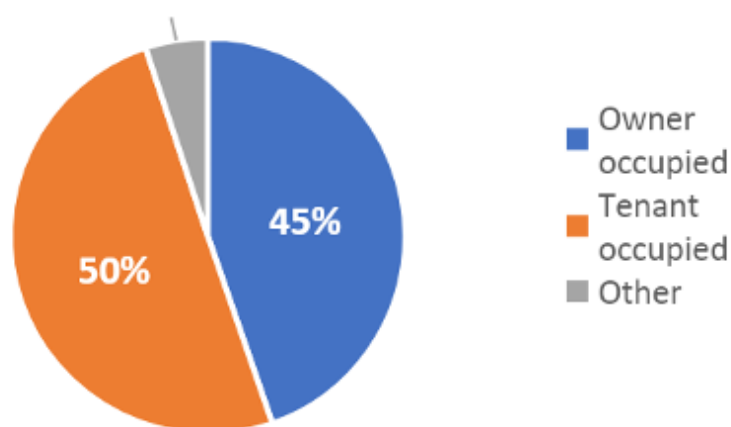
- Zemědělské podniky používaly hnojiva na více než 3,5 milionu hektarů, tuhá statková hnojiva byla použita na 250 000 hektarů.
- Hlavními plodinami pěstovanými v Maďarsku byly kukuřice se sklizňovou plochou 1,043 milionu hektarů a produkcí 6,3 milionu tun, pšenice se sklizňovou plochou 0,891 milionu hektarů a produkcí 5,3 milionu tun a slunečnice se sklizňovou plochou 0,653 milionu hektarů a produkcí 1,7 milionu tun.
- Produkce ovoce v roce 2020 pokrývala plochu 0,8 mil. ha s celkovou produkcí 0,575 mil. tun. Největší podíl představovala jablka s 0,399 milionu tun.
- Celková produkce zeleniny v Maďarsku činila 1,346 milionu tun.

2. Využití půdy v Maďarsku [4]

Podle zemědělského sčítání, které provedl maďarský ústřední statistický úřad 1. června 2020, lze o zemědělských podnicích a rozdělení půdy v Maďarsku zjistit následující informace:

- V zemi bylo celkem 216 000 zemědělských podniků, které obhospodařovaly téměř 4,9 milionu hektarů zemědělské půdy.

Distribution of agricultural area by land use title in 2020

- Z této zemědělské půdy bylo 45 % využíváno jako vlastnická, 50 % jako nájemní a 5 % jako jiné tituly (např. pacht, užívání půdy z přízně). Ovocnářské a vinařské podniky se staraly především o vlastní výsadby. Z půdy využívané jednotlivými podniky, které obhospodařovaly 61 % půdy, bylo 68 % v nájmu.

Zemědělská hospodářství s rozlohou menší než 5 ha obvykle využívaly k zemědělské produkci vlastní půdu.

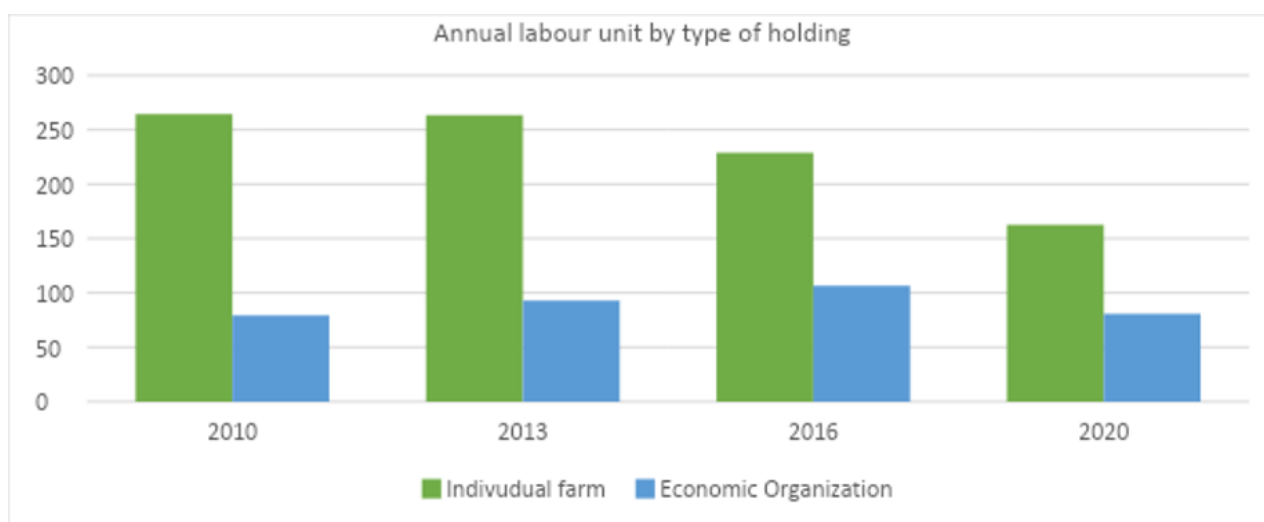
- V roce 2020 95 % jednotlivých hospodářství využívalo zemědělskou půdu částečně nebo zcela ve svém vlastnictví. Z těchto hospodářství využívalo 78 % k produkci pouze vlastní půdu, přičemž průměrná velikost rozlohy činila 7,2 ha.

[4] https://www.ksh.hu/apps/shop.kiadvany?p_kiadvany_id=1070918&p_temakor_kod=KSH&p_lang=HU

3. Zemědělství a vývoj na trhu práce [5]

V roce 2020 činil celkový počet pracovních sil věnujících se práci v zemědělství přibližně 244 tisíc ročních pracovních jednotek (RPJ) a v posledních 10 letech neustále klesá, což představuje téměř 30% pokles oproti roku 2010 (350 tisíc RPJ). U jednotlivých zemědělských podniků je pokles výraznější a trvá nepřetržitě od roku 2013.

Pokles počtu pracovních sil byl výraznější u jednotlivých zemědělských hospodářství, kde dochází k trvalému poklesu od roku 2013. Naopak u velkých zemědělských podniků byl zpočátku zaznamenán vzestupný trend, ale po roce 2016 došlo také k poklesu a do roku 2020 se pracovní síla vrátila na úroveň roku 2010.

4. Věková struktura a pohlaví maďarských zemědělců [6]

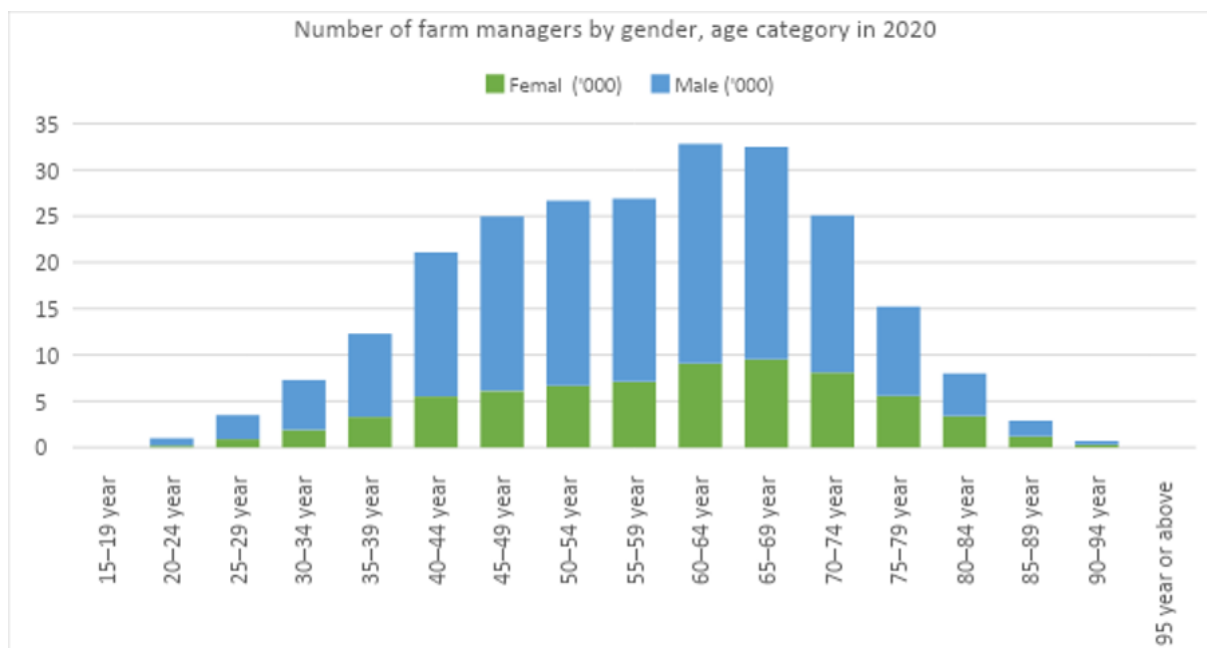
Podle údajů je průměrný věk všech hospodařících zemědělců v Maďarsku 57,9 let. Průměrný věk mužů na vedoucích pozicích mužů 57,1 roku, zatímco u zodpovědných žen za chod hospodářství je to 59,6 roku.

V roce 2010 řídily 28 % zemědělských podniků osoby ve věku 65 let a více. Do roku 2020 se však tento podíl zvýšil na 35 %. Zemědělci ve věku 60-69 let tvořili 27 % všech vedoucích zemědělských podniků a věková skupina 70-75 let představovala 10 % vedoucích zemědělských podniků.

Většina odpovědných zemědělců, 70 %, spadá do věkového rozmezí 45 až 74 let. Pouze 10 % vedoucích zemědělských podniků bylo v době průzkumu mladších 40 let. Kromě toho 71 % všech vedoucích zemědělských podniků tvoří muži, přičemž vyšší podíl manažerů-mužů je v mladších věkových skupinách.

[5]

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/ac2020/mezogazdasagi_munkaero_generaciovaltass/index.html

5. Výzvy maďarského zemědělského sektoru [7]

Obecně lze maďarské zemědělství charakterizovat rozříštěnou strukturou zemědělských podniků s převažujícím zastoupením malých farem, ale zároveň lze pozorovat proces koncentrace (s neustálým poklesem počtu jednotlivých farem), samozřejmě s meziodvětvovými rozdíly.

Zemědělská populace v Maďarsku stárne, což představuje výzvu pro generační obnovu v tomto odvětví. Předávání zemědělských podniků další generaci je často obtížné a nedostatek vhodných možností důchodového zabezpečení pro starší zemědělce může omezit jejich odchod do důchodu. Generační konflikty a klesající atraktivita zemědělství a života na venkově mezi mladými lidmi tento problém dále zhoršují. Venkovské oblasti silně závislé na zemědělství se potýkají s vylidňováním, nižší ekonomickou aktivitou, nedostatečnou infrastrukturou, nižší životní úrovní a vyšším rizikem chudoby a sociálního vyloučení.

Ziskovost a příjmy v maďarském zemědělství jsou relativně nízké a toto odvětví je do značné míry závislé na dotacích. Omezený přístup ke zdrojům, jako je kapitál, půda, technologie a kvalifikovaná pracovní síla, dále brání rozvoji odvětví. Úroveň vzdělání zemědělců je obecně nízká, i když u mladších zemědělců došlo ke zlepšení. Nedostatek znalostí a digitálních dovedností, stejně jako absence souvisejícího školení a poradenských služeb, brání zavádění moderních technologií a schopnosti řídit rizika a udržet si konkurenceschopnost. Zaměstnanci v zemědělství se často potýkají s nedostatečnou kvalifikací, nízkými příjmy a vystavením sezónním a nepříznivým pracovním podmínkám.

[6]

https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/ac2020/mezogazdasagi_munkaero_generaciovaltass/index.html

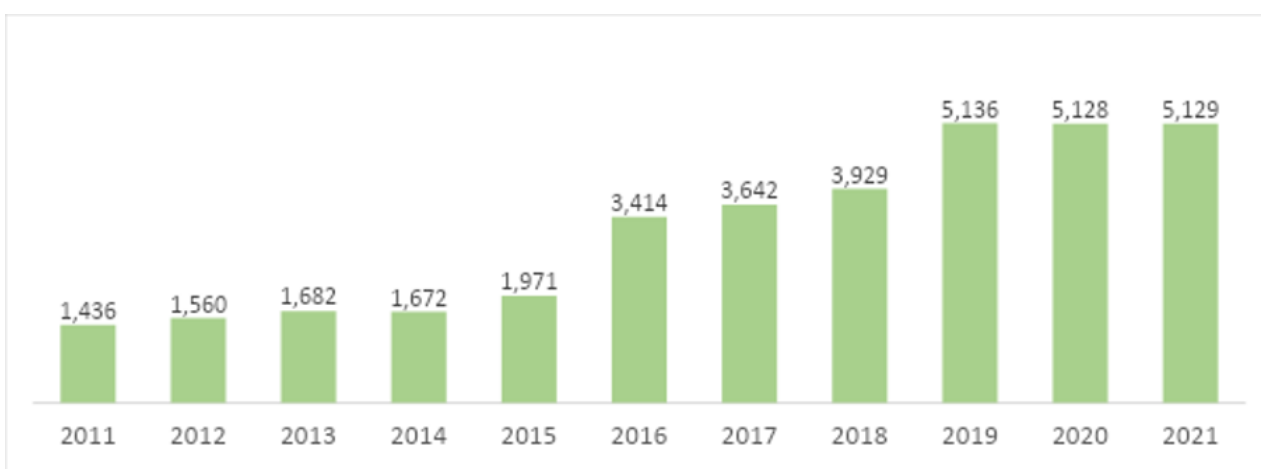
[7] https://farmwell-h2020.eu/wp-content/uploads/2021/12/D-2.3_HUNGARY.pdf

7. Ekologické zemědělství v Maďarsku

Odvětví ekologického zemědělství hraje zásadní roli při dosahování cílů udržitelnosti v Maďarsku, protože vyvíjí způsoby produkce potravin, které chrání životní prostředí a podporují zdravý životní styl. Proto si maďarské ministerstvo zemědělství stanovilo jako hlavní cíl zvýšit do roku 2027 podíl ekologicky obhospodařované půdy na nejméně 10 % celkové zemědělské plochy. [8]

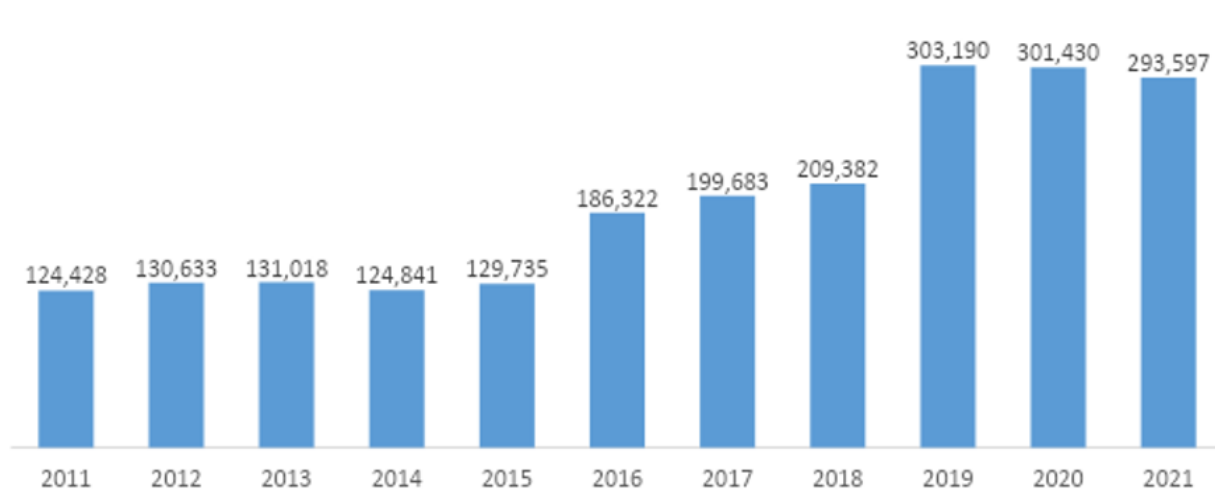
Počet ekologických zemědělců[9]

V posledním desetiletí počet zemědělských výrobců neustále roste a v roce 2020 dosáhne více než 5000.

Zastoupení zemědělské plochy v ekologickém zemědělství[10]

V roce 2021 činila rozloha ekologicky obhospodařované zemědělské půdy 293 tisíc hektarů, což představuje nárůst o 136 % oproti roku 2011. To znamená 6 % celkové zemědělské plochy v Maďarsku.

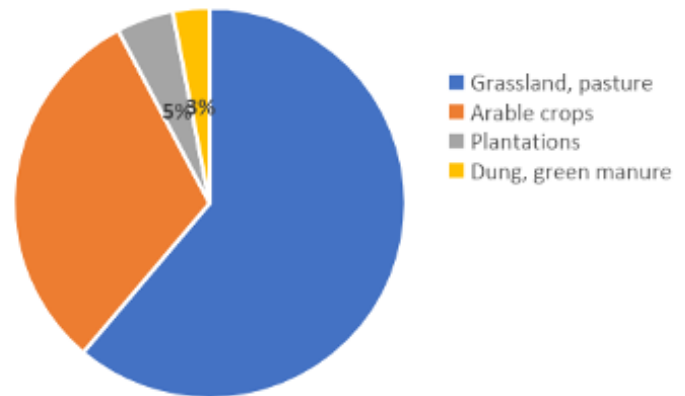
[8] <https://www.statista.com/topics/9421/agriculture-in-hungary/#topicOverview>

[9] https://www.ksh.hu/stadat_files/mez/hu/mez0038.html

[10] https://www.ksh.hu/stadat_files/mez/hu/mez0038.html

Podíl zemědělské půdy podle druhu produkce [11]

V roce 2021 tvořily 293 tis. ha zemědělské půdy v ekologickém zemědělství převážně pastviny/pastviny a byly využívány pro rostlinnou výrobu na orné půdě, jak ukazuje graf.

Lokální solidární partnerství pro agroekologii (LSPA) v Maďarsku

1. Různé modely LSPA

V Maďarsku se hnutí LSPA (Local Solidarity Based Partnerships for Agroecology) většinou skládá z KPZ, nákupních skupin, bedýnkových systémů a místních farmářských trhů. Hnutí KPZ a nákupní spotřebitelských skupin vzniklo před 10-12 lety a v současné době je v zemi přibližně 20 KPZ a 20-25 nákupních skupin.

V současné době existují v Maďarsku 4 modely LSPA, které pomáhají spotřebitelům nakupovat místní produkty:

1. KOMUNITOU PODPOROVANÉ ZEMĚDĚLSTVÍ (KPZ)

KPZ je přímé partnerství mezi spotřebitelem a zemědělcem. Rizika, povinnosti a odměny jsou sdíleny na základě dlouhodobé a závazné dohody. Zemědělec během sezóny produkuje pro komunitu a členové za dohodnutý poplatek přebírají produkty. Hlavními charakteristikami KPZ jsou dlouhodobý závazek, přímé spojení se zemědělcem, známý zdroj, sezónní produkty a nízký počet potravinových kilometrů.

Hnutí KPZ začalo působit v roce 2009 a dnes v Maďarsku operuje přibližně 20 KPZ, jejichž aktuální seznam lze nalézt na internetových stránkách TVE (Tudatos Vásárló Egyesület www.tudatosvasarlo.hu/csa).

Výhody pro zemědělce v rámci systému CSA zahrnují finanční udržitelnost, přímou zpětnou vazbu od spotřebitelů a minimální plýtvání potravinami, protože všechny produkty jsou zužitkovány mezi členy. Zemědělci však také čelí výzvě, protože za sezónu vyprodukují i 50-60 druhů zeleniny a musí zvládat zemědělské operace spolu s potřebami a očekáváními komunity.

[11] https://www.ksh.hu/stadat_files/mez/hu/mez0038.html

Členům přináší účast v CSA výhody, jako je znalost zemědělce a zdroje potravin, přístup ke zdravým místním produktům a pocit sounáležitosti s komunitou. Členové se však mohou potýkat i s problémy, jako je přizpůsobení se vaření ze sezónních produktů, stejně jako nutnost vařit častěji, pravidelné vyzvedávání podílu každý týden a nemožnost vybrat si konkrétní složení podílu.

2. NÁKUPNÍ SKUPINY

Nákupní skupiny se skládají z dobrovolníků, kteří spolupracují s místními zemědělci a každý týden informují spotřebitele o produktech, které jsou k dispozici na objednávkovém seznamu. Skupina má často zásady, jak vybírat zemědělce. Hlavními charakteristikami nákupních skupin jsou: žádné závazky, relativně přímá vazba na zemědělce, potraviny pocházejí ze známého zdroje, sezónní produkty a nízký počet potravinových kilometrů.

Toto hnutí vzniklo před více než 10 lety a v současné době existuje v Maďarsku přibližně 25 nákupních skupin. Organizátora maďarského hnutí v Nyíregyházi Kosár Közösség a aktuální seznam nákupních skupin najdete na jejich webových stránkách <https://kosarkozosseg.hu/>.

Zemědělcům může účast v nákupní skupině přinést výhody, jako je získání vyšších cen za své produkty přímým prodejem skupině, navázání vztahů se skupinou nebo jejími organizátory a získání přímé zpětné vazby. Zemědělci však mohou čelit problémům při finančním plánování, protože jejich prodej závisí na objednávkách spotřebitelů a neexistuje záruka, že budou schopni prodat všechny své produkty pouze prostřednictvím nákupní skupiny. Možná budou muset prozkoumat i jiné prodejní kanály.

Členství v nákupní skupině přináší členům výhody, jako je znalost zemědělce a zdroje jeho potravin, přístup ke zdravým místním sezónním produktům a možnost flexibilně se rozhodnout, zda si na daný týden objednájí, či nikoli. Členové však mají také odpovědnost za vyzvednutí svých objednávek podle plánu odběrů.

3. BEDÝNKOVÉ SYSTÉMY

V Maďarsku jsou k dispozici různé typy bedýnkových systémů a jeden z nich je podobný KPZ, kdy si jednotlivci mohou objednat týdenní bedýnky bez závazku na celou sezónu. Tyto bedýnkové systémy se zaměřují na poskytování sezónních, převážně místních potravin. Jiný model zahrnuje společnosti, které spolupracují s více zemědělci a obchodníky a nabízejí krabice s potravinami, které si lze objednat na týdenní bázi. Tyto boxy/bedýnky mohou kromě místních produktů obsahovat i dovážené zboží.

I když je vzhledem k jejich rozmanitosti obtížné tyto modely kategorizovat, všechny fungují v rámci krátkého potravinového řetězce. Nákupem v těchto bedýnkových systémech mají spotřebitelé možnost podpořit místní zemědělce nebo společnosti, které udržují úzké vztahy se zemědělci. To je považováno za vhodnější alternativu k nakupování v supermarketech, protože se tak propagují místní potraviny a podporují místní výrobci.

Maďarské sdružení Kislépték Egyesület uvádí seznam těchto bedýnkových systémů a dalších online platform pro místní potraviny na svých internetových stránkách <https://kisleptek.hu/tudastar/rel-hub/3-termeloi-gyujtooldal/>.

4. MÍSTNÍ FARMÁŘSKÉ TRHY

Místní farmářské trhy [12] jsou zvláštním typem trhů, kde můžete nakupovat od místních výrobců v okruhu 40 km. Můžete zde navázat přímý vztah se zemědělci, dozvědět se, jak vyrábějí. Nejedná se o žádný závazek, ale můžete mít přímé spojení se zemědělcem, znát zdroj potravin a nakupovat sezónní produkty s nízkým počtem potravinových kilometrů.

Při nakupování na farmářských trzích. Mezi výhody však patří možnost navázat přímý kontakt se zemědělci, znalost zdroje potravin a přístup k sezónním produktům s minimem vzdálenosti, odkud musely potraviny přicestovat.

Zemědělcům účast na místních farmářských trzích umožňuje navázat přímé spojení se spotřebiteli, což umožňuje lepší ceny ve srovnání s prodejem prostřednictvím velkoobchodních trhů. Zemědělci se však také potýkají s problémy při předvídání prodeje a množství, což může mít za následek neprodané produkty nebo zbytky.

Členové komunity mají z farmářských trhů prospěch, protože mají přístup k místním a sezónním produktům, mohou se pružně rozhodovat o nákupu a mají možnost se s farmáři časem blíže seznámit. Budování důvěry a důvěrného vztahu se zemědělci může vyžadovat investici času a pravidelné návštěvy trhu.

2. KPZ hnutí v Maďarsku

TVE se již více než 12 let aktivně podílí na podpoře hnutí komunitou podporovaného zemědělství (KPZ) v Maďarsku. Počátky tohoto hnutí v Maďarsku lze vysledovat až k návštěvě, kterou v roce 2009 zorganizovala URGENCI, mezinárodní síť KPZ. Během této návštěvy představili francouzští zemědělci z tamní KPZ sítě AMAP svůj obchodní model drobným ekologickým zemědělcům v Maďarsku.

[12] Definition in Hungary

<https://portal.nebih.gov.hu/documents/10182/1166172/Helyi+termeloi+piacok.pdf/55ae3c40-4e97-98b7-925c-212e45d53fe1>

Několik zemědělců se touto myšlenkou inspirovalo a v následujících letech založilo vlastní KPZ. Od té doby se hnutí KPZ v Maďarsku neustále rozvíjí. Od roku 2023 v zemi funguje 20 KPZ, přičemž nejstarší z nich pocházejí z roku 2010 a nejnovější začínají právě v této sezóně. Hnutí získalo na síle a stalo se v Maďarsku zavedeným alternativním modelem zemědělské produkce a distribuce potravin.

3. Charakteristika KPZ v Maďarsku

- V Maďarsku jsou KPZ většinou iniciovány zemědělci, a proto je většina KPZ soustředěna kolem jednoho zemědělce.
- Většina farmářů dodává svým členům zeleninu, ale jsou tu i dva farmáři s masnými výrobky a jeden se speciální bedýnkou na ovoce.
- Většina farmářů dodává svým členům od jara do Vánoc, ale existuje několik členských (družstevních) skupin, kde sezóna trvá po celý rok a v zimě se dodává dvakrát týdně.
- Většinu zemědělců tvoří partnerské/manželské páry, kdy oba zemědělci pracují v KPZ, ale existují i nové KPZ, které vedou přátelé/obchodní partneři.
- V Maďarsku existuje několik skupin KPZ, které iniciovaly a vedou ženy.
- Členové KPZ jsou většinou vzdělaní mladí lidé s rodinou nebo bez ní.

4. Úloha TVE v hnutí

TVE podporuje toto hnutí od roku 2009 a od té doby počet KPZ pomalu roste. V současné době TVE spolupracuje s 20 maďarskými KPZ, které svým členům dodávají zeleninu, ovoce, maso a vejce. V roce 2022 měly dohromady více než 1 200 členů a odhadujeme, že s jejich rodinnými příslušníky to znamená přibližně 4 000 spotřebitelů.

TVE podporuje hnutí CSA následujícími aktivitami:

- Pořádání školení pro zemědělce, členy a koordinátory KPZ.
- Poskytování poradenství pro začínající zemědělce KPZ
- Propagace hnutí v Maďarsku psaním článků na toto téma a představováním zemědělců a jejich reálných příběhů.
- Účast na konferencích, setkáních a diskusích se svými spojenci v oblasti krátkých dodavatelských řetězců, zemědělství a spotřeby.
- Pořádání "Rodinných dnů" věnovaných KPZ před začátkem nové sezóny, kdy se farmáři CSA mohou setkat se svými potenciálními a stávajícími členy.

5. KPZ výzvy v Maďarsku

KPZ čelí v současnosti několika výzvám:

1. **Inflace a růst cen:** Vysoká míra inflace v Maďarsku, zejména v potravinářském sektoru, vedla ke zvýšení nákladů zemědělců z KPZ. Aby pokryli své náklady, museli zemědělci zvýšit ceny, což někdy může vést k tomu, že členové z důvodu finanční tísně z KPZ odejdou.
2. **Nedostatek pracovních sil:** Stejně jako v mnoha zemědělských odvětvích se i zemědělci v Maďarsku, kteří provozují KPZ, potýkají s problémy při hledání odpovídající pracovní síly.
3. **Rovnováha mezi pracovním a soukromým životem:** Provozování farmy KPZ vyžaduje značné nasazení a úsilí, zejména u párů nebo rodin, které hospodaří bez další pomoci. Nalezení rovnováhy mezi pracovním a osobním životem může být náročné.
4. **Dopady klimatických změn:** Maďarsko, stejně jako mnoho dalších regionů, pociťuje dopady změny klimatu, včetně zvýšeného sucha, intenzivnějších bouřek a krupobití.

ADVOKACIE ve prospěch malých farem a drobných zemědělců v Maďarsku

V Maďarsku je hnutí KPZ velmi mladé a v zemi existuje pouze 20 KPZ. Jedná se o malou skupinu zemědělců, neexistuje žádná organizace nebo skupina, která by zastupovala jejich zájmy. Někteří z prvních zapojených KPZ farmářů a TVE společně iniciovali vznik sítě farmářů s názvem KöKiSz, ale jedná se pouze o neformální síť pro sdílení znalostí a zkušeností v malých komunitních farmách fungujících jako KPZ.

1. Organizace podporující drobné zemědělce a místní distribuci potravin

V Maďarsku existuje několik organizací, které podporují drobné a ekologické zemědělce a distribuci místních a sezónních potravin. Vedou osvětové kampaně za spotřebu místních produktů, protože vidí poptávku a výhody pro spotřebitele i výrobce. Pomáhají spotřebitelům usnadnit přístup k těmto produktům z krátkého potravinového řetězce.

Zde jsou 3 organizace, se kterými TVE spolupracuje a které pomáhají drobným zemědělcům v různých aspektech:

KISLÉPTÉK www.kisleptek.hu

Kislépték, Národní sdružení zájmových organizací drobných zemědělců, producentů a poskytovatelů zem. služeb, hraje v Maďarsku významnou roli již více než 20 let. Zaměřuje se především na podporu ekologicky šetrných forem zemědělství, které jsou přizpůsobeny místní krajině, a také na podporu místních zpracovatelských a odbytových systémů, krátkých distribučních řetězců a rozvoj souvisejících služeb. Jejich cílem je racionalizace právního systému a usnadnění přístupu na trh pro místní výrobce a poskytovatele služeb.

Organizace se věnuje různým prioritním tématům a zapojuje se do konkrétních činností, aby dosáhla svých cílů, např.:

- zjednodušení podmínek pro výrobu a uvádění na trh drobných potravinářských a řemeslných výrobků
- Vytvoření pružného regulačního rámce, který podporuje soukromou domácí potravinářskou výrobu.
- Podpora krátkých dodavatelských řetězců a rozvoj strategií pro jejich realizaci.
- Rozvoj agroturistických služeb na venkově s důrazem na tradiční, ekologicky šetrné a na kvalitu orientované přístupy.
- Podpora samostatné výdělečné činnosti
- Poskytování hodnocení a podpory výrobcům produktů a místním trhům.
- Zlepšování znalostí a podpora spolupráce zúčastněných stran
- Budování mezinárodních partnerství a účast na společném lobbování.
- Předvádění osvědčených postupů

Tým Kislépték hraje aktivní roli při obhajobě zájmů drobných zemědělců a výrobců v Maďarsku. Aktivně se účastnili diskusí souvisejících s přípravou zákonů a poskytovali cenné podněty v přípravných fázích. Jejich příspěvky byly zásadní při tvorbě právních předpisů, které se konkrétně týkají místních farmářských trhů a potravinářských výrobků vyráběných, zpracovávaných a prodávaných malovýrobci.

ÖMKI <https://www.biokutatas.hu/>

Maďarský výzkumný ústav ekologického zemědělství (ÖMKI) - jako největší výzkumný ústav ekologického zemědělství v Maďarsku - podporuje rozvoj místního ekologického zemědělství především sdílením výsledků výzkumu, šířením osvědčených technologií a budováním odborné poradenské sítě.

Výzkum ÖMKI se zaměřuje na témata, která mohou přinést významné a nové výsledky pro praxi ekologické produkce potravin. Provozují také výzkumnou síť na farmách, která představuje inovativní experimenty na ekologických farmách v Maďarsku. Realizace našich experimentů a diskuse o jejich výsledcích vytváří úzké propojení mezi zemědělci, výzkumníky, zpracovateli a širší společností. ÖMKI také podporuje zemědělce

poradenským servisem šitým na míru a usnadňuje tok informací v rámci odvětví prostřednictvím odborných konferencí, školení a seminářů.

Jsou členy FIBL a IFOAM, zastupují Maďarsko na konferencích a spolupracují s maďarskými veřejnými profesními organizacemi.

MAGHÁZ

Magház, síť Společenství pro rozmanitost zemědělství, byla založena v roce 2012 s cílem usilovat o zachování agrobiodiverzity v Maďarsku. Posláním Magházu je propojovat organizace a jednotlivce, kteří pracují na zachování a zlepšení rozmanitosti plodin v Karpatské kotlině. Jejich hlavními cíli jsou:

- Shromažďovat a sdílet osvědčené postupy týkající se udržitelného pěstování rostlin pro samozásobitelské i komerční účely.
- Sdílet shromážděné znalosti prostřednictvím různých kanálů a pořádat školení pro vzdělávání a informování jednotlivců a organizací.
- Vytvářet a udržovat komunitní banky osiva, které slouží jako úložiště různých odrůd rostlin.
- Vytvořit národní síť propojením center, semenných bank a regionálních skupin a podpořit spolupráci a výměnu znalostí.
- Podporovat postupy ekologického zemědělství, které upřednostňují biologickou rozmanitost a udržitelnost.
- Testovat volně opylované odrůdy, zejména krajové odrůdy, které prokázaly úspěch v jiných regionech země, a dokumentovat jejich vlastnosti a výkonnost v různých podmínkách.
- Zvýšit dostupnost krajových odrůd na trzích, zejména pro drobné zemědělce a iniciativy komunitou podporovaného zemědělství (KPZ).
- Organizovat a podporovat výměnu osiva, která usnadní výměnu různých odrůd rostlin mezi zemědělci a nadšenci.
- Prosazovat legislativu a politiky podporující zachování agrobiodiverzity.
- Spolupracovat s organizacemi na národní a mezinárodní úrovni s cílem podpořit zachování agrobiodiverzity.

2. Výzvy vzrůstajících osvětových kampaní v Maďarsku

V Maďarsku existuje několik problémů, které brání širokému rozšíření místních produktů:

1. **Vysoké ceny:** Vysoká míra inflace u potravinářských výrobků, zejména v roce 2022 (44 %), zvýšila citlivost spotřebitelů na ceny. Pro mnoho lidí je obtížné dovolit si místní potraviny, zejména ekologické varianty. Místní zemědělci mají často problém konkurovat nižším cenám nabízeným supermarketu.
2. **Nejistá hospodářská situace:** Celkový nárůst cen potravin a energií spolu s geopolitickým napětím, jako je válka na Ukrajině, vyvolal ekonomickou nejistotu. Lidé jsou stále opatrnější, pokud jde o jejich výdajové zvyklosti, což může mít dopad na jejich ochotu investovat do místních a dražších produktů. Tato nejistota se odráží v síti KPZ, kde stávající členové mohou váhat, zda se zavázat k další sezóně kvůli nejistým očekáváním.
3. **Nedostatek znalostí:** Mnoho spotřebitelů nemusí plně chápat výhody místních potravinářských produktů z hlediska jejich kvality, zdravotní nezávadnosti a dopadu na životní prostředí. Je třeba vzdělávat spotřebitele a zvyšovat povědomí o výhodách výběru místních produktů. Rozšířením znalostí a porozumění mohou spotřebitelé činit informovanější rozhodnutí, která podpoří místní zemědělce a udržitelné zemědělství.

3. Potenciální advokační témata

Jedním z témat, které zemědělci z KPZ navrhují, je zjednodušení procesů certifikace ekologického zemědělství. Zemědělci zapojení do KPZ často pěstují širokou škálu zeleniny, mnohem více než průměrný ekologický zemědělec, který se zaměřuje na omezený sortiment plodin. Zvládnutí administrativních požadavků pro tak rozmanitou škálu pěstované zeleniny může být pro KPZ zemědělce náročné. Proto by prosazování zjednodušeného certifikačního procesu specificky přizpůsobeného potřebám zemědělců z řad KPZ mohlo pomoci snížit administrativní zátěž a podpořit jejich úsilí při produkci široké škály ekologické zeleniny.

Itálie

Obecná charakteristika zemědělského sektoru

Celková rozloha Itálie je 302 073 km², maximální šířka 1 180 km a maximální délka 530 km, a vzhledem k orografickému členění se země vyznačuje převážně kopcovitým terénem (41,6 % celkové rozlohy), dále hornatým (35,5 %) a nížinným (23,2 %).

Díky značné délce je půdní a klimatická charakteristika italského území velmi rozmanitá, což podporuje rozvoj velmi rozmanitých pěstitelských systémů, které vytvářejí vysoce specializované zemědělsko-potravinářské produkty.

Podle nejnovějších údajů Eurostatu a Národního zemědělského sčítání (2020) se celková plocha zemědělské výměry v Itálii snižuje, ale s odchylkou pod evropským průměrem 3,62 %. V současné době má Itálie 16 462 350 hektarů (v roce 2010 to bylo 17 081 100 hektarů).

V Itálii klesá počet držených akcí o 30,03 % (nad evropským průměrem) z 1 619 230 v roce 2010 na současných 1 133 020 (2020).

Charakteristika zemědělských podniků:

Itálie patří k zemím, které zaznamenaly nárůst průměrné velikosti zemědělských podniků, a to z přibližně 8 hektarů v roce 2010 na 11,05 hektarů, což představuje nárůst o 39,22 %. Průměrná velikost je však mírně pod evropským průměrem.

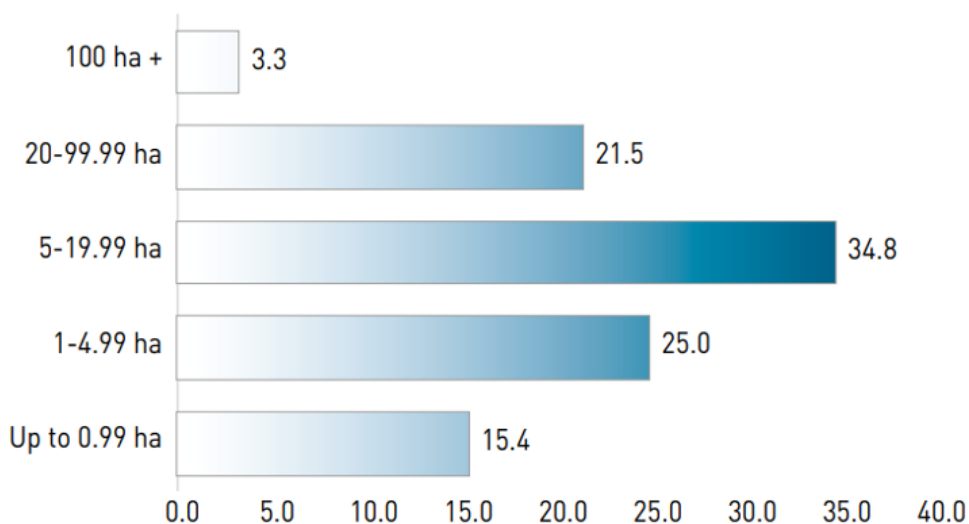
Více než 40 % zemědělských podniků má rozlohu menší než 5 hektarů. Přibližně 35 % zemědělských podniků tvoří podniky s rozlohou mezi 5 a 20 hektary. Pouze čtvrtina podniků má rozlohu větší než 20 hektarů; podniky s rozlohou nad 100 hektarů představují velmi malý podíl, jen něco málo přes 3 %.

Coverage and use of the territory, 2018

Source: ISPRA.

Agricultural businesses by UAA category, percentage share

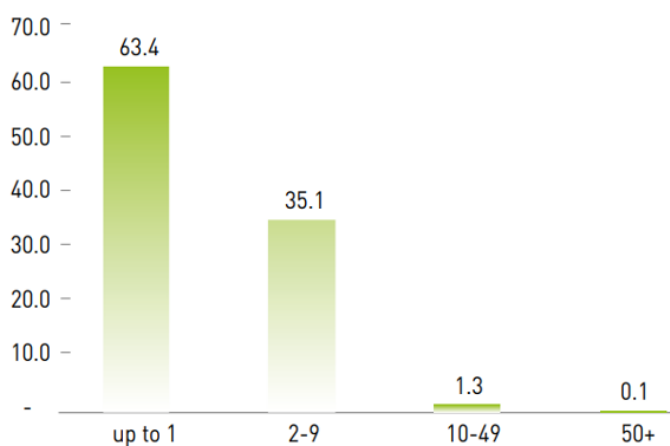
Source: Asia Agricoltura register, ISTAT.

Demografie zemědělských podniků

V Itálii je většina zemědělských podniků (98 %) řízena přímo rodinami, které je vlastní, a rodinná práce je převažujícím zdrojem pracovních sil. Toto zapojení zahrnuje nejen majitele, ale také manžele, další členy rodiny a příbuzné, celkem přibližně 684 000 osob. Podle CREA však došlo k nárůstu využívání zahraniční pracovní síly v zemědělství, které se mezi lety 2008 a 2018 zvýšilo ze 40 % na 46 %.

Z hlediska zaměstnanosti jsou zemědělské podniky typickými mikroorganizacemi, přičemž významná většina (více než 60 %) zaměstnává pouze jednu osobu. Přibližně třetina zemědělských podniků má do 10 zaměstnanců, zatímco velmi malá část má více než 10 zaměstnanců. To odráží převážně drobný a rodinný charakter zemědělství v Itálii.

Percentage distribution of agricultural businesses by employee category, 2018

Source: Asia Agricoltura register, ISTAT.

Itálii je průměrný věk zemědělců ve vedení svých farem mladších 40 let 104 890, což představuje 7,2 %, a naše země se tak řadí na třetí poslední místo v Evropě, před Bulharsko a Belgií. V Itálii je hranice 40 let považována za vhodnou pro vstup mladých zemědělských podnikatelů k podpoře jejich financování

Přestože je jich procentuálně málo, mají mladí lidé významný vliv na vytvořenou hodnotu. Pokud se podíváme na podíl těchto zemědělců na hodnotě zemědělské produkce, zdvojnásobí se. To potvrzuje potřebu podporovat generační obměnu s cílem pěstovat stále konkurenceschopnější model zemědělského podnikání.

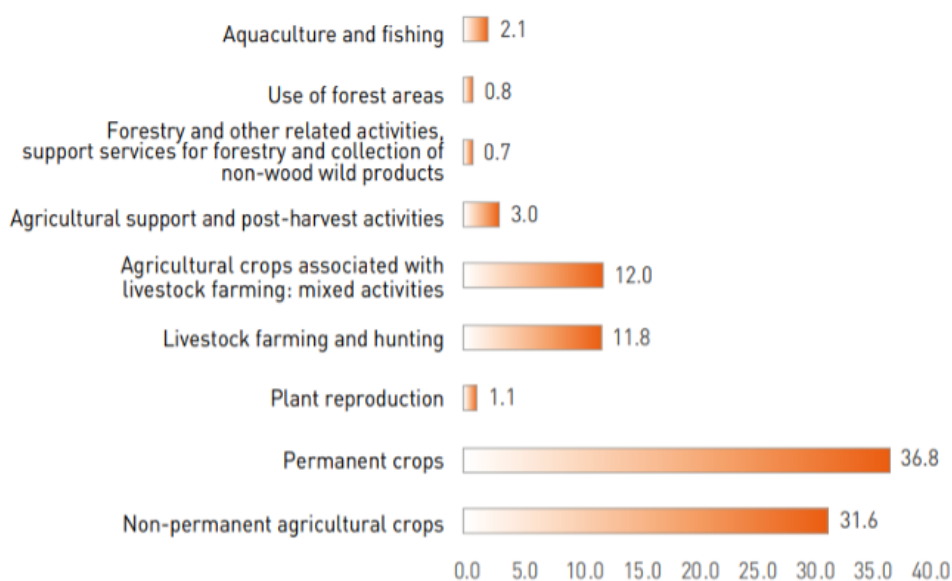
V Itálii žije 355 780 žen podnikatelek v zemědělství, které tvoří 31,47 % z celkového počtu, což odpovídá evropskému průměru. Na druhou stranu mezi mladými lidmi je 26 850 žen na vedoucích pozicích v zemědělství (13 %) oproti 78 040 mužům (87 %). I zde se Itálie řadí na poslední místo v Evropě, před ní jsou pouze Rumunsko, Irsko a Kypr.

Zemědělská produkce

Hlavní ekonomické činnosti v rámci makrosektoru zemědělství, lesnictví a rybolovu v Itálii jsou zaměřeny především na rostlinnou výrobu. Ta zahrnuje jak trvalé kultury, jako jsou sady a vinice, které tvoří více než 36 % odvětví, tak netrvalé kultury, jako jsou polní plodiny a zelenina, které tvoří necelých 32 %.

Kromě toho existuje značný počet zemědělských podniků, které se zabývají kombinací pěstování plodin a chovu hospodářských zvířat. Tyto farmy spojují obě činnosti, přičemž každá z nich hraje v jejich činnosti významnou roli. Na druhé straně existují také farmy, které se specializují výhradně na chov hospodářských zvířat, přičemž ostatní činnosti hrají spíše vedlejší roli.

Percentage distribution of agricultural businesses by main economic activity, 2018

Source: ISTAT.

Ekologické zemědělství:

V Itálii je do ekologické produkce zahrnuto něco málo přes 15 % plochy, což je stále nad evropským průměrem.

Tavola 4.1 – Numero di aziende agricole biologiche e superficie agricola biologica utilizzata nei Paesi UE. Anno 2019 e variazioni % rispetto al 2013

Paesi UE	Aziende agricole			Superficie agricola utilizzata (a)		
	Totale	Composizione % (EU=100)	Var.% 2019-2013	Totale	Composizione % (EU=100)	Var.% 2019-2013
UE 27	329.399	100,0	30,1	13.799	100,0	45,1
Austria	26.042	7,9	19,1	672	4,9	27,5
Belgio	2.394	0,7	44,6	93	0,7	49,1
Bulgaria	6.213	1,9	61,2	118	0,9	109,2
Cechia	4.694	1,4	20,1	535	3,9	12,9
Cipro	1.252	0,4	67,8	6	0,0	44,6
Croazia	5.153	1,6	220,5	108	0,8	165,9
Dánsko	4.099	1,2	59,9	291	2,1	72,0
Estonsko	2.060	0,6	32,6	221	1,6	46,0
Finsko	5.129	1,6	19,7	306	2,2	49,6
Francie	36.691	11,1	44,1	2.241	16,2	111,2
Německo	34.136	10,4	46,7	1.291	9,4	27,9
Řecko	30.124	9,1	37,0	529	3,8	37,8
Irsko	1.725	0,5	27,7	74	0,5	37,4
Itálie	70.561	21,4	53,5	1.993	14,4	51,3
Lotyšsko	4.178	1,3	19,7	290	2,1	56,0
Litva	2.417	0,7	-6,0	242	1,8	46,0
Luxembursko	105	0,0	26,5	6	0,0	30,7
Malta	24	0,0	166,7	0	0,0	685,7
Paesí Bassi	1.867	0,6	13,2	68	0,5	39,1
Polsko	18.655	5,7	-29,9	508	3,7	-24,2
Portugalsko	5.637	1,7	86,1	293	2,1	48,6
Rumunsko	9.277	2,8	-36,3	395	2,9	37,8
Slovensko	439	0,1	28,0	198	1,4	25,2
Slovinsko	3.823	1,2	25,6	50	0,4	28,4
Španělsko	41.838	12,7	37,2	2.355	17,1	46,3
Švédsko	5.730	1,7	2,6	614	4,4	22,5
Maďarsko	5.136	1,6	205,4	303	2,2	131,5

Fonte: Elaborazioni su dati Eurostat

(a) Migliaia di ettari.

Více než jedna pětina ekologických farem je italská (21,4 %) a v Itálii vzrostl počet ekologických farem o 53,5 %: vyšší růst vykázalo pouze sedm států, jejichž celková ekologická výměra zemědělské půdy je menší než polovina italské ekologické výměry zemědělské půdy. Z přibližně 13,8 milionu hektarů ekologicky obhospodařované zemědělské půdy v celé EU-27 připadají téměř 2 miliony na Itálii (14,4 %).

Pokud jde o počet ekologických farem, v Itálii vzrostla ekologická výměra půdy více než evropský průměr (+51,3 % oproti +45,1 %), ačkoli italskou ekologickou výměru půdy předstihují Španělsko (přes 2,3 milionu hektarů) a Francie (přes 2,2 milionu).

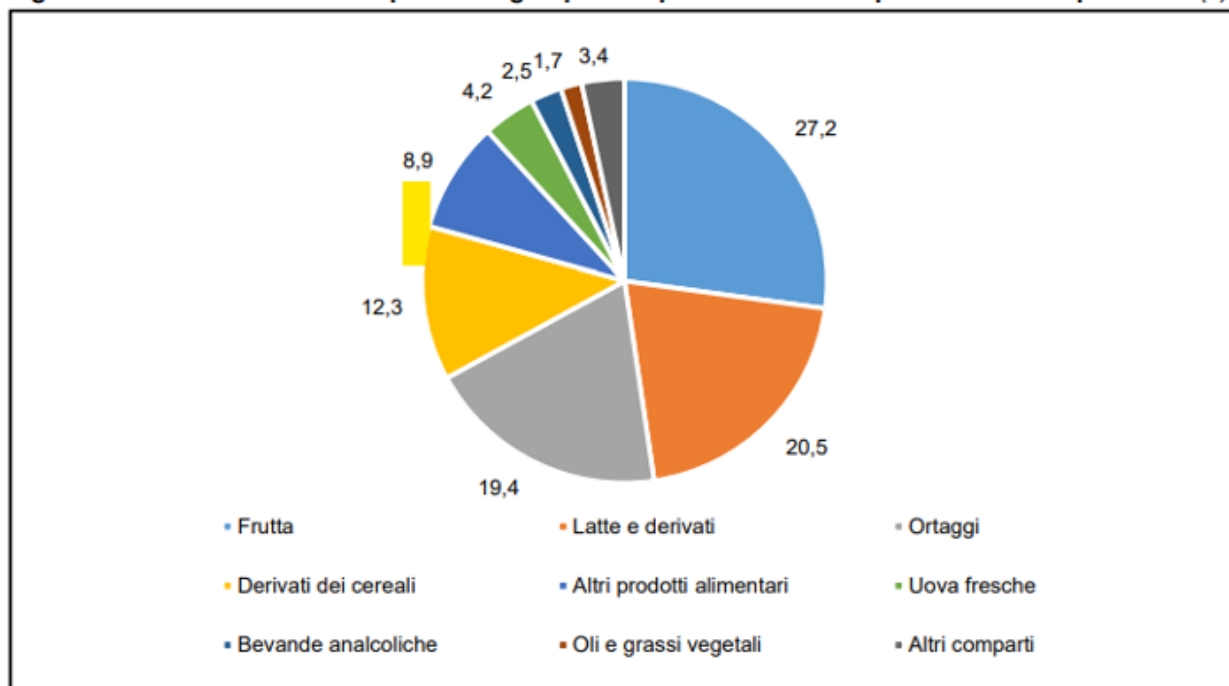
Ekologické farmy mají o 34 % vyšší biologickou rozmanitost a o 50 % vyšší ziskovost než konvenční farmy, přestože mají o 18 % nižší výnosy. Umístění ekologických farem vytváří rozdílnou úroveň ziskovosti: ty, které se nacházejí v blízkosti městských oblastí, vykazují vyšší ziskovost než ekologické farmy v čistě venkovských a zemědělsky intenzivních oblastech.

Výzkum provedený agenturou CREA se zabýval 60 druhy plodin na šesti kontinentech a ukázal, že zatímco ekologické farmy trvale upřednostňují větší biologickou rozmanitost ve všech typech krajiny, výhoda pro biologickou rozmanitost je větší na ekologických farmách obklopených velkými farmami s monokulturami.

Ačkoli s odkazem na širší kontext než ekologické postupy, tvrdí, že nejlepší strategií pro naše zemědělství musí být nabídka zdravých a udržitelných zemědělských produktů, identita, sledovatelnost, zpracování, kombinace potřeby produkovat potraviny s potřebou respektovat životní prostředí a zvířata, předávání údajů a informací subjektům navazujícím na dodavatelský řetězec a především spotřebitelům, přizpůsobení se očekáváním občanů a neustále se měnící spotřebě.

V Itálii vzrostla spotřeba biopotravin v roce 2020 oproti roku 2019 o 4,4 % a přesáhla 6 miliard EUR. Celkový podíl prodeje biopotravin na italských zemědělsko-potravinářských výdajích činí 4 %:

Figura 2.2 – Distribuzione della spesa biologica per comparto in Italia. Composizioni relative per il 2020 (a)

Fonte: Elaborazioni su dati SINAB, ISMEA e Nielsen
 (a) Gli altri comparti includono carni, ittici, miele, salumi, birra, vini e spumanti, altre bevande alcoliche.

Rozdělení výdajů na ekologické zemědělství podle odvětví v Itálii. Relativní složení pro rok 2020 (a) (ovoce, mléčné výrobky, zelenina, obilné deriváty, ostatní potravinářské výrobky, čerstvá vejce, alkoholické nápoje, oleje a rostlinné tuky, ostatní)

BIOREGIONY

"Bioregiony" nebo "biookresy" představují inovativní formu územní správy, v níž občané, instituce, zemědělci a další účastníci zemědělského řetězce uzavírají dohodu o udržitelném řízení území podle zásad ekologického zemědělství. Zatímco tedy vychází z ekologických dodavatelských řetězců, navrhuje ekologický region participativní přístup k místnímu rozvoji. V posledních deseti letech, počínaje založením prvního bioregionu v Cilentu (2009), došlo k opravdovému rozšíření takových iniciativ po celé zemi, a to v míře, která nemá obdoby v ostatních částech Evropy a světa, kde se, i když s patřičnými rozdíly, objevují nebo vznikly podobné zkušenosti. V současné době jich v Itálii působí 55.

Tyto bioregiony vznikly spontánně v oblastech s přirozeným příklonem k ekologickému zemědělství. Různí aktéři v tomto odvětví se spojili, aby vytvořili pakt solidarity pro udržitelné řízení území, jehož základem je ekologická produkce a spotřeba. Místní správa, výrobci a spotřebitelé spolupracují na společném projektu na podporu ekologicky udržitelného modelu rozvoje.

Vytvoření bioregionu zahrnuje předložení víceletého strategického plánu ke schválení regionální radě. V plánu jsou uvedeny cíle, kterých má být dosaženo, projekty racionálního a ekologicky udržitelného využívání zdrojů, opatření ke snížení používání chemických látek a opatření k obnově životního prostředí.

Oficiálně zřízené bioregiony v Itálii (2019). Pianeta PSR (<http://www.pianetapsr.it/flex/cm/pages/ServeBLOB.php/L/IT/IDPagina/2288>)

Bioregiony představují inovativní přístup k udržitelnému, integrovanému a participativnímu územnímu rozvoji, který se točí kolem environmentálního, sociálního a ekonomického rozměru. Toho dosahují prostřednictvím následujících opatření:

- Podpora participativního navrhování krajiny a zavádění agroekologických systémových přístupů na polní úrovni;
- Hledání a vytváření solidních a spravedlivých místních trhů;
- Zlepšení přístupu k půdě pro mladé generace;
- Zjednodušení systémů ekologické certifikace pro výrobce;
- Zvyšování povědomí o životním prostředí a místních tradicích;
- Uznávání potravinové suverenity a kulturní identity místních komunit.

Cíle bioregionů lze rozdělit do tří hlavních oblastí:

Ekonomickou: prostřednictvím zvýšení výnosnosti zemědělství uplatněním systémového přístupu na polní úrovni a vytvořením nových tržních příležitostí pro producenty. Na úrovni zemědělských podniků se podporují postupy, které umožňují účinnější využívání vstupů, a vstupy (pokud jsou potřebné) se nakupují kolektivně, aby se snížily náklady. Na úrovni trhu se bioregiony zaměřují na vytvoření krátkého dodavatelského řetězce prostřednictvím stimulace místního trhu, veřejných zakázek a cestovního ruchu. Podporují se systémy skupinové certifikace ekologických produktů s cílem snížit náklady a posílit dohled v rámci bioregionu.

Environmentální: prostřednictvím zvýšení udržitelnosti zemědělství uplatňováním postupů, které snižují dopad zemědělství na životní prostředí, na přírodní zdroje, emise skleníkových plynů a budování diverzifikované krajiny. Rovněž se posilují dobře přizpůsobené místní odrůdy, aby se zachovala a využila místní biologická rozmanitost.

Sociální: podpora zaměstnanosti na venkově a posílení sociálního kapitálu prostřednictvím usnadnění přístupu k půdě pro mladé generace, posílení sdružování a výměny znalostí mezi různými zúčastněnými stranami a uznání role zemědělců jako skutečných správců ekosystému.

Farma jako multifunkční organismus

V Itálii se multifunkční poslání zemědělské činnosti projevuje produkcí environmentálních statků veřejné povahy, které mohou být cenově zvýhodněny, jako je typická a ekologická produkce. Ty již byly zmíněny v souvislosti s kvalitní produkcí. Proto je třeba zdůraznit vysokou rozlohu luk a pastvin a lesů, které poskytují vysoké ekosystémové služby.

Mezi různými funkcemi tedy vyniká funkce environmentální, tedy ochrana a zachování území, ale také funkce sociální, ochrana a zachování místních tradic (prostřednictvím zhodnocení typické produkce) a úrovně zaměstnanosti (prostřednictvím diverzifikace zemědělských činností).

Společná zemědělská politika podporuje růst environmentálních služeb poskytovaných zemědělstvím v rámci prvního i druhého pilíře. Zejména prostřednictvím: "podmíněnosti", která představuje soubor norem a pravidel, jež musí zemědělské podniky dodržovat, aby získaly podporu v rámci SZP; "ekologizace", která představuje ekologickou platbu, jež zajišťuje dodržování tří zemědělských postupů, které jsou prospěšné pro klima a životní prostředí (diverzifikace, udržování trvalých luk a pastvin a vymezení ekologicky zaměřených oblastí); a "opatření pro rozvoj venkova", která jsou specificky určena pro agroenvironmentální a ekologické zemědělství.

Na tato opatření vyčlenily různé regionální programy rozvoje venkova v období 2014-2020 finanční prostředky s cílem podpořit konkurenceschopnost a zároveň produkci veřejných statků. 9 Poté, s cílem podpořit trvalou existenci sídel i v podmínkách územně a environmentálně znevýhodněných, směřovaly politiky specifické zdroje nejen na podporu investic a růstu služeb v těchto oblastech, ale také na kompenzace zemědělcům, kteří se potýkají se specifickými výrobními omezeními.

KPZ hnutí v Itálii

V porovnání s evropským přehledem jsou v Itálii KPZ nedávnou zkušeností, která se rozvinula v posledním desetiletí. První z nich byla založena v Toskánsku v roce 2010, po níž následovaly různé další zkušenosti, z nichž některé dodnes pokračují ve své činnosti, zatímco jiné se zastavily. V současné době je italských KPZ asi 20. Na druhou stranu je třeba říci, že v Itálii jsou již více než dvacet let rozšířeny solidární nákupní skupiny (SNS/GAS). V nejlepších případech se velmi blíží příkladům KPZ, které lze nalézt ve Francii nebo ve Spojeném království, a jejich hlavním principem je dlouhodobý závazek k nákupu a solidarita při řešení nepříznivých událostí.

Webgraphy:

- <https://www.istat.it/it/archivio/137001>
- <https://www.istat.it/it/files//2023/01/IWP-4-2022.pdf>
- https://www.crea.gov.it/documents/68457/0/ITACONTA+2021_ENG+2021_WEB+%281%29.pdf/ed2a0201-12b6-23be-34b1-db8006741735?t=1684492285253
- <http://www.pianetapsr.it/flex/cm/pages/ServeBLOB.php/L/IT/IDPagina/2866>
- <https://www.croceviaterra.it/lotte-contadine/the-popular-campaign-for-peasant-agriculture-in-the-context-of-italian-agrarian-system/>
- <http://www.agriturismoitalia.gov.it/flex/cm/pages/ServeBLOB.php/L/IT/IDPagina/6>
- <http://www.pianetapsr.it/flex/cm/pages/ServeBLOB.php/L/IT/IDPagina/2288>
- <https://www.fao.org/3/bt402e/bt402e.pdf>

V roce 2018 byla založena národní síť (RICSA). V letech 2020-2022 byl realizován projekt zaměřený na italské KPZ: "Projekt NUMES - "KPZ po mimořádné události: nový zemědělský model pro solidární ekonomiku". Byl financován Fondem Etica banky Banca Popolare Etica a podporován koordinací GIT severovýchodu; jeho operativní koordinaci prováděla Arvaia KPZ. Na projektu se podíleli supervizoři z univerzit v Bolzanu, Pise a Urbinu spolu se sdružením Deafal a sdružením Ortazzo. Rozvíjel se v rámci italské sítě KPZ.

Metodikou použitou k provedení studie byl participativní výzkum. Průzkumu se zúčastnilo dvanáct podniků poskytujících služby sociální péče, které byly osloveny prostřednictvím italské národní sítě podniků poskytujících služby sociální péče. Online dotazník s 98 otázkami byl zadán koordinátorům KPZ, zatímco formulář s 32 otázkami byl poskytnut zúčastněným členům. Koordinátoři KPZ byli rovněž dotazováni, aby upřesnili některé odpovědi. Organizace byly osloveny ohledně obecných, organizačních, ekonomických, řídicích a územních aspektů. Do výzkumu byly zahrnuty organizace, které již byly aktivní do začátku roku 2021.

Charakteristika italských KPZ

Většina skupin se soustředí v severní a střední Itálii. Při pohledu na charakteristiku jednotlivých KPZ lze pozorovat výraznou heterogenitu. Z průzkumu vyplývá, že KPZ v Itálii působí především v městském a příměstském prostředí a že všechny analyzované KPZ jsou tvořeny lidmi žijícími v tomto prostředí. V souladu se svými základními motivy se tedy tato společenství rozvíjejí v prostředí, které je více městské než venkovské. Zároveň více než polovina z nich má pole ve venkovských oblastech. Zdá se však, že tato diverzifikovaná organizace ukazuje, že KPZ se spojují s jednou nebo více produkčními realitami svého území, které se rozhodly podporovat a posilovat svými každodenními spotřebními postupy.

V šesti případech z dvanácti motivovali k zahájení činnosti SZP zemědělci, ve čtyřech zbývajících případech se jednalo o skupinu spotřebitelů a ve dvou případech o společnou iniciativu, která byla součástí širší cesty solidární ekonomiky v rámci obvodu solidární ekonomiky, tj. místních sítí, které propojují realitu solidární ekonomiky na daném území, a tedy SZP, výrobce a dodavatele, sdružení, v okruzích myšlenek, informací, produktů a služeb. V mnoha případech je zrod KPZ spojen s vývojem jednoho nebo více SNS/GAS, nebo v každém případě tohoto modelu s touhou dospět k bližšímu, zodpovědnějšímu a solidárnějšímu vztahu s těmi, kdo pěstují. Organizační formou těchto společenství je v podstatě družstvo nebo sdružení na podporu sociální práce.

Zápisky příkladů dobré praxe z Itálie

G.A.S-Nákupní skupiny založené na solidaritě

G.A.S. je zkratka italského výrazu "Gruppi di Acquisto Solidale" (solidární nákupní skupiny). Nákupní skupinu obvykle zakládá několik spotřebitelů, kteří spolupracují za účelem nákupu potravin a dalšího běžně používaného zboží přímo od výrobců nebo od velkých maloobchodníků za zvýhodněnou cenu. Solidární nákupní skupina si vybírá výrobky a výrobce na základě ohleduplnosti k životnímu prostředí a solidarity mezi členy skupiny, obchodníky a výrobci. Konkrétně tyto zásady vedou k výběru místních výrobků (s cílem minimalizovat dopad dopravy na životní prostředí), zboží fair trade (s cílem respektovat znevýhodněné výrobce podporou jejich lidských práv, zejména žen, dětí a původních obyvatel) a zboží, které lze opakovaně použít nebo je ekologicky kompatibilní (s cílem podpořit udržitelný životní styl).

V současné době čítá italská síť asi 1000 registrovaných GAS a mnoho dalších neregistrovaných.

<https://economicsolidale.net/content/whats-a-gas>

DES- Okresy solidární ekonomiky

Okresy solidární ekonomiky (DES) jsou místní sítě solidární ekonomiky, které jsou základní jednotkou, na níž je založena síťová strategie navržená italskou sítí.

Propojují zkušenosti solidární ekonomiky na daném území, tj. GAS, výrobce a dodavatele, sdružení, v okruzích myšlenek, informací, výrobků a služeb.

Od návrhu Charty OZE experimentuje s touto perspektivou několik území, každé po svém.

Většina DES se hlásí k italské síti solidární ekonomiky (RIES).

<https://economiasolidale.net/content/forum-des-res-ries-incontra-territori>

Italské KPZ mají různé právní formy, včetně sdružení, zemědělských a sociálních družstev a neformálních paktů mezi skupinami spotřebitelů a nezávislými zemědělskými podniky. Velikost polí CSA se značně liší, od několika hektarů až po více než 30 hektarů. Liší se také typ a sezónnost produkce, přičemž některé se zaměřují na ovoce nebo zeleninu a jiné nabízejí jednoleté nebo sezónní produkty. Počet pracovníků zapojených do CSA se pohybuje od jednoho do osmi.

Ačkoli ne všechny produkty v KPZ jsou certifikovány jako ekologické, dodržují agroekologické, udržitelné a přírodní postupy odpovídající ekologickým standardům. Koordinace KPZ je obecně inkluzivní, demokratická a založená na konsensuálním rozhodování.

Činnosti jsou organizovány prostřednictvím dobrovolné účasti v pracovních skupinách, v několika málo případech je řídí jmenované nebo volené správní rady.

Míra angažovanosti v účasti se u jednotlivých členů KPZ liší a pohybuje se od několika hodin ročně až po mnoho hodin týdně v závislosti na dostupnosti a zájmu. Členové se také zapojují do dobrovolných komunitních činností nad rámec zemědělství a přebírají různé role, jako je pěstování, sklizeň, logistika, administrativa a komunikace.

Motivací k účasti v KPZ je přístup k ekologickým, místním a eticky vyprodukovaným potravinám a také společný závazek podporovat ekologický, ekologický a solidární model zemědělství. Mnoho respondentů se v rámci svých KPZ aktivně věnuje dobrovolnické činnosti. Účast na komunitních praktikách zvýšila povědomí nejen o zemědělských postupech, ale také o sociálních a vztahových aspektech zemědělsko-potravinářského dodavatelského řetězce.

Italské KPZ usilují o sladění s ideálním modelem definovaným evropskou sítí, jak je uvedeno v jejich společné chartě. Různorodá provozní realita však ukazuje, že zavedení modelu není vždy okamžité ani snadné a vyžaduje postupnou změnu postojů a postupů všech zúčastněných stran.

Zatímco jiné subjekty se na činnostech KPZ zpravidla nepodílejí, KPZ mají často vazby na instituce a organizace. Většina KPZ uvádí, že je napojena na místní, národní nebo mezinárodní sítě, jako jsou WWOOF, síť solidární ekonomiky a Urgenci. Některé KPZ spolupracují s místními obcemi, provinčními nebo regionálními správami, školami, univerzitami a sociálními službami. Vztahy s místními institucemi se často točí kolem kritické spotřeby, kulturních aktivit a zemědělství, zatímco některé KPZ se zapojují do občanských a politických aktivit v rámci svých komunit.

RICSA (italská KPZ síť)

<https://www.reteitalianacsa.it>

První italská organizace KPZ, CAPS, byla založena v Pise v roce 2010. Společnost Arvaia, která je v současné době největší KPZ v Itálii, byla založena v roce 2013 v Boloni. V roce 2018 pocítilo několik nově vznikajících KPZ potřebu spojit se, což vedlo k uspořádání prvního setkání KPZ v Boloni, v jehož čele stála KPZ Arvaia a další organizace.

Od té doby se setkání KPZ stalo každoroční událostí. V červnu 2019 se italské KPZ během setkání ve Florencii rozhodly založit neformální síť. Během následujících let se tato neformální skupina vyvinula v Italskou národní síť KPZ (RICSA).

Síť organizuje pravidelná setkání KPZ v celé Itálii a zavedla komunikační a interakční nástroje pro diskusi o klíčových tématech týkajících se KPZ. Tyto diskuse zahrnují organizační aspekty, účast členů, komunikační strategie, ekonomickou udržitelnost a širší politický, sociální a ekonomický význam KPZ. Tyto zkušenosti představují inovativní a kulturně transformační přístup k produkci etických, udržitelných a zdravých potravin.

Ostravská deklarace

Italská síť KPZ se hlásí k Ostravské deklaraci, která byla podepsána 17. září 2016 v Ostravě během třetího evropského setkání KPZ. Vypracovala rovněž návrh zvláštní charty, která se stala ozvěnou Ostravské deklarace.

Webgraphy:

- <https://altreconomia.it/le-nuove-csa-nate-nella-pandemia-per-unagricoltura-di-relazione/>
- <https://finanzaetica.info/per-fare-una-csa-ci-vogliono-partecipazione-solidarieta-e-fiducia/>
- <https://www.arvaia.it/wp-content/uploads/2022/07/Vademecum-Numes-HD.pdf>
- <https://www.fao.org/3/bt402e/bt402e.pdf>

Organizace Deafal a její role

www.deafal.org

Deafal (Evropská delegace pro rodinné zemědělství v Asii, Africe a Latinské Americe) je nezisková nevládní organizace pro rozvojovou spolupráci založená v roce 2000 v italském Miláně. Jejím posláním je oceňovat rozmanitost prostřednictvím výměny zkušeností z národní a mezinárodní spolupráce. Podporuje inovativní studie a aplikace agronomických metodik s odhodláním ovlivňovat ekonomické a sociální systémy ve prospěch spravedlivější společnosti.

Hlavní činnosti se zaměřují na regenerativní zemědělství a rodinné farmy, potravinovou bezpečnost a suverenitu, biologickou rozmanitost, environmentální vzdělávání, propagaci LSPA a usnadnění procesu vytváření sítí.

Od roku 2015 je Deafal aktivním členem Urgenci. Jedním z cílů společnosti Deafal je propagovat model KPZ/LSPA v síti svých zemědělců prostřednictvím školení a facilitace.

Úloha italské sítě solidární ekonomiky (RIES)

Sdružení RIES, Rete Italiana di Economia Solidale (Italská síť solidární ekonomiky), bylo založeno 18. ledna 2020 na základě dvacetiletých národních zkušeností předchozí neformální italské sítě solidární ekonomiky RIES.

RIES podnikl své první kroky v roce 2007 jako prostor pro porovnávání a vypracování společných strategií a pro nabídku podpory vznikajícím sítím a oblastem solidární ekonomiky. Od samého počátku RIES viděla DES, regionální nebo územní síť RIES (síť solidární ekonomiky) a různé národní organizace jako propagátory. V průběhu let byla téměř každoročně podporována národní setkání solidární ekonomiky jako příležitost k diskusi, výměně, přátelství a kulturnímu přepracování sítě (poslání a vize). Bylo navrženo mnoho projektů a vzdělávacích kurzů na téma kritické spotřeby, oživení sítě a vztahů s institucemi (zejména v legislativní oblasti s definováním a prosazováním regionálních zákonů o solidární ekonomice).

V současné době se RIES snaží posílit a systematizovat iniciativy na podporu růstu solidární ekonomiky, rozšířit ji na národní i mezinárodní úrovni a posílit svou roli sběratele, který propojuje a šíří zkušenosti, projekty a vize. Usiluje o vybudování kolektivní identity, která je viditelná a okamžitě rozpoznatelná, která zaujímá veřejný hlas a má silnou pozici.

Vychází z pozorného, kritického a uvědomělého čtení sociálních potřeb a snaží se znovu vytvořit teoreticko-praktický rámec, který by sděloval a posiloval referenční zásady a společné cíle, přičemž by přijal perspektivu teritorializace a jako referenční bod použil solidární komunity.

Budování italské sítě proto znamená především tvorbu sítí:

- na území a mezi územími
- na národní úrovni a mezi odvětvími
- na politické, institucionální a veřejné úrovni: převádět teorii do politik.
- propojení s dalšími alter-ekonomikami, rozšíření stávajících oblastí, pohyb v rámci mezinárodního pluralitního hnutí transformačních ekonomik.

Působivé příklady

Příklad z oblasti LSPA a místní samosprávy

Oltre Mercato Salento

<https://www.oltremercatosalento.org/>

Oltre Mercato Salento je sdružení pro sociální rozvoj a podporu v Itálii, které funguje jako skupina pro spravedlivý obchod a sociální tržiště. Jejich mnohostranný přístup zahrnuje přeměnu nevyužívaných prostor na kulturní centra a centra distribuce potravin. Sdružení sehrálo klíčovou roli při přijetí regionálního zákona, který uznává participativní záruční systémy pro zemědělské produkty. Aktivně se zasazují o zlepšení potravinové politiky v rámci samosprávy města Lecce a spolupracují při tom s dalšími organizacemi. Jejich zapojení do jednání s městskými radními a setkání se zúčastněnými stranami, které se podílejí na přerozdělování potravin, svědčí o jejich odhodlání zapojit občany a výrobce do rozhodovacích procesů.

Sdružení se zaměřuje spíše na usnadňování než na rozhodování nebo stanovování pravidel. Pozornost věnují také městskému plánování a mapování zemědělské půdy pro případné opětovné využití. V tomto ohledu je důležité zapojení Salentské univerzity a výběr partnerů projektu. Oltre Mercato Salento uznává problémy, kterým čelí drobní zemědělci při uspokojování požadavků kaváren, a zdůrazňuje potřebu rozvoje modelů řízení a vytváření sítí. Zdůrazňují také výzvy, které představují zdravotní požadavky na školní jídelny.

Sdružení poukazuje na omezenou dostupnost finančních prostředků pro drobné zemědělce a producenty a zasazuje se o to, aby se spíše než na zakládání nových podniků zaměřili na rozvoj sítí. Potýkají se však s omezeními personálních kapacit, což jim brání v plnohodnotné účasti na konzultacích v obcích.

Cooperativa Coraggio, Řím

<https://www.coop-coraggio.it/>

Družstvo, které bylo založeno v roce 2011, se aktivně zapojilo do dialogu s římským magistrátem a regionem Lazio s cílem využít veřejnou půdu pro zemědělství a vytvořit zelené městské plochy. Jejich úsilí vyústilo ve vypsání výběrových řízení na přibližně 400 hektarů půdy, která je speciálně určena pro ekologické zemědělství a agroekologické postupy. Družstvo se také podílelo na projektu SIBATER, jehož cílem bylo přidělit veřejné pozemky a řešit vylidňování malých vesnic.

V rámci svých iniciativ se družstvo významně podílelo na vypracování Římské potravinové politiky, iniciativy zdola nahoru, která byla začleněna do usnesení města. V roce 2022 byla zřízena Rada pro potraviny, která usnadňuje zapojení zúčastněných stran a spolupráci. Družstvo se však na své cestě setkalo s problémy, včetně omezené komunikace s regionem Lazio, opožděných odpovědí

ze strany správních orgánů a byrokratické složitosti, které brání pokroku. Nedostatek podpory, zpracovatelských zařízení, zemědělského vzdělávání a odpovídajícího financování jsou další nedostatky, které družstvo v rámci systému identifikovalo. K řešení těchto problémů a sblížení různých aktérů použilo družstvo řadu komunikačních strategií. Mezi ně patří veřejné demonstrace, zapojení kontaktů s médii, aktivní přítomnost na platformách sociálních médií a také pořádání přednášek a konferencí.

Příklad KPZ a spolupráce s místní samosprávou

Domenico Maffeo z KPZ Mestre-Treviso a DES OltreConfin

<http://www.biofattoriarioselva.it/>

Farma RioSelva je součástí KPZ a zakládajícím členem okresu Solidární ekonomika (DES). Založila solidární nákupní skupinu v Preganziolu v italském Trevisu, která se zapojila do spolupráce s obcí a organizuje návštěvy ostatních KPZ. KPZ má dobré vztahy s obcí, získává důvěryhodnost prostřednictvím akcí, prezentací knih a účastí na iniciativách v oblasti udržitelnosti. Požádali obec o podporu svých aktivit a podepsali prohlášení o klimatické nouzi. Byla také podepsána Milánská dohoda a místní potravinová politika bude zahrnuta do obecního plánu intervencí. Existují však mezery v byrokratických procesech a nedostatečné povědomí o alternativních ekonomikách. Obec musí investovat do lidských zdrojů a zaměřit se na osvědčené postupy. Systémové analýzy zdůrazňují potřebu řešit problémy, které ovlivňují místní obchod.

Příklad advokační práce z oblasti zadávání veřejných zakázek na potraviny

FoodInsider

<https://www.foodinsider.it/>

Sdružení FoodInsider se zaměřuje na sledování udržitelnosti dodavatelského řetězce pro veřejné školní jídelny. Každoročně zveřejňuje žebříček nejlepších školních jídelen, v němž se Cremona díky své kvalitě a výživovým hodnotám trvale umísťuje na předních místech. Změny ve vedení však vedly ke snížení kvality potravin, což vedlo k "sendvičové stávce" rodičů v celé Itálii. Následná jednání se starosty přinesla změny, včetně zvýšení dodávek ekologických a místních potravin.

K posouzení výživové hodnoty školních jídelniček sdružení vypracovalo dotazník, který byl použit k sestavení žebříčků. Žebříčky vzbudily pozornost médií a podnítily pozitivní změny v několika obcích. Sdružení také zdůraznilo, že místní a ekologické produkty mohou být cenově dostupné.

Během pandemie sdružení přesunulo svou pozornost na řešení problematiky výrobků na jedno použití. Vydalo Minimální environmentální kritéria, která poskytla obcím návod na podporu ekologického zemědělství, snížení spotřeby červeného masa, minimalizaci odpadů z obalů a integraci místních výrobců. Ve snaze podpořit místní produkci vytvořily zemědělské podniky dočasná sdružení. K významným iniciativám patřilo pěstování potravin rodiči na soukromých zahradách a rodiny přispívaly vlastním olivovým olejem a rajčaty do školních jídelen.

"Mercato del Giusto", Melpignano

"Mercato del Giusto" (Správný trh) byl založen v roce 2017 z iniciativy městské správy. Tento trh, obohacený o kulturní a umělecké hnutí věnované dialogu o životním prostředí, je plně financován městem a funguje na základě veřejných výběrových řízení. Jeho cílem je přivést na náměstí místní výrobce, umožnit občanům kontakt s lidmi, kteří stojí za výrobou potravin, a poučit všechny o důležitosti podpory krátkých a etických dodavatelských řetězců, které nevykořisťují výrobce.

Projekt "Etická jídelna na km nula" byl zahájen v roce 2020 s cílem propojit veřejné školy a instituce s místními malovýrobci. Obec Melpignano zásobuje ekologickými a místními produkty přibližně 30 dětí v mateřských školách a přibližně 20 dětí na základních školách.

Tyto iniciativy se samy organizují v rámci sdružení nebo neformálních skupin, které jsou součástí sítě Salento km 0. V roce 2017 síť podepsala manifest, v němž se každý výrobce zavázal k etické, udržitelné a ekologické produkci.

Myšlenka těchto projektů vycházela ze dvou hlavních potřeb. Za prvé, touha zajistit zdravé jídlo ve veřejné instituci, jako je škola, a zajistit tak, aby všechny děti bez ohledu na třídu, rasu nebo náboženství měly každý den přístup ke kompletnímu a výživnému jídlu. Zadruhé šlo o snahu podpořit příjmy mikroproducentů a drobných zemědělců, kteří rekultivovali opuštěnou půdu a přecházeli na ekologické zemědělství, čímž se odklonili od monokulturních a intenzivních výrobních postupů, které se ve velké míře opíraly o pesticidy. Vystala otázka: Jakou roli může hrát veřejnost při podpoře hospodářského rozvoje regionu a propagaci agroekologické produkce?

Zpočátku projekt začal tím, že oslovil vedoucí jídelny o spolupráci při nákupu produktů přímo od zemědělců namísto velkých maloobchodních prodejců na posledních šest měsíců v roce. Na základě tohoto malého experimentu přispěla nezisková organizace "Fondazione con il sud", která podporuje sociální soudržnost v jižní Itálii, částkou 10 000 EUR na podporu projektu, neboť uznala jeho opakovatelnost. V následujícím roce projekt získal 30 000 eur od nadace UBI Bank na udržení jídelny po dobu dvou let. V současné době je projekt řízen na obecní úrovni a úkolem je rozšířit jeho působnost na regionální úroveň, a to za pomoci veřejného financování, které povzbudí další obce k podobným iniciativám.

V budoucnu je možné zavést progresivní zdanění. Aniž bychom však chtěli komukoli zvyšovat náklady, je třeba vést dialog s příslušnými institucemi, včetně regionální vlády, aby se tento princip upravil a stanovila se forma ekonomické podpory nebo finanční odměny pro obce nebo subjekty, které zajišťují takovéto udržitelné zásobování potravinami.

Advokační výzvy

Díky projektům Salsifi a NUMES se ukázalo, že:

Jedním z hlavních problémů je, že veřejné orgány často nemají dostatečné znalosti o modelu KPZ a potřebují pomoc při pochopení jeho ekonomické proveditelnosti a sociální hodnoty. Zatímco úřady mají tendenci zaujímat odvětvový přístup, KPZ funguje na základě integrovaného přístupu, který kombinuje ekonomické a sociální aktivity. Interakce s veřejnými správci může být obtížná, protože se obvykle více zabývají obchodními podnikatelskými organizacemi a upřednostňují ekonomický aspekt. Pro efektivní komunikaci sociálních a ekonomických inovací KPZ s místními orgány je zásadní propojit je s evropskými cíli environmentální transformace a začlenit je do místních projektů

V Itálii se vývoj KPZ v jednotlivých regionech liší a liší se i jejich interakce s okolním světem. Navzdory četným místním projektům jsou KPZ na celostátní úrovni stále málo uznávané a viditelné. Obecně se KPZ a LSPA (lokální solidární partnerství pro agrekologii) považují za aktéry v zemědělské, potravinářské a sociální sféře, ale často mají pocit, že jim chybí silná politická role, ačkoli ji uznávají jako oblast, kterou je třeba rozvíjet.

Síťový rozměr, a to jak v národním, tak mezinárodním měřítku, může poskytnout cenné příležitosti k růstu, pokud jde o rozvoj manažerských dovedností, zvýšení povědomí o roli a podporu politické angažovanosti prostřednictvím výměny zkušeností a reflexe postupů.

Rumunsko

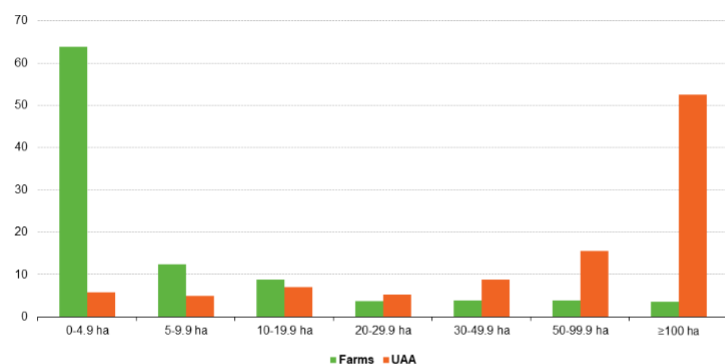
1. Všeobecné souvislosti

1.1. Zeměpisné podmínky. Demografické a zemědělské statistiky

Rumunsko je s celkovou rozlohou 238 397 km² osmou největší zemí Evropské unie, co se týče rozlohy. Je také šestým nejlidnatějším členským státem EU s téměř 22 miliony obyvatel [1]. Rumunsko má významný agrární profil a je známé svým zemědělským odvětvím. V roce 2021 dosáhla celková zemědělsky využívaná plocha Rumunska 13 078,88 tis. ha, což představovalo 8 % celkové zemědělsky využívané plochy EU-27 v tomto roce. To poukazuje na značné zdroje zemědělské půdy této země v rámci Evropské unie[2].

Rumunsko se může pochlubit nejvyšším počtem zemědělských farem mezi členskými státy EU, v roce 2013 bylo zaznamenáno přibližně 3,629 milionu jednotlivých subjektů [3].

Distribution of EU farms and utilised agricultural area according to farm size (% , 2020)

Note: There are some differences in the threshold applied by some Member States, often to exclude the very smallest agricultural holdings which together contribute 2% or less to the total UAA excluding common land, and 2% or less to the total number of farm livestock units.
Source: Eurostat (online data code: ef_m_famleg)

eurostat

Source:

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farms_and_farmland_in_the_European_Union_statistics.

Ačkoli počet farem v průběhu času postupně klesá, Rumunsko si stále udržuje nejvyšší počet zemědělských hospodářství rámci EU. Zemědělská půda v Rumunsku je však značně roztržštěná, s vysokým stupněm parcelace.

V roce 2020 bylo v Rumunsku přibližně 90,3 % (2,6 milionu) farem menších než 5 hektarů. Avšak 0,9 % představuje velké zemědělské podniky, které mají rozlohu 50 hektarů nebo větší, představovalo více než polovinu (54,0 %) celkové zemědělsky využívané plochy (ZPF)[4] v zemi. Spolu s relativně nízkou úrovní produktivity v tomto odvětví lze usuzovat, že značná část rumunských zemědělců hospodaří na úrovni samozásobitelství nebo polosamozásobitelství.

[1] Data k 1. ledna 2023, odhad počtu obyvatel s evidovaným pobytem.

(<https://www.digi24.ro/stiri/actualitate/declinul-demografic-continua-romania-a-pierdut-anul-trecut-04-din-populatie-2330647>)

[2] <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tag00025/default/table?lang=en>

[3] <https://www.aki.gov.hu/termek/agricultural-statistics-pocketbook-2021/>

[4] https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farms_and_farmland_in_the_European_Union_statistics#Farms_in_2020

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farms_and_farmland_in_the_European_Union_statistics#Farms_in_2020

Zemědělství hraje v rumunské ekonomice významnou roli a prochází neustálým rozvojem, který je doprovázen procesem koncentrace půdy. Zemědělství se spolu s lesnictvím a chovem ryb podílí na hrubém domácím produktu (HDP) země přibližně 6 %, což je více než průměrný příspěvek 1,7 % v ostatních členských státech EU.

Vzhledem k převážně venkovské geografii, administrativě a socioekonomickému prostředí Rumunska má zemědělství prvořadý význam. Přibližně 66 % rumunského území je věnováno zemědělské činnosti a 46 % obyvatelstva žije v převážně venkovských regionech (aktualizace Komise EU, duben 2017).

Rozložení geografických oblastí v Rumunsku je poměrně vyvážené. Rovinatá oblast do 300 m n. m. tvoří 33 % celkové rozlohy, následuje hornatá oblast od 300 do 1000 m n. m., která pokrývá 37 %. Zbývajících 30 % tvoří horské oblasti s nadmořskou výškou nad 1000 metrů.

Pokud jde o územní strukturu, Rumunsko je klasifikováno podle systému NUTS (Nomenclature of Statistical Territorial Units). Rozdělení regionů je následující:

- **NUTS I:** Rumunsko jako celistvé území.
- **NUTS II:** 8 rozvojové regiony, každý s průměrným počtem obyvatel 2,67 milionu.
- **NUTS III:** 42 okresů, které odrážejí územně-správní strukturu země.
- **NUTS IV:** V současné době se nepoužívá, protože sdružení územních jednotek ještě nebyla ustanovena.
- **NUTS V:** 320 obcí a měst, 2 861 obcí a 12 957 vesnic.

1.2. Obyvatelstvo zaměstnané v zemědělství

Přibližně 45,7 % obyvatel Rumunska žije ve venkovských oblastech, zatímco v členských státech EU je to přibližně 23,6 %. Přibližně 30 % obyvatel je zaměstnáno v zemědělství, zatímco ve starých členských státech (EU-15) je to přibližně 2 % a v nových členských státech (EU-8) 3-14 %. Mezi venkovskými a městskými oblastmi existují velké rozdíly, přičemž první z nich se vyznačují výrazně vyšší mírou chudoby a odpovídajícím způsobem nižší životní úrovní.

S téměř polovinou obyvatel žijících na venkově a s celkovou rozlohou 13 milionů hektarů využívané zemědělské půdy tvoří Rumunsko téměř třetinu zemědělských podniků v EU. V roce 2020 se v Rumunsku nacházelo 2,9 milionu zemědělských podniků z celkového počtu 9,1 milionu zemědělských podniků EU (což odpovídá 31,8 %). Pokud jde o rozdělení zemědělských činností, hlavní část využívané zemědělské plochy tvoří orná půda (8,3 mil. ha), následují pastviny, seníky a trvalé kultury (4,8 mil. ha) a rodinné zahrady (0,2 mil. ha).

1.3. Silné rozdělení na malé a velké farmy

Rumunsko vykazuje jedno z nejvýraznějších strukturálních rozdělení zemědělské půdy mezi všemi členskými státy EU a mezi novými členskými státy. Z nových členských států má Slovinsko největší podíl orné půdy obdělávané mnoha malými zemědělskými subjekty. Rumunsko, Chorvatsko, Polsko, Lotyšsko a Litva mají relativně rovnoměrněji rozdělenou půdu mezi různé kategorie zemědělských podniků, ale Rumunsko vyniká absencí "střední" kategorie. Maďarsko, Estonsko, Bulharsko a do jisté míry i Slovensko mají více než polovinu zemědělské půdy obhospodařované zemědělskými podniky o rozloze větší než 100 ha, ale všechny vlastní také poměrně značný počet malých podniků. Naopak Česká republika se vyznačuje nejsilnější orientací zemědělské výroby na velké agropodniky.

Podle rumunského Národního statistického institutu činila v roce 2020 průměrná výměra rolnické domácnosti (individuálního hospodářství) 3,6 ha, což je méně než evropský průměr (17,4 ha v roce 2020). Přitom "středně velká evropská farma" o rozloze kolem 16,6 ha (Alexandri a Luca, 2019, s. 12) v polarizované rumunské struktuře farem, založené na duálním trhu malých vlastníků a několika velkých vlastníků půdy, chybí (Szocs et al., 2015). Tyto počty částečně představují dědictví po reformě decentralizace půdy v roce 1990, po dlouhém období komunistické kolektivizace půdy (Szocs et al., 2015).

Se vstupem do Evropské unie v roce 2007 začalo Rumunsko využívat přímé platby v rámci společné zemědělské politiky, a dotace tak byly pro velké zemědělské podniky velmi atraktivní. Po reformě SZP 2014-2020 se výše přímých plateb pro zemědělské podniky v Rumunsku výrazně zvýšila (Szocs et al., 2015). V současné době je zemědělství vysoce dotováno, přičemž dotace v rámci SZP představují 40 % příjmů zemědělských podniků (Alexandri a Luca, 2019). Vzhledem k tomu, že platby oddělené od produkce v rámci SZP jsou založeny na ploše, dostávají velké zemědělské podniky vlastněné právníckými osobami velmi vysoký podíl dotací v rámci SZP. Alexandri a Luca (2019) odhadují, že 97 % zemědělských podniků dostává pouze 40 % z celkové částky přímých plateb a zbývající 3 % dostávají 60 % dotací.

1.4. Výzvy týkající se zemědělského sektoru v Rumunsku

1.4.1. Chybějící politická vize pro sektor zemědělství:

V rumunském zemědělsko-potravinářském odvětví se nepodařilo dosáhnout širokého konsenzu ohledně střednědobé a dlouhodobé vize. Přestože odvětví před vstupem do EU i po něm využilo řadu reformních iniciativ, některé z nich se ubíraly odlišnými směry.

Ve *Strategii rozvoje zemědělsko-potravinářského sektoru ve střednědobém a dlouhodobém horizontu 2020-2030* je uvedeno několik výrazných období souvisejících s politickou vizí týkající se zemědělského sektoru:

- **1990-1992:** zemědělství jako "sociální nárazník."
- **1993-1996:** dosažení potravinové soběstačnosti.
- **1997-2000:** podpora rodinných farem.
- **2001-2004:** podpora velkých zemědělských podniků.
- **2005-2006:** podpora rodinných farem.
- **2007-2013:** postupné přijetí a adaptace nástrojů SZP

Rozpory v zemědělské politice stále přetrvávají. Přestože Rumunsko oficiálně prosazuje strategii "Z farmy na vidličku/Farm to fork", ministerstvo zemědělství vydalo řadu "mimořádných" povolení, která v roce 2023 povolují ošetření osiva kukuřice, slunečnice a cukrové řepy chemickými látkami vysoce toxickými pro včely, životní prostředí a člověka.

Tyto látky (neonikotinoidy) jsou v Evropské unii zakázány od roku 2018 a Evropský soudní dvůr 19. ledna letošního roku rozhodl, že tato povolení (výjimky) jsou nezákonná a členské státy EU nesmějí povolit používání osiva ošetřeného neonikotinoidy.

1.4.2. Klimatické změny:

Zemědělství se stalo jedním z nejzranitelnějších odvětví vůči změně klimatu a odhady do budoucna předpovídají, že tyto trendy budou sílit. Existuje několik důležitých otázek, které je třeba vzít v úvahu:

- **Sucho a přístup k zavlažovacímu systému:** současný zavlažovací systém se stále potýká s několika problémy: umístění a technický stav zavlažovací infrastruktury, což vede k vysokým nákladům na vodu, které si mohou dovolit především velcí komerční zemědělci, ale které jsou pro malé zemědělce neúnosné. Kromě klimatických změn čelí Rumunsko několika dalším environmentálním problémům, na něž upozorňuje zhoršování kvality půdy a vody v posledních desetiletích.
- **Zvládnutí povodní:** v posledních 20 letech dochází k povodním zejména v důsledku změn klimatu, ale i nezákonného odlesňování a absence dobře udržované protipovodňové infrastruktury, což zvyšuje výskyt a intenzitu tohoto jevu. Zranitelnost zemědělství vůči extrémním povětrnostním jevům (sucho, krupobití, přívalové deště, mrazy), jejichž výskyt se v posledních letech výrazně zvýšil i v důsledku globálních změn klimatu, je důležitou výzvou pro časový horizont do roku 2030.
- **Zvyšování povědomí zemědělců o změnách klimatu** je důležitým prvkem zmírňování jejich dopadů. Přístup k relevantním informacím a poradenství je pro drobné zemědělce v geograficky vzdálených a ekonomicky znevýhodněných komunitách v horských oblastech omezený. Přestože mnoho malých zemědělských komunit vykazuje vnitřní odolnost vůči sociálním a ekonomickým změnám, jsou velmi závislé na svých tradičních zemědělských systémech a proto ohroženi měnícím se klimatem.

1.4.3. Demografické výzvy:

Demografické změny v Rumunsku budou mít ve střednědobém a dlouhodobém horizontu významný dopad na zemědělský sektor. Do roku 2030 bude značný počet zemědělských podniků a zemědělské půdy předmětem mezigeneračního převodu a odchodu do důchodu.

Odhaduje se, že mezigeneračními převody projde přibližně 1,5 milionu zemědělských podniků využívajících 3 miliony hektarů půdy. To znamená, že mladší generace převezme tyto farmy a bude pokračovat v zemědělské činnosti.

Současně přibližně 1,5 milionu zemědělců, kteří využívají 6,7 milionu hektarů půdy, dosáhne nebo překročí hranici 65 let odchodu do důchodu. Tito zemědělci buď odejdou do důchodu, nebo omezí své zapojení do zemědělských činností.

Účinné zvládnutí tohoto demografického přechodu je zásadní pro zajištění kontinuity zemědělské výroby a zachování sociální spravedlnosti. Rozhodovací orgány budou čelit výzvě usnadnit hladký mezigenerační transfer, povzbudit mladé zemědělce, aby se věnovali zemědělství, a poskytnout podporu a zdroje zemědělcům odcházejícím do důchodu, aby byl zajištěn spravedlivý přechod.

Zásadní význam pro udržení zemědělské výroby a řešení demografických změn budou mít politiky a iniciativy, které podporují plánování nástupnictví v zemědělství, přístup k půdě, vzdělávání a finanční podporu pro nové zemědělce. Vyvážení potřeb různých generací, udržení zemědělské produktivity a zajištění spravedlivého a rovnocenného přechodu budou v nadcházejících desetiletích klíčovými prioritami pro rozhodovací orgány v zemědělském odvětví.

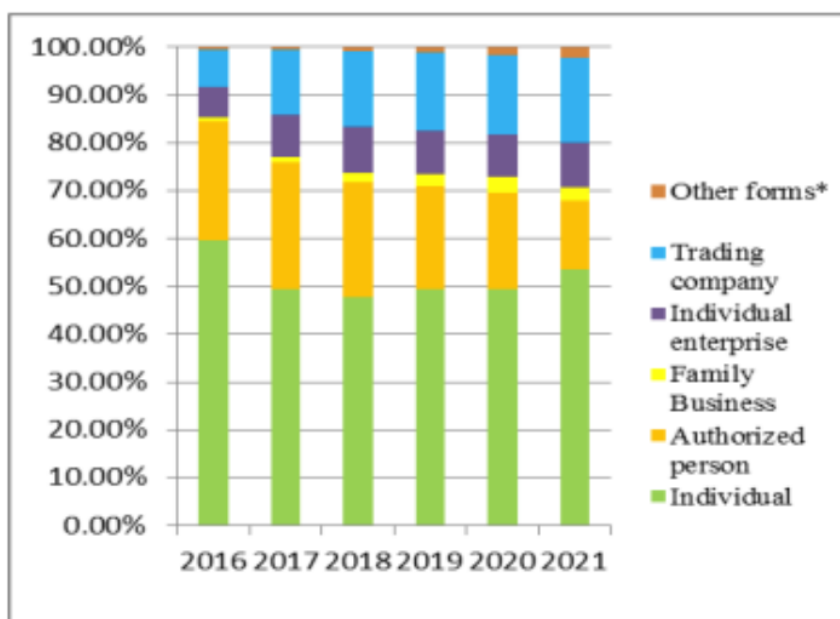
2. Ekologické zemědělství a agroekologie v Rumunsku

2.1. Ekologická produkce a spotřeba v Rumunsku

Historie rumunského ekologického zemědělství má několik milníků:

- 1997: Založení sdružení Bioterra, prvního sdružení ekologického zemědělství v Rumunsku. Tím začíná organizované úsilí o podporu a rozvoj ekologického zemědělství v zemi.
- 2000: Rumunsko zavádí první národní legislativu o ekologickém zemědělství prostřednictvím mimořádného nařízení vlády O.U.G č. 34/2000, na které navazuje zákon 38/2001. Tyto právní rámce poskytují regulační základ pro postupy ekologického zemědělství v zemi.
- 2001: V rámci ministerstva zemědělství (MADR) je zřízen Úřad pro ekologické zemědělství (ANPE). Tato instituce je zodpovědná za koordinaci a dohled nad činnostmi ekologického zemědělství v Rumunsku.
- 2004: Založení SC Ecoinspect, první kontrolní a certifikační organizace pro ekologické zemědělství. Tato organizace hraje klíčovou roli při zajišťování dodržování ekologických norem a certifikaci ekologických produktů.
- 2005-2012: V tomto období vzniká několik kontrolních orgánů pro ekologické zemědělství. Tyto subjekty jsou zodpovědné za provádění kontrol a ověřování dodržování ekologických norem ze strany zemědělců a výrobců.
- 2010: Rumunská vláda zavádí dotace na přechod na ekologickou produkci pro zemědělce, jak je uvedeno v rozhodnutí vlády č. 759/2010. Cílem této dotace je podpořit zemědělce při přechodu na ekologické zemědělské postupy a zlepšit kvalitu jejich zemědělských produktů.

V roce 2021 činil podíl ekologického zemědělství na celkové výměře zemědělské půdy 4,26 %, přičemž celková plocha činila 578 718 ha.

Source:

https://statistics.fibl.org/europe/area.html?tx_statisticsdata_pi1%5Bcontroller%5D=Element2Item&cHash=72cfbc753cb538a4b246661c521cf598

Podle rumunských certifikačních orgánů bylo v roce 2021 **do ekologického zemědělství zapojeno celkem 8 289 subjektů**. Tyto hospodářské subjekty lze rozdělit do různých kategorií: 7 975 producentů, 93 zpracovatelů, 193 obchodníků, 8 dovozců, 3 vývozci, 3 v akvakulturní produkci a 14 ve spontánní flóře.

Pokud jde o ekologické zemědělství, je rozděleno mezi mnoho subjektů, které vlastní malé pozemky.

Pokud jde o počet ekologických producentů v jednotlivých okresech, nejvyšší průměrný počet ekologických producentů za posledních šest let vykazuje okres Satu Mare na severu země, a to 755 producentů. Naopak nejnižší průměrný počet producentů má okres Ilfov, kde jich bylo pouze 17. Tento rozdíl poukazuje na regionální rozdíly v zavádění ekologických zemědělských postupů.

Organizační struktura ekologických producentů ukazuje, že více než 53 % z nich jsou individuální zemědělci bez jakéhokoli právního statusu. To představuje problém z hlediska prodeje jejich produktů na trhu.

The evolution of the form of organization of ecological producers in Romania:

No	County	Number of organic producers					
		2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	Alba	1.930	683	266	281	276	100
2	Arges	23	62	97	105	114	50
3	Arad	107	141	186	280	314	358
4	Bucuresti	70	93	122	140	131	87
5	Bacau	95	109	146	124	115	56
6	Bihar	215	214	203	232	279	284
7	Bistrita-Nasaud	517	363	379	400	418	463
8	Braila	23	40	86	139	328	465
9	Botosani	163	169	189	123	119	67
10	Brasov	311	299	267	288	290	227
11	Buzau	47	71	130	120	110	61
12	Chuj	553	438	340	417	400	363
13	Calarasi	32	37	40	39	39	37
14	Caras Severin	525	437	369	363	358	298
15	Constanta	92	119	171	178	218	205
16	Covasna	172	132	64	82	89	79
17	Dambovita	21	32	35	42	44	25
18	Dolj	57	77	111	126	166	47
19	Gorj	12	18	42	114	141	9
20	Galati	71	110	147	183	203	141
21	Gurgiu	32	34	26	34	27	23
22	Hunedoara	438	215	178	163	163	106
23	Harghita	218	223	298	281	297	603
24	Ilfov	11	15	27	20	18	14
25	Ialomita	44	34	34	34	31	24
26	Iasi	557	365	330	285	272	74
27	Mehedinti	15	23	40	43	47	19
28	Maramures	326	253	297	367	379	381
29	Mures	331	287	233	360	415	355
30	Neamt	41	56	83	96	111	31
31	Olt	13	26	41	68	110	78
32	Prahova	19	40	66	73	70	49
33	Sibiu	56	84	118	162	200	178
34	Salaj	551	527	548	779	825	777
35	Satu Mare	639	707	722	915	813	737
36	Suceava	854	223	726	663	380	282
37	Tulcea	166	259	341	293	312	238
38	Timisoara	106	155	222	292	370	410
39	Teleorman	45	56	94	91	87	58
40	Valcea	11	41	82	93	106	24
41	Vrancea	46	50	61	60	69	67
42	Vasluj	35	48	73	86	90	25
	Total	9.590	7.365	8.030	9.034	9.344	7.975

Source: Trends in ecological agricultural production in Romania, *Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development Vol. 22, Issue 2, 2022*

Přestože se intenzivní zemědělství každoročně rozšiřuje na stále větší plochy, lze na půdě obdělávané rodinnými sdruženími nebo drobnými zemědělci nalézt i nezáměrné ekologické zemědělství. Tento typ nezáměrného ekologického zemědělství provozují zemědělci, kteří nemají finanční prostředky na nákup pesticidů nebo syntetických hnojiv, a proto se spoléhají na tradiční metody ekologického zemědělství.

V posledních letech je ekologické zemědělství v Rumunsku na vzestupu. Současný trend však nestačí k dosažení požadované hranice 25 % do konce roku 2030.

Rumunské ekologické zemědělství se vyznačuje velkým počtem producentů s extrémně malou průměrnou velikostí farem. Více než polovinu těchto subjektů tvoří fyzické osoby bez jakéhokoli právního statusu. Pokud jde o certifikované plodiny, Rumunsko vykazuje velkou rozmanitost se zaměřením na obiloviny a louky, což má za následek okrajový vliv na produkty s vysokou přidanou hodnotou.

Kromě toho se **téměř 90 % ekologických produktů dostupných na domácím trhu dováží z důvodu nízkého počtu ekologických zpracovatelů v zemi.**

Spotřeba ekologických produktů v Rumunsku představuje pouze asi 1 % celkové spotřeby potravin, což je výrazně méně než evropský průměr, který činí 3-5 %. Tato nízká spotřeba je způsobena především faktory, jako je nízká kupní síla, sociodemografické charakteristiky (např. úroveň vzdělání a sociální status) a cenový rozdíl přibližně 20-40 % ve srovnání s konvenčními produkty.

Nízká úroveň domácího trhu s biopotravinami se odráží ve výdajích na jednoho obyvatele za bioprodukty, které v Rumunsku v roce 2019 činily pouze 2 eura, zatímco průměr Evropské unie byl 84 eur.

V roce 2019 dosáhl celkový objem prodeje ekologických produktů 41 milionů eur. Kromě toho pouze 10 % spotřeby biopotravin v Rumunsku pochází z domácích zdrojů, zbývajících 90 % se dováží. Navzdory dovozu mnoha ekologických produktů Rumunsko také vyváží značné množství ekologických surovin. V roce 2020 se vývoz oproti roku 2019 zvýšil přibližně o 20 % a dosáhl 10 888 tisíc tun oproti 9 025,71 tisíc.

2.2. Rozvoj agroekologie v Rumunsku

Podle publikace Mapping the development of agroecology in Europe, Country Reports Series, Volume 1, se agroekologie již několik desetiletí praktikuje především pod názvem rolnické nebo tradiční zemědělství. Četné postupy existují dodnes a znalosti se předávají z generace na generaci, přičemž je patrný nový trend rozvoje s novými účastníky zemědělství pod názvy permakultura, přírodní zemědělství a zemědělství šetrné k životnímu prostředí. Agroekologie je chápána především jako praxe práce s přírodou, nikoli proti ní, a ve většině případů je uznávána jako ekologické zemědělství. Existuje však i ucelenější chápání agroekologie jako praktického, sociálního, vzdělávacího a politického konceptu a samotný termín se vyvíjí spolu s celosvětovým trendem.

Nedostatečné uznání historických praktiků agroekologie ze strany úřadů, neexistence jednotné a přijaté definice agroekologie a nedostatečná informovanost společnosti a různých zúčastněných stran spolu s nedostatkem vize a finanční podpory ze strany veřejných orgánů jsou hlavními překážkami pro rozšiřování a rozvoj agroekologie.

V Rumunsku je používání pojmu "agroekologie" spojeno s pojmem "ekologické" nebo "organické zemědělství", které je v odborné literatuře zpracováváno a propagováno od počátku 80. let 20. století. Na celostátní úrovni bylo oficiálně uznáno v roce 2000 prostřednictvím mimořádného nařízení, po němž následovaly zvláštní předpisy.

Vývoj pojmu agroekologie souvisí se vznikem a rozvojem ekologického zemědělství od konce 70. let 20. století, kdy byly publikovány první publikace a práce kolektivu učitelů z Agronomického institutu v Kluži-Napoca a později i v dalších rumunských zemědělských centrech, například v Bukurešti a Temešváru. Průkopnickou vědeckou práci na koncepci ekologického zemědělství lze vysledovat až do roku 1981, kdy vyšla první rumunská vědecká práce s názvem "Biologické zemědělství" a propagace a podpora koncepce agroekosystému.

Hlavní univerzity nabízející vzdělávací programy, včetně bakalářských, magisterských a doktorských titulů v oblasti ekologického zemědělství a souvisejících aplikovaných technologií, se nacházejí ve velkých městech, jako jsou Bukurešť, Cluj-Napoca, Iași a Temešvár. Počet středních zemědělských škol se však v průběhu let snížil, v současné době jich v zemi zůstává pouze 57 a čelí finančním škrtnům.

Vzdělávání v oblasti ekologického zemědělství poskytovala také občanská sdružení a neformální skupiny, jakož i odborné vzdělávání dospělých a vzdělávací programy uznávané ministerstvem školství a nabízené vzdělávacími podniky nebo nevládními organizacemi. V posledním desetiletí se zvyšuje počet jednotlivců, neformálních skupin a nedávno založených neziskových sdružení, které nabízejí různé semináře a kurzy o permakultuře, přírodním zemědělství, úrodnosti půdy a hospodaření se zdroji. Tyto programy jsou určeny různorodé veřejnosti, od dětí po městské zahrádkáře a nové zájemce o zemědělství.

3. Komunitou podporované zemědělství (KPZ) v Rumunsku

Obecný popis KPZ neboli modelu ASAT:

Model ASAT, což je zkratka pro "Agricultură Suportată de comunitate" (komunitou podporované zemědělství), je nejznámější formou komunitou podporovaného zemědělství (KPZ) v Rumunsku, zaměřeného především na produkci zeleniny. Solidární partnerství ASAT vzniklo původně jako pilotní projekt v Temešváru v letech 2008 až 2011 a inspirovalo se francouzským modelem známým jako AMAP.

Podle definice, kterou uvádí URGENCI, mezinárodní síť pro CSA, "CSA je přímé partnerství založené na lidském vztahu mezi lidmi a jedním nebo několika producenty, kdy jsou rizika, odpovědnost a odměny ze zemědělství sdíleny prostřednictvím dlouhodobé a závazné dohody".

ASAT založil první skupinu komunitou podporovaného zemědělství v Rumunsku v roce 2008 v Temešváru. V následujících letech vznikla další partnerství, v roce 2010 další tři v západní části Rumunska a v roce 2012 několik ve středním Rumunsku (Transylvánie). Nejvýraznější nárůst nastal v roce 2013, kdy vzniklo pět nových partnerství pokrývajících různé regiony Rumunska, včetně západního, středního a jižního. V roce 2014 vznikla nová partnerství v různých městech, například v Temešváru, Bukurešti, Kluži, Aradu, Sibiu a Odorheiul Secuiesc [5].

Některá partnerství, která vznikla z ASAT, se později rozhodla oddělit od sítě a fungovat nezávisle a méně regulovaně. Některá z těchto partnerství nadále fungují jako krátké dodavatelské řetězce. V počátečních fázích vývoje byla většina partnerství ASAT iniciována spotřebiteli. Uvědomělí spotřebitelé z městských oblastí sdružovali své zdroje, vyhledávali potenciální zemědělce a další spotřebitele a vysvětlovali jim principy a fungování KPZ. Je běžné, že dlouholetí spotřebitelé v rámci sítě ASAT aktivně podporují nové iniciativy a dobrovolně jim pomáhají.

Sdružení CRIES (Centrum pro etické a solidární iniciativy) hrálo při rozvoji ASAT zásadní roli. V průběhu let poskytovalo a nadále poskytuje hnutí KPU aktivní podporu různými způsoby.

V letech 2008 až 2014 fungovala síť ASAT bez právního statusu jako neformální sdružení spotřebitelů a výrobců, které se řídilo svou chartou. V roce 2014 byla síť ASAT oficiálně zaregistrována jako nevládní organizace.

Bylo vytvořeno specifické logo, které propaguje model ASAT a zdůrazňuje význam vztahu mezi městem a venkovem.

Jak funguje model ASAT?

ASAT je přímý vztah mezi výrobcem (zemědělcem) a skupinou spotřebitelů. Velikost partnerství ASAT se může značně lišit, přičemž největší partnerství obsluhují přibližně 120 rodin a nejmenší pouze 10 rodin. V průměru zemědělec pěstuje a produkuje potraviny v rámci partnerství pro 40 rodin.

Podle Charty ASAT je každé partnerství v podstatě "sdružením mezi producentem a skupinou spotřebitelů organizovaným s cílem podporovat rolnické zemědělství, zachovat a chránit místní farmy praktikující udržitelné formy zemědělství. ASAT usiluje o vytvoření a udržení ekologicky šetrných forem zemědělství a sociálně spravedlivé hospodářské výměny. [...] Cílem ASAT je zajistit, aby spotřebitelé mohli nakupovat kvalitní potraviny za spravedlivou cenu a měli možnost volby způsobu jejich produkce. Každé partnerství ASAT spojuje skupinu spotřebitelů a místního výrobce ve formalizovaném partnerství prostřednictvím smlouvy. Spotřebitelé se zavazují k nákupu části produkce předem prostřednictvím platby provedené před první distribucí. Výrobce se na oplátku zavazuje dodávat kvalitní produkty vypěstované sociálně odpovědným a ekologickým způsobem."

Koordinace ASAT nejčastěji probíhá formou sdílení mezi zemědělcem a skupinou spotřebitelů. Spolupracují při plánování zemědělského roku, věnují se spolupráci na výpočtu ročního rozpočtu, určování ceny týdenního podílu, výběru seznamu dodávaných produktů, plánování sklizně a sestavování distribučního kalendáře.

Úroda z farmy se v podstatě rovnoměrně rozděluje mezi účastníky partnerství. Pokud se spotřebitelé zaváží k ročnímu předplatnému, dostávají od farmy týdenní podíl sezónních produktů.

Rizika, odpovědnost a odměny za hospodaření jsou rozděleny mezi skupinu spotřebitelů a zemědělce. Pokud nepředvídané okolnosti nebo faktory, které zemědělec nemůže ovlivnit, vedou k nižšímu výnosu farmy, než se očekávalo, spotřebitelé stále platí stejnou částku, i když je množství dodaných produktů nižší, než se plánovalo. Naopak, pokud výnosy zemědělského podniku překročí očekávání, zemědělec se o přebytek volně dělí se spotřebiteli.

Spotřebitelé se aktivně podílejí na řízení partnerství spolu s producentem a sdílejí různé řídicí povinnosti, jako je propagace partnerství, organizace distribuce, vedení účetnictví a usnadňování komunikace v rámci skupiny.

Práce v rámci partnerství a pro síť ASAT je prováděna na dobrovolné bázi. Některé nemzdové náklady, jako je cestovné nebo organizace akcí, jsou hrazeny z rozpočtu ASAT. Tento rozpočet je zase financován výhradně z členských příspěvků.

Podpora tradičních osiv: důležitá role producentů z ASAT:

Otázku semenaření v rámci sítě ASAT nelze zcela oddělit od historie země. Po skončení komunistického období se prosazoval zemědělský model založený na západoevropském tržním hospodářství. V této době byly běžné reklamní kampaně na prodej "moderních" osiv. V důsledku toho začali být zemědělci přitahováni moderními odrůdami a méně důvěřovali tradičním nebo místním osivům.

Síť ASAT však sehrála významnou roli při zpochybňování pohledu zemědělců na osiva. Začala organizovat setkání s odborníky a zemědělci z jiných zemí, kteří měli specifické znalosti a praktické zkušenosti s prací s tradičními a místními osivy.

Jejich cílem tehdy bylo zvýšit informovanost výrobců ASAT. V roce 2014 se síť ASAT rozhodla, že členové sítě by měli na svých farmách pěstovat minimálně 30 % tradičních nebo místních osiv. Jejich povinností bylo uvést v příloze smlouvy seznam veškeré pěstované zeleniny s uvedením pěstovaných odrůd.

Někteří zemědělci ASAT pěstují semena plodin, jako jsou fazole, dýně, okurky, rajčata, papriky a lilky. Pokud však nejsou schopni produkovat vlastní osivo, síť ASAT jim pomáhá při hledání místního nebo tradičního osiva tím, že je spojuje s řemeslnými rolnickými semenářskými společnostmi nebo komunitními semennými bankami. Síť ASAT také zprostředkovává spojení mezi producenty a genovými bankami nebo univerzitními semennými bankami (některé výzkumné ústavy dokonce vedou katalog osiv).

Vliv působení a dopad ASAT na rumunské zemědělství v letech 2008-2022:

- 23 producentů zeleniny navázalo partnerství ASAT, přičemž 12 z nich vedou ženy.
- Smlouvy s producenty ASAT podepsalo 2 255 spotřebitelských rodin, což přináší prospěch přibližně 10 000 lidí, kteří dostávají zeleninu a další doplňkové produkty.
- V rámci solidárních partnerství ASAT je týdně distribuováno celkem 80 812 podílů zeleniny.
- Důležitým aspektem modelu ASAT je podpora tradičních osiv a semenaření, přičemž nejméně 30 % osiv používaných producenty ASAT tvoří tradiční osiva.
- Model ASAT se v Rumunsku realizuje již 15 let a postupně rozvíjen v sedmi městech: Arad, Bukurešť, Kluž, Oradea, Odorheiu Secuiesc, Sibiu a Temešvár.

V roce 2011 byl model ASAT uznán Ministerstvem práce jako dobrý model pro podporu sociální soudržnosti: "zintenzivnění vztahů mezi městem a venkovem přispělo v posledních dvou desetiletích vývoje ke zvýšení sociální soudržnosti a k opětovnému přivlastnění mezi dvěma poněkud polarizovanými životními prostředími".

(Solidarita: nový zdroj ekonomické síly, 2011, Ministerstvo práce, rodiny a sociální ochrany)

Model ASAT byl již předmětem zkoumání i různých publikací, které analyzovaly jeho dopad na udržitelné zemědělství, biologickou rozmanitost, solidaritu a participativní ekonomiku. Jednou z významných publikací z poslední doby, která analyzovala model ASAT, je *Mapping the development of agroecology in Europe, Country Reports Series*, díl 1.

POSITIVE IMPACTS

NATURAL RESOURCES AND BIODIVERSITY

MANAGEMENT: Engagement in small-scale natural agriculture by producers is essential for an ASAT partnership, comprised in the own charter, including adaptation of plant varieties and animal breeds to local specifics, development of crop diversity, soil fertility, no use of chemical inputs, reasonable water governance, etc.

SOCIETY AND EQUITY: Among the main principles of the model are mutual respect, solidarity and direct unmediated relation, fostering a complex partnership, within which all partners have to be active to succeed. ASAT promotes a model of participatory and democratic model, deeply rooted in building trust and better understanding of inequalities in society in regards to access to land, market or to food.

SUSTAINABLE AND FAIR ECONOMICS: The ASAT model is based on full transparency of the costs entailed by all aspects of production, taking into consideration and equitable price for both producers and consumers, as well as the support for a producer to be able to start or develop the production, thus advance payment in the partnership is possible as an investment for the producer.

LIMITATIONS & CHALLENGES

SOCIETY AND EQUITY:

A challenge to the model's up-scaling is the general reluctance of consumers or producers to be committed to a long-term partnership, involving their active participation and a full transparency over production, thus generating unbalances between the members or continuation of the partnership outside ASAT by compromising one of these elements.

Publikační zdroje:

- *Mapping the development of agroecology in Europe, Country Reports Series, volume 1, Martie 2023, Wezel A. - Grard B. - Gkisakis V.*
- *Trends in ecological agriculture production in Romania, Iulia Sorina DAN, Adrian GLIGA, Mignon SANDOR, Mugurel JITEA, Scientific Papers Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development Vol. 22, Issue 2, 2022*
- *Overview of community supported agriculture in Europe, Peter Volz, Dr. Philipp Weckenbrock, Nicolas Cressot, Jocelyn Parot, 2016.*
- *Strategia pentru dezvoltarea sectorului agroalimentar pe termen mediu și lung, Orizont 2020-2030, proiect, 2015, Ministerul Agriculturii și Dezvoltării Rurale.*
- *Solidaritatea: o nouă sursă de putere economică, 2011, Ministerul Muncii, Familiei și Protecției sociale.*
- *Provocări rurale contemporane. Studii de agro-economie și antropologie rurală, Ioan Sebastian Brumă, Codrin Dinu Vasiliu, 2019, Presa Universitară Clujeană.*

Webové zdroje:

- <https://ec.europa.eu/eurostat>
- <https://www.organic-europe.net/country-info-europe/country-info-romania.html>
- https://statistics.fibl.org/europe/area.html?tx_statisticdata_pi1%5Bcontroller%5D=Element2Item&cHash=72cfbc753cb538a4b246661c521cf598
- <https://www.madr.ro/agricultura-ecologica/operatorii-certificati-in-agricultura-ecologica-2022.html>
- https://wwf.ro/dezvoltare-durabila/agricultura/romania-emite-din-nou-derogare-pentru-folosirea-in-agricultura-de-pesticide-toxice-interzise-in-ue/#_ftn1
- <https://www.asatromania.ro/>

Španělsko

1. Přístup k půdě a místní hnutí na obranu půdy

Vlastnictví půdy v Evropě se stalo tak nerovným, že v některých zemích a regionech dosáhlo podobné úrovně jako v zemích známých svou nerovností v rozdělování půdy, jako je Brazílie nebo Kolumbie. Podle údajů ovládají v EU 3 % zemědělských podniků 50 % zemědělské plochy.

Ve Španělsku vývoj počtu a velikosti zemědělských podniků kopíruje evropský trend. Z údajů vyplývá následující:

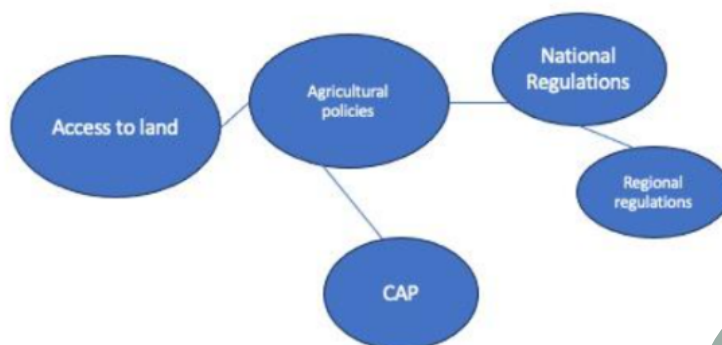
- Počet zemědělských podniků se snižuje, zejména počet malých farem.
- Průměrná velikost zemědělských podniků se zvýšila, a to především u středně velkých zemědělských podniků.
- Dochází k výraznému stárnutí vlastníků půdy a začleňování mladých lidí je menšinové. Přístup k půdě je navíc velmi nerovný mezi muži a ženami.
- Politiky společné zemědělské politiky (SZP) tyto nerovnosti posilují, protože podpora je oddělena od produkce a spojena s rozšiřováním nabídky.

Tento trend, který trvá již od 90. let, se v posledních letech zrychlil a posílil. Půda se stala spekulativním aktivem a kromě podpory v rámci SZP situaci ještě zhoršily fondy EU nové generace, které byly poskytnuty na zmírnění následků pandemie. Tyto fondy jsou převážně určeny velkým energetickým společnostem a obrovským investičním projektům, které pod záminkou zavádění obnovitelných zdrojů energie působí jako kolonizátoři území.

Ve stínu těchto projektů vznikají fotovoltaické a větrné elektrárny, které konkurují o zemědělskou půdu těm, kteří ji obdělávají nebo ji potřebují pro chov hospodářských zvířat. To představuje významnou překážku pro mladé lidi, kteří usilují o to stát se zemědělci, protože nemohou konkurovat finančním zdrojům, které mohou nabídnout velké společnosti.

Velkoplošné zemědělství a neudržitelné skleníkové projekty navíc vedou spíše k vysídlování obyvatelstva než k vytváření prosperujícího venkovského prostředí.

Ve španělském státě se politiky týkající se této problematiky vyvíjejí na různých úrovních: **národní, regionální a obecní.**

Národní úroveň

Na národní úrovni politika jednoznačně upřednostňuje model, který odměňuje velkovýrobu a agro podniky. Rozdělování fondů nové generace urychluje zábory půdy, a přestože zemědělské politiky uznávají problémy spojené s přístupem k půdě, nadále opomíjejí malovýrobu a modely, které podporují udržitelnost výroby a území.

Regionální úroveň

Ve Španělsku mají autonomní společenství pravomoc hospodařit s půdou a mohou vytvářet politiky na ochranu zemědělské půdy. Celkově se tak však neděje, a to ani v oblasti hospodaření s půdou, ani v oblasti vodních zdrojů. Přidělování prostředků z fondů nové generace motivuje k instalaci zavlažovacích systémů navzdory probíhající klimatické krizi a velkému suchu. Některá autonomní společenství a regiony sice mají politiky podporující opatření, jako je zřizování půdních bank pro přístup mladých lidí nebo konkrétní opatření pro generační výměnu, ale tato opatření jsou omezená a nejsou v rámci jejich celkových politik upřednostňována.

Místní úroveň

Na úrovni obcí lze identifikovat nejvíce pozitivních opatření. Mnoho obcí se připojilo k Milánskému paktu a zahájilo proaktivní politiku pro udržitelnější potravinové systémy. Síť obcí pro agroekologii hraje významnou roli při sdílení postupů a prostorů pro transformaci potravinových systémů a ochranu území.

Mezi pozitivní opatření na úrovni obcí patří např:

Vytvoření pozemkových bank

Uznání definice a označení "zemědělský park" za účelem zachování obecní půdy pro produkci potravin.

Zvýšení povědomá agroekologických zkušeností a jejich pozitivních dopadů na území.

Poskytování poradenství a podpory mladým lidem vstupujícím do zemědělství.

Vypracování komplexních potravinových strategií, které zahrnují přístup k půdě, distribuci a spotřební návyky.

Situace KPZ a LSPA iniciativ

Uznání označení "zemědělský park" za účelem zachování obecní půdy pro výrobu potravin.

Vyzdvihování agroekologických zkušeností a jejich pozitivních dopadů na území.

Poskytování poradenství a podpory mladým lidem vstupujícím do zemědělství.

Rozvoj komplexních potravinových strategií, které zahrnují přístup k půdě, distribuci a spotřební návyky.

Akce a kampaně

Situace vyvolala značnou odezvu veřejnosti a v různých oblastech probíhá advokační činnost na obecní a regionální úrovni.

Boj proti velkofarmám

Platforma proti ohromným agro podnikům je na národní úrovni příkladem spolupráce organizovaných skupin z celé země. Zapojují se do osvětových kampaní, předkládají právní zdroje, které ukazují dopady tohoto typu výroby na území a její důsledky pro občany a ekosystémy, a organizují demonstrace a přímé protesty.

<http://macrogranjasno.org/macrogranjas/>

Platformy bránící území

Na regionální úrovni bojuje několik sdružení proti výstavbě větrných a fotovoltaických elektráren, které zasahují do zemědělské půdy a mají škodlivý vliv na ekosystémy. Jedním z příkladů je platforma Euskal Herria Bizirik, která sdružuje hnutí vystupující proti projektům fotovoltaických, větrných a velkofarem, které ohrožují území. Tato platforma se zaměřuje na legislativní úsilí, protože některé projekty byly zastaveny na úrovni obcí, ale regionální baskická vláda schválila pravidlo, které vylučuje suverenitu obecních zastupitelstev, pokud je projekt považován za "obecný zájem". Platforma uspořádala řadu akcí a demonstrací, aby vyjádřila nesouhlas s tímto nařízením.

<https://www.noticiasdealava.eus/alava/2023/03/20/nace-euskal-herria-bizirik-frente-6585311.html>

Podobné platformy a sdružení vznikají po celém Španělsku a navazují spojení se zemědělským sektorem, zejména se skupinami prosazujícími agroekologii.

Francie

1. Současný stav zemědělské produkce ve Francii [1]

- 49 % území tvoří zemědělská půda.
- 18 % produkce v EU pochází z Francie (na prvním místě v rámci produkce v EU).
- Francie má 390 000 zemědělských podniků.
- 12 % farem má certifikát ekologického zemědělství. Za deset let se jejich počet zvýšil třikrát.
- Hodnota zemědělské produkce činí 77 miliard eur.
- Orné plodiny tvoří 45 % zemědělské plochy.
- Francie je čtvrtým největším producentem ovoce a zeleniny v Evropě a v odvětví ovoce a zeleniny je zaměstnáno 38 000 lidí.
- Nápoje, vína a lihoviny jsou s 25 % vývozu nejprodávanějšími produkty Francie.
- Francie je šestým největším vývozcem potravin na světě.
- 145 000 zemědělských podniků se věnuje chovu hospodářských zvířat. Ty představují 37 % všech zemědělských podniků.
- Rozdělení zemědělských podniků podle druhu hospodářských zvířat:
 1. **48 000**: skot (maso);
 2. **35 000**: skot (mléko);
 3. **35 000**: ovce, kozy a další;
 4. **19 000**: prasata, drůbež;
 5. **8 000**: skot (smíšený).

2. Údaje o ekologickém zemědělství [2]

Ekologická produkce **výrazně roste: v roce 2021 se zvýšila o více než 9 % a 20 % ploch, které se stále převádí do ekologického režimu.**

Na konci roku 2021 bude mít agentura sdružující BIO zemědělce více než **13,4 %* ekologických farem ve Francii.**

Agentura BIO prozatím nepozoruje fenomén masivního "odcházení ze sektoru ekologického zemědělství", v roce 2021 **představoval odchod z ekologického zemědělství 4,17 % zemědělských podniků** (oproti 4,02 % v roce 2020), což představuje nárůst pouze o 0,15 %. Navíc více než polovinu ukončení působení v sektoru ekologického zemědělství připadá na zemědělce odcházející do důchodu, nikoli zemědělci, kteří se celkově pouští od ekologické produkce.

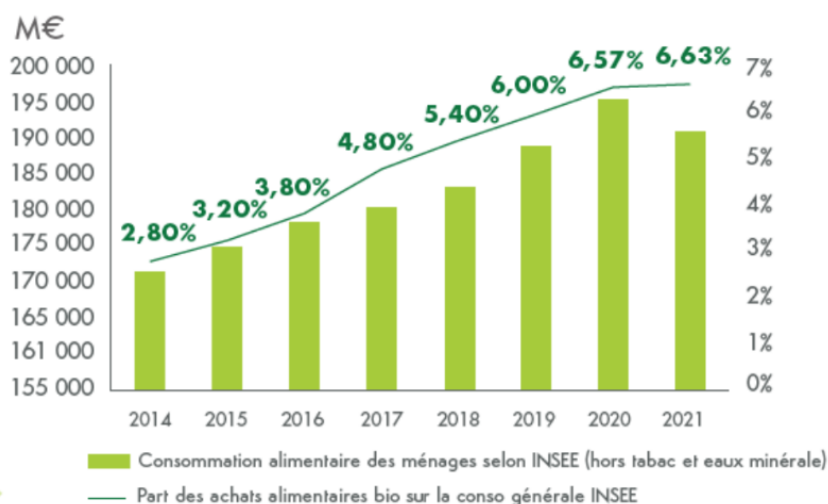
[1] Agreste/ Graphagri 2021/ Agricultural census 2020

[2] Agentura BIO – barometr spotřeby a vnímání bioproduktů ve Francii - 2022

Je ekologické zemědělství v roce 2022 v krizi?

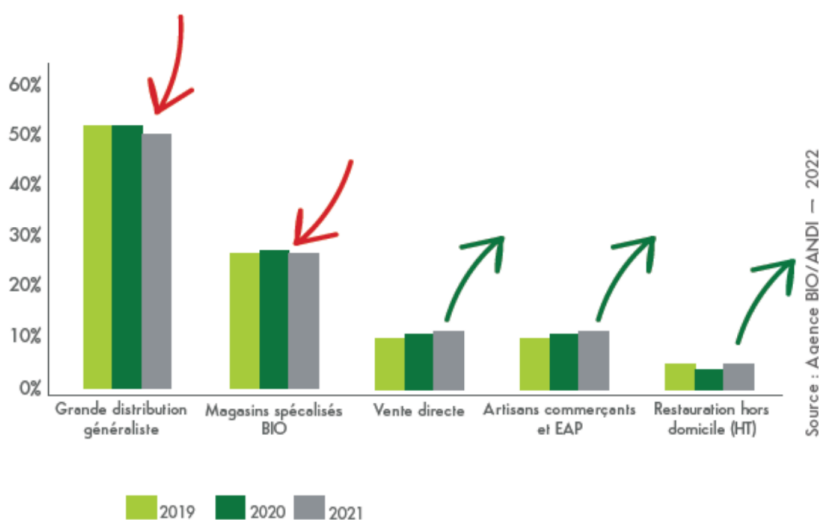
Ekologičtí zemědělci se potýkají s obtížemi, které by se neměly podceňovat. Původ obtíží je však třeba spatřovat na straně způsobů uvádění na trh a prodeje.

- Celková spotřeba potravin v domácnostech klesla o -2,28 %: Francouzi se celkově "dekonstruovali"!
- Došlo především ke komunikaci o číslech masové distribuce! Dlouhé spotřební kanály jsou poklesem prodeje ovlivněny více než například přímý prodej a krátké kanály.
- Ekologické zemědělství se však prodává především ve specializovaných obchodech (27 % distribuce ekologického zemědělství) a v přímém prodeji (1 ze 2 ekologických farem prodává přímo).
- Velké distribuční kanály prodávají Francouzům 70 % jejich potravin, ale představují pouze 50 % všech existujících bioprodejen (50,2 %).
- Velké a střední obchody a specializované supermarkety prodávají méně biopotravin, ale přímý prodej od výrobců a prodej krátkými řetězci stále roste.

Source : Agence BIO/ANDI — INSEE 2022

Zdravotní krize (COVID-19) v roce 2020 uměle zvýšila prodej bioproduktů [3].

Source : Agence BIO/ANDI — 2022

Z grafu je patrné, že přímý prodej, řemeslníci a pohostinství stále rostou a že velkodistributoři prodávají méně bioproduktů.

[3] Zdroj: BIO agentura

3. Údaje o vývoji poptávky v krátkém dodavatelském řetězci [4]

Přímý prodej a krátké dodavatelské řetězce potravin ve Francii stále rostou, ale inflace a pandemie měly dopad na nákupní kapacity. Bylo proto obtížné odhadnout trend. Průzkum, který provedla výzkumná laboratoř "Le Réseau Mixte Technologique Alimentation locale" mezi několika stovkami hráčů, odhaluje nuancovanou realitu s, ve srovnání s rokem 2019. Ukazuje, že vývoj, který zemědělci zažívají, je důsledkem více příčin, nikoliv jediné, a že krize Covid-19 nadále přerozděluje karty, a to jak na území, tak v odvětví distribuce potravin. Podle studie :

1. V krátkém dodavatelském řetězci potravin nedochází k celkovému poklesu prodeje ve srovnání se situací před krizí.

- Některá prodejní místa zaznamenávají pokles, jiná však zvyšují prodeje.
- Poklesy prodeje se netýkají konkrétních výrobků nebo způsobů prodeje: rozdíly lze pochopit na základě místních podmínek.

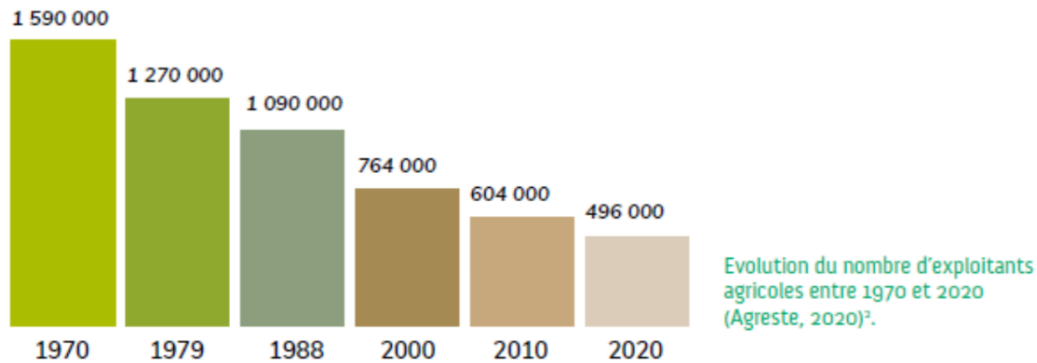
2. Pokles prodeje má více příčin:

- Spotřebitelé od začátku pandemie skutečně změnili své nákupní chování v krátkém potravinovém řetězci.
- Ti, kteří v těchto krátkých dodavatelských řetězcích nakupovali potraviny již před krizí, často zvýšili své výdaje, ostatní, nově příchozí, nemuseli nutně zůstat, což pomáhá vysvětlit některé poklesy prodeje. Místní spotřebitelé navíc mohli změnit krátký potravinový řetězec, například dát přednost řetězci blíže k domovu nebo výhodnějšímu: některé řetězce získaly více zákazníků, jiné ztratily,
- Konkurence se supermarketem: Prodejní místo, které dříve získalo veškerou poptávku, se musí dělit o své zákazníky s novým prodejcem nebo se supermarketem v sousedství.
- Během pandemie se objevily nové krátké dodavatelské řetězce potravin a na pultech supermarketů se objevily výrobky prezentované jako místní - ne nutně z krátkého potravinového řetězce.
- Potíže často souvisejí s příliš optimistickými očekáváními. A zklamání některých zemědělců a obchodů je o to větší, že vrchol poptávky během prvních uzavření některých nákupních kanálů a omezení netrval dlouho.

[4] <https://revue-sesame-inrae.fr/vendre-en-circuit-court-apres-le-coronavirus-une-enquete/>

4. Stav zemědělské demografie ve Francii

oválečná zemědělská politika dobrovolně přispěla ke snížení počtu zemědělských pracovníků ve Francii, aby se racionalizovala výroba, rozšířily a mechanizovaly zemědělské podniky a uspokojily se tak potravinové potřeby obyvatelstva.

5. Problematika generací obnovy v zemědělství

- V současné době je 496 000 manažerů zemědělských podniků.
- Čtvrtině manažerů zemědělských podniků je více než 60 let.
- **Do 10 let by polovina z nich mohla odejít do důchodu.**
- Ti, kteří se zakládají - přibližně 13 000 ročně -, nahrazují pouze dvě třetiny z 21 000 ročně pozastavených činností (odchody do důchodu, ukončení činnosti atd.).
- Více než polovina zemědělské půdy uvolněné pozastavením činnosti (odchod do důchodu, zastavení činnosti) se přidává k již existujícím zemědělským podnikům, které se nadále mechanizují a specializují, čímž se udržuje zemědělství, které je neudržitelné pro životní prostředí.
- Důkazem této koncentrace půdy je, že farmy o rozloze větší než 100 ha dnes představují čtvrtinu farem.

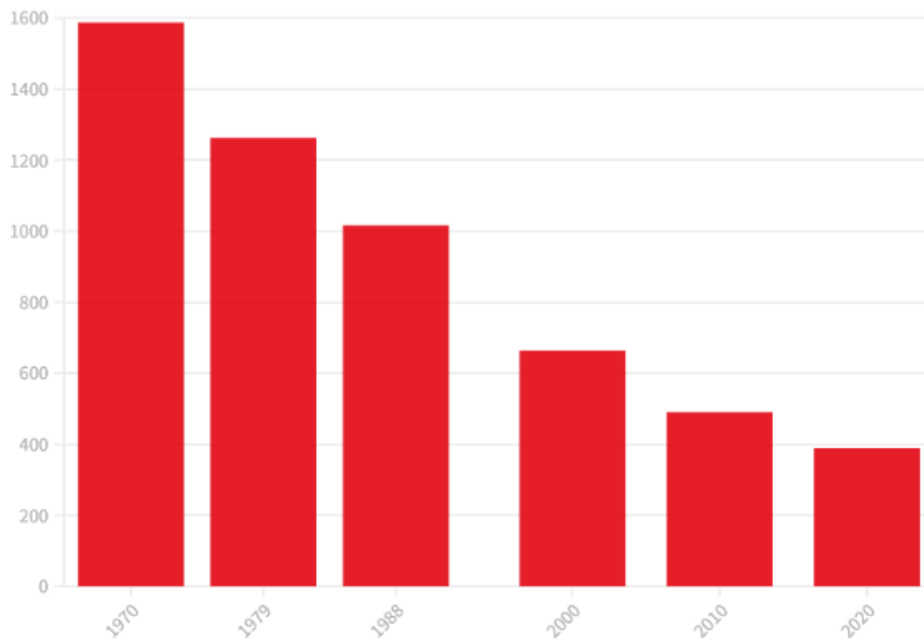
389.000: To je počet zemědělských podniků ve Francii zaznamenaný v roce 2020.

- V roce 2010 jich bylo 490 000. Za deset let tedy přišli ve Francii o 101 000 farem.

[5] Agreste, *Agricultural census 2020, "Age and future of farms"*.

Évolution du nombre d'exploitations agricoles entre 1970 et 2020

■ Nombre d'exploitations agricoles (en milliers)

« LES ECHOS »/SOURCE : MINISTERE DE L'AGRICULTURE

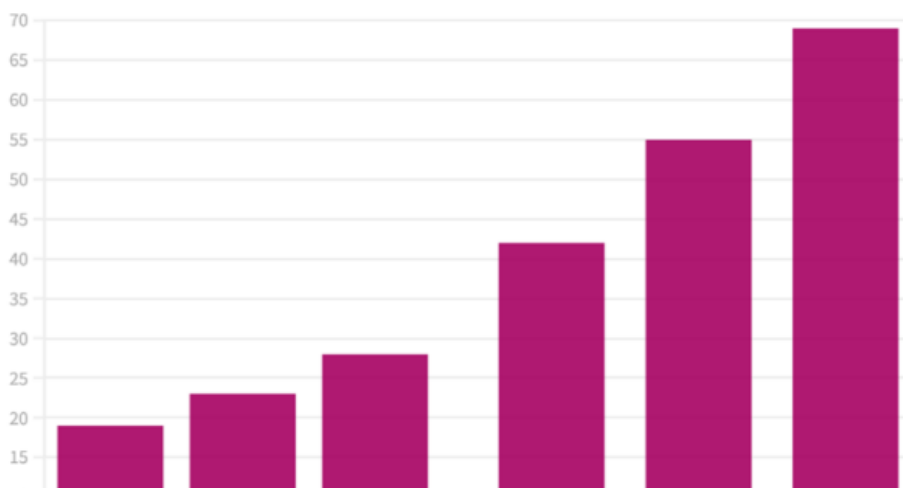
Souçasnè s rušením velkého počtu farem dochází k umělému obdělávání části zemědělské půdy nebo k jejímu navrácení do přirozeného stavu, ale zejména se zvětšuje velikost farem.

Mohli bychom uvažovat v kontextu, že nakonec není zánik farem tak závažný, protože je částečně kompenzován expanzí?

Naopak, chceme dynamický venkov s diverzifikovanými zemědělskými podniky a farmami poskytujícími kvalitní pracovní místa. Je to základní podmínka pro zahájení skutečné agroekologické transformace a reakce na klimatické problémy.

Évolution de la surface moyenne des exploitations entre 1970 et 2020

■ Surface moyenne des exploitations agricoles (en hectares)

6. Úloha žen v zemědělství ve Francii [6]

Zastoupení žen v zemědělství [7]:

- 30% pravidelných zemědělských činností
- 1/4 vlastníků farem, společných provozovatelů nebo partnerů zemědělských podniků

V sektorech kam patří chov ovcí, vinařství, prasata, drůbež, zahradnictví, zelinářství, skot, polní plodiny, ovoce...Zde jsou ženy v zemědělství zastoupeny takto:

- Vlastníci, provozovatelé nebo partneři farem: 62%;
- Manželky nebo příbuzní ve vedení farmy: 21%;
- Zaměstnankyně: 17%

[6] Schéma a data z údajů Ministerstva zemědělství
<https://agriculture.gouv.fr/infographie-la-place-des-femmes-dans-lagriculture>

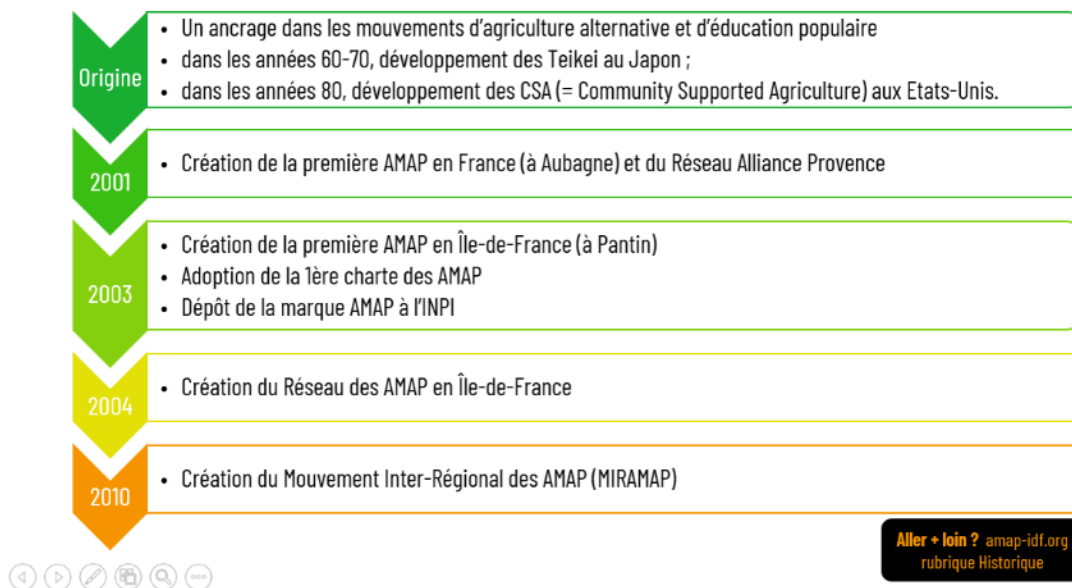
[7] Agentura BIO – barometr spotřeby a vnímání bioproduktů ve Francii - 2022

7. AMAP (KPZ) hnutí ve Francii

Réseau des AMAP en Île-de-France

Quelques repères historiques

Co je AMAP?

AMAP - Asociace pro podporu rolnického zemědělství - tvoří ji partnerství mezi:

- skupinou občanů (tzv. skupina AMAP)
- a farmu (nazvanou "farma v AMAP").

Členové tohoto partnerství se navzájem zavazují:

- občané předplácet si a odebírat zemědělské plodiny (zeleninu nebo jiné produkty)
- zemědělci vynakládat veškeré úsilí na zajištění úrody.

Partnerství značí i vzájemnost mezi spoluproducenty a sdílení odpovědnost za úrodu. Zemědělci v pravidelných intervalech přivázejí úrodu na místo, kterému se říká "výdejní místo", aby členům skupiny AMAP předali "podíl" na úrodě, k němuž se zavázali a který členové před začátkem sezóny předfinancovali.

Toto partnerství se uskutečňuje na základě smlouvy podepsané oběma stranami.

Toto partnerství zahrnuje další závazky:

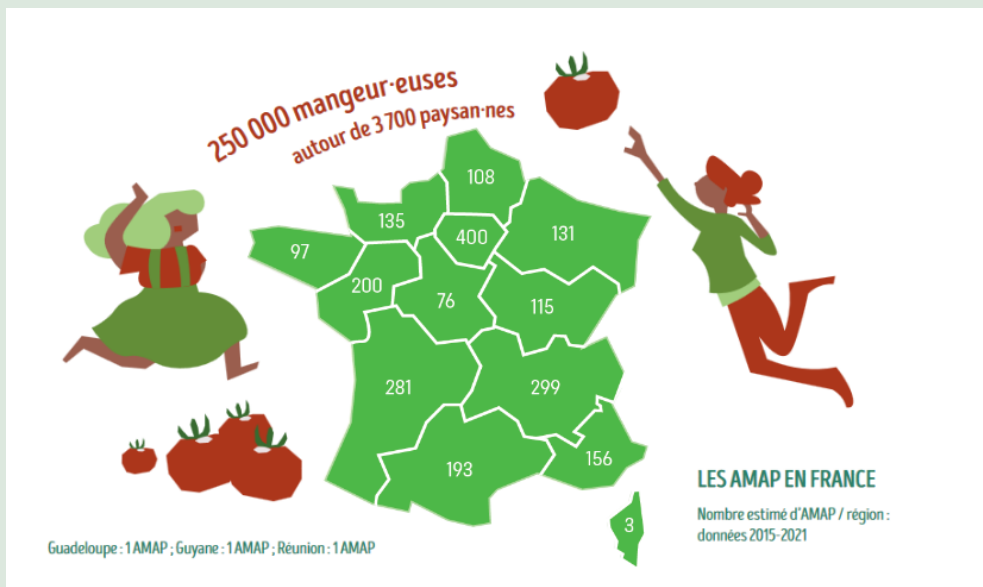
- solidarita "amapiens" (neboli členu KPZ) s partnerskou farmou v těžkých dobách (například klimatické nebezpečí).
- zapojení všech do života skupiny, aby bylo zajištěno, že partnerství bude udržitelné
- spravedlivé ceny pro zemědělce a spravedlivé ceny pro farmáře
- kvalitní plodiny založené na zásadách rolnického zemědělství, bez používání hnojiv a chemických přípravků na ošetřování rostlin.
- transparentnost a osvětové úsilí ze strany zemědělců o jejich způsobech pěstování plodin, průběhu sklizně atd.

Tento systém zaručuje zemědělci spravedlivou mzdu, zaručený odbyt jeho úrody a privilegované spojení s konzumenty/občany. To umožňuje zachovat malé a střední zemědělství a zavést nejrůznější modely hospodaření.

Jsou produkty v AMAP z ekologického zemědělství?

- Charta AMAP odkazuje na postupy ekologického zemědělství, ale nevyžaduje označování ekologických produktů.
- Zemědělci musí být součástí "zemědělství ohleduplného k lidem, životnímu prostředí a zvířatům s odkazem na základy ekologického zemědělství".
- Zemědělská činnost musí být "udržitelná, diverzifikovaná a přizpůsobená danému území, přerušující agrochemii (bez hnojiv, chemických pesticidů a syntetických látek atd.) a jakékoli podnikání komerčního přivlastňování života (bez GMO). "
- Pokud zemědělec tyto postupy dodržuje, ale nemá označení ekologického zemědělství, musí to "amapiens" vysvětlit.
- Vztahová blízkost a přítomnost "amapiens" na farmách umožňuje navázat důvěru k zemědělským postupům, aniž by bylo nutné procházet etiketou.

AMAP v číslech dle zastoupení v regionech, dle údajů zastřešující sítě MIRAMAP:

Průměrný plat zemědělce/zahradníka distribuujícího produkty v síti AMAP [8]:

Průměrná mzda zemědělce/zahradníka v AMAP je 17500 €, tedy o něco méně než 1500 € měsíčně.

	Revenu disponible / exploitant (€)	Prélèvements privés / exploitant (€)
Ensemble des fermes	17 556	17 718
RD > 35 000 €	40 875	33 733
RD intermédiaire	24 178	24 190
RD < 10 000 €	- 8 980	10 700
<u>Recentement installés</u>	9 962	8 314

[8] Zdroj: Údaje ze studie o životaschopnosti a udržitelnosti ekologického zemědělství a zahradnictví ve Francii, data ze sítě AMAP - 2020

Nejdůležitější výdaje zelinářské farmy, která prodává svou produkci v rámci AMAP [9]:

Jedná se o platy zaměstnanců a daně z mezd. Pro srovnání byly výdaje na farmu převedeny na příklad představující peněžitý obrat ve výši 100 EUR, z toho tvoří:

- nejdůležitější položkou tvoří sociální příspěvky a platy zaměstnanců (17 % výrobních nákladů).
- sociální příspěvky zemědělců (15 % výrobních nákladů)
- osivo a sadba (12,7 % výrobních nákladů)

Celková průměrná výše investic na založení zeleninové farmy v AMAP [10]:

Průměrná celková výše investic na založení farmy činí přibližně 200 000 EUR, z čehož 170 000 EUR hradí provozovatelé (po odečtení investiční podpory).

Pro srovnání, pro farmu již vybavenou budovami, zavlažovacím systémem, vodou a elektřinou bude zapotřebí přibližně 100 000 EUR, z čehož 94 000 EUR ponесou provozovatelé (po odečtení investiční podpory).

Průměrná pracovní doba zahradníka v AMAP za týden [11]:

Průměrná roční pracovní doba zahradníka v AMAP je 52 hodin týdně.

Jedná se však o profesi charakterizovanou sezónností. Tudíž na jaře a v létě je oproti zimě více práce během dní, když vrcholí sklizňová období.

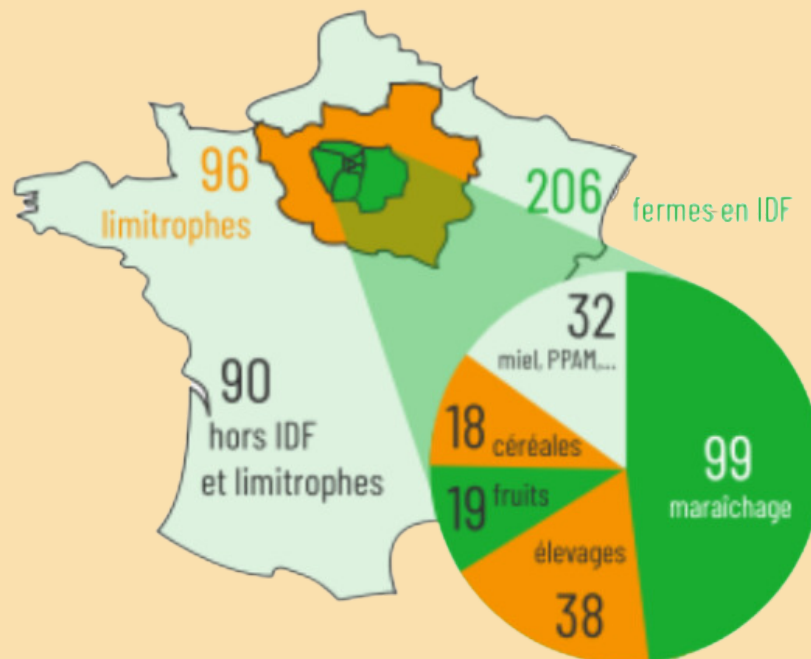
	Tps de travail d'un maraîcher (h/an)	En moyenne / semaine
Ensemble des fermes	2683	52
RD > 35 000 €	2424	47
RD intermédiaire	2902	56
RD < 10 000 €	2556	49
Recemment installés	2699	52

[9] Ibid.

[10] Ibid.

[11] Ibid.

Zaměřeno na ukázkou působení AMAP v oblasti regionu Île de France (IDF):

Síť AMAP IDF, která vznikla v roce 2004, sdružuje zemědělce a farmáře, kteří spolupracují na stejném cíli: udržet a rozvíjet místní, rolnické a občanské zemědělství.

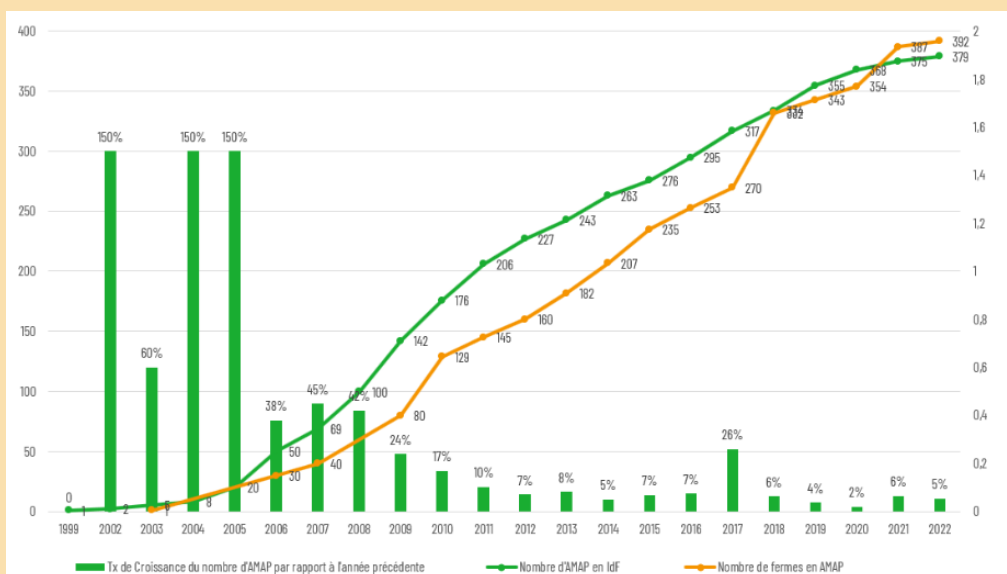
Činnost sítě je strukturována do několika úkolů:

- podporovat rozvoj a udržitelnost partnerství AMAP (Association pour le maintien d'une agriculture paysanne);
- podporovat zakládání nových farem a zajištění udržitelnosti zemědělských podniků v Ile-de-France;
- prosazovat ekonomicky životaschopný a sociálně spravedlivý model zemědělství u institucí a rozhodovacích orgánů;
- podporovat skupiny AMAP v jejich prosazování místního zemědělství a potravin.

V současné době, v roce 2023, se v Ile de France nachází:

- 377 skupin AMAP, které čítají kolem 21 000 domácností v AMAP, tedy přibližně 48 000 osob (bereme-li v úvahu průměrný počet osob na domácnost v této oblasti).
- 392 farem v partnerství se sítí AMAP Ile de France, z toho 206 farem působících přímo v Ile de France.

Vývoj počtu skupin AMAP a farem zapojených do AMAP v regionu Ile-de-France za posledních 20 let:

8. Generační obměna mezi zemědělci: výzva pro rozvoj a udržitelnost AMAP

Rozmanitost lidí, kteří se v dnešní době stávají zemědělci:

- Každoročně se jedná v průměru 60 % osob, které chtějí začít podnikat v zemědělství a které se obrátily se svou poptávkou na oficiální francouzské instituce zvané "points accueil installation". Současně tito zájemci nepocházejí ze zemědělského sektoru a 40 % z nich tvoří ženy. Někteří lidé, kteří se takto nově věnují zemědělské činnosti, nejsou ani zaznamenáni úřady.
- Třetina nových zájemců o hospodaření je starší 40 let (některé podpory, např. dotace pro mladé zemědělce, však nejsou pro osoby starší 40 let dostupné).
- Jejich motivace jsou různé: profesní změna, životní volba, snaha hospodařit jinak.

Očekávání a potřeby stále většího počtu zemědělců vedoucích k projektům tvořící nezbytnou pestrost ve způsobů zakládání farem [12]: progresivní vznik podnikání, pluriaktivita, kolektivní založení s cílem sdílet práci a chvíle zvýšené pracovní pohotovosti v rámci spolupráce, družstevní modely pro zajištění sociálních práv atd.

- **Založení farmy** (typu z AMAP spolupráce) **se často provádí na menší ploše** (v roce 2018 v průměru 35,6 ha), **než je průměrná plocha francouzských farem** (69 ha).
- **V posledních 10 letech bylo 20 % nově založených farem vedeno v ekologickém zemědělství [13].**

Obchodní modely a **nastavení těchto nových faremních projektů bývá velmi odlišné od modelů hospodaření původních farem**, ze kterých postupně vznikají a přerodí se.

Proto často dochází k restrukturalizaci převedených zemědělských podniků, aby se přizpůsobily novým modelům.

Počet lidí, kteří se na tato oficiální "přijímací místa" podporující tento převod obracejí, se pohybuje kolem 21 000 , ovšem ročně je procesně převedeno asi 13 000 [14].

"Tyto změny fungování farem vyžadují větší rozmanitost a přizpůsobení cest i podporujících samotné budování takového AMAP modelu apod. Je zapotřebí být otevřenější i pro spolupráci a zapojení dalších organizací, aby bylo možné využít všech dovedností a poskytnout všem těmto zajímavým farmám odpovídající odpovědi." (CGAAER, duben 2022).

[12] <https://statistiques.msa.fr/publication/les-installations-dexploitants-agricoles-continuent-de-reculer-en-2020-infostat/>

[13] Agreste, RA 2020.

[14] CGAAER, Duben 2022.

Česká republika

1. Širší kontext zemědělství

V rámci střední Evropy má Česko společně s Maďarskem, Polskem a Slovenskem propojující zkušenosti danou čtyřicetiletým působení komunismu (1948 - 1989) a k tomu se váží podobný ekonomický rozvoj jako v těchto postkomunistických zemích. Zároveň si i téměř čtyřicet let od změny politického režimu svoji specifickou zemědělskou situaci, strukturu hospodaření i samotný přístup k půdě.

Sektor zemědělství je pro českou ekonomiku již dlouhá léta tradičně důležitý, i když jeho podíl na HDP, resp. produkci a hrubé přidané hodnotě je stejně jako v západních zemích velmi nízký (2,1 %)[1]. V posledních desetiletích se tato strukturální oblast v souvislosti s přechodem na soukromé zemědělství po roce 1989 ještě o to více zásadně změnila, pokud jde o charakteristiku a zastoupení zemědělských podniků.

1.1 Zemědělství v číslech

Podle nejaktuálnějších informací Českého statistického úřadu za rok 2022 [2] dosáhl odhadovaný ekonomický výsledek českého zemědělství hodnoty 27,92 miliard Kč, tzn., že meziročně vzrostl o 5,8 %. V časové řadě 1998 až 2022 jde o nejvyšší hodnotu podnikatelského důchodu. Produkce zemědělského odvětví vzrostla o 19 % na celkových 198,94 miliard Kč, z toho rostlinná produkce činila 120,75 miliard Kč (60,6 %) a živočišná produkce 66,08 miliard Kč (33,2 %). Objem vyplacených ostatních dotací na zemědělskou výrobu dosáhl v roce 2022 výše 35,6 miliard Kč. V rámci dotačních programů zemědělských národních dotací se jednalo o alokaci finančních prostředky ve výši 5 miliard Kč.

Počet zaměstnanců v odvětví zemědělství, lesnictví a rybářství se proti roku 2021 velmi mírně snížil o 1,4 % a činil 91 500. zaměstnanců. Podíl zaměstnanců v zemědělství na celkovém počtu zaměstnanců Česka se ovšem výrazně nezměnil a činil 2,28 % (celkový počet obyvatel Česka 10,533 milionu). Nejvíce pracovníků v zemědělství, téměř jedna pětina (18,9%) se nachází ve věkové skupině 50 - 54 let, po nich ve skupině předcházející (45 - 49 let: 15,9%) a následující (54 - 59 let: 14,4%). Celých 8,0% osob zaměstnaných v zemědělství je ve věku 60 let a více. Průměrné mzdy dlouhodobě setrvávají pod úrovní mezd v průmyslu i v národním hospodářství celkem. V roce 2022 ekonomiku, trh práce a mzdový vývoj negativně ovlivňovaly silné faktory (včetně inflace), které se v zemědělství projevovaly mnohdy výrazněji než v některých jiných odvětvích. Zaměstnanci v zemědělství pobírali průměrně 32 191 Kč [3].

1.2 Specifické paradoxy v přístupu k půdě

Výraznou změnu v přístupu k půdě během komunistické éry přinesla etapa nazvaná [1] https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/performance-agricultural-policy/agriculture-country/eu-country-factsheets_en

[2] <https://www.czso.cz/csu/czso/zemedelstvi-publikace>

[3] The financial data can be converted at an average exchange rate of 24.54 CZK/EUR for 2022.

- kolektivizace [4]. Jednalo se o rozsáhlý proces, který rozvrátil celou sociální vrstvu – soukromé rolnictvo tvořící důležitý pilíř tehdejší společnosti. Kolektivizace měla velký dopad i na život ostatních obyvatel venkova, neboť narušila tradiční sociální vazby a kulturní zvyklosti. V rámci tohoto procesu byli soukromí zemědělci nuceni převádět svůj majetek do jednotných zemědělských družstev, měnit časem prověřený způsob hospodaření a také způsob života vlastních rodin. Ti neoblomnější přitom byli různým způsobem ze strany totalitní moci perzekvováni. Celý proces kolektivizace má na svědomí tisíce zničených životů a lidských tragédií. Navíc mnohde podnítil i neblahé změny v krajině a celkovém rázu českého a moravského venkova, které ovlivňují podobu českého zemědělství i v dnešní době.

Obrázek 1: Ukázka extrémní roztříštěnosti vlastnictví půdy (vlevo celistvý jednotně obhospodařovaný blok, vpravo viditelný skutečný počet vlastníků), jeden z důsledků kolektivizace viditelný v krajině. Dokumentováno Skleničkou a kol. (2014).

Vlastnická struktura a velikost farem

Zemědělská půda tvoří 53% výměry Česka, což odpovídá 4,2 milionu hektarů. Přibližně 3,7 milionu hektarů zdejší zemědělské půdy (92 %) je v soukromém vlastnictví a pouze 0,32 milionu hektarů náleží do vlastnictví státu [5]. Tato struktura je jednou z významných charakteristik. Zároveň aktuální stav vykazuje významný podíl velkých podniků vlastněných právníky osobami, stejně jako významný podíl uživatelů /nájemců pronajaté půdy. Větší farmy a zemědělské podniky s více než 50 hektary obhospodařované zemědělské půdy spravují přibližně 90 % celkové výměry zemědělské půdy.

[4] <https://www.ustrcr.cz/uvod/kolektivizace-venkova-v-ceskoslovensku/>

[5] https://eagri.cz/public/web/file/726853/Zemedelstvi_2022_web.pdf

Přestože se Česko celkově řadí k zemím s nízkým počtem zemědělských podniků, drží si prvenství v průměrné velikosti farem. V roce 2016 více než 26 tisíc podniků využívalo celkovou plochu téměř 3,5 milionu hektaru. Průměrná plocha českých zemědělských podniků tak činila 133 hektarů, velikost tuzemské konvenční farmy 74 hektarů, ekologické farmy 119 hektarů. Statistické údaje z roku 2022 [6] díky nárůstu nových zemědělských subjektů ukazují, že došlo ke snížení velikosti na 116 hektarů, což je stále nejvíce ze států Evropské unie. Zároveň podle Českého statistického úřadu je velikost tuzemské konvenční farmy nyní 80 hektarů, v případě ekologických farem se jedná o 116 hektarů.

Farmland Rental Paradox

Dalším významným faktorem ovlivňujícím i biodiverzitu zemědělské krajiny je skutečnost, že pouze 18 % výměry půdy obhospodařují zemědělci, kteří ji současně i vlastní. Studie Skleničky a kolektivu vědců z ČZU [7] dokonce uvádí, že extrémní fragmentace zemědělské půdy se stává limitujícím faktorem pro její udržitelné využívání. Rozptýlené, rozlohou velmi malé pozemky přestávají být pro individuální hospodaření ekonomicky životaschopné. Vlastníci jsou tak nuceni tyto pozemky pronajímat větším subjektům hospodařícím na sousedních pozemcích.

Tento trend nazvaný "Farmland rental paradox" vykazuje následné dopady na krajinu a kvalitu půdy. Ačkoli uživatelům půdy přináší na první pohled administrativní náročnost, je velmi obvyklý. Současně se zjišťuje, že pronájem půdy od velkého počtu drobných vlastníků vede k další homogenizaci krajiny a degradaci půdy. Výše zmíněný faktor se projevuje i ve ztíženém přístupu k půdě pro začínající zemědělce. V posledních letech se proto začínají objevovat dílčí příklady rozvoje městského (obecního) zemědělství či spolupráci s církvemi.

1.3 Ekologické zemědělství

Česko má v rámci zemí EU nejvýraznější rozdíl ve struktuře užití půdy v ekologickém zemědělství a zemědělství celkem. Patříme k zemím s nejvyšším procentem zornění, až 70 % zemědělské půdy tvoří orná půda, travní porosty pokrývají pouhých 28 % a necelá 2 % připadají na trvalé kultury [8]. Díky ekologickému zemědělství, které přispívá k zachování luk a pastvin, se Česko alespoň blíží průměru zornění v EU (pod 60 %).

Současně dochází dle údajů Ministerstva zemědělství a Registru ekonomických podnikatelů [9] k pozitivnímu trendu navyšování ploch orné půdy v ekologickém zemědělství. Na sklonku roku 2022 tvořila orná půda 20% (za posledních pět let se jednalo o každoroční nárůst 10%), trvalé travní porosty jsou zastoupeny 79% a trvalé kultury zahrnující sady, vinice a chmelnice zabírají rozlohu 1% (z čehož sady tvoří 81%, vinice 18% a chmelnice 1%).

[6] <https://www.czso.cz/csu/czso/zemedelstvi-publikace>

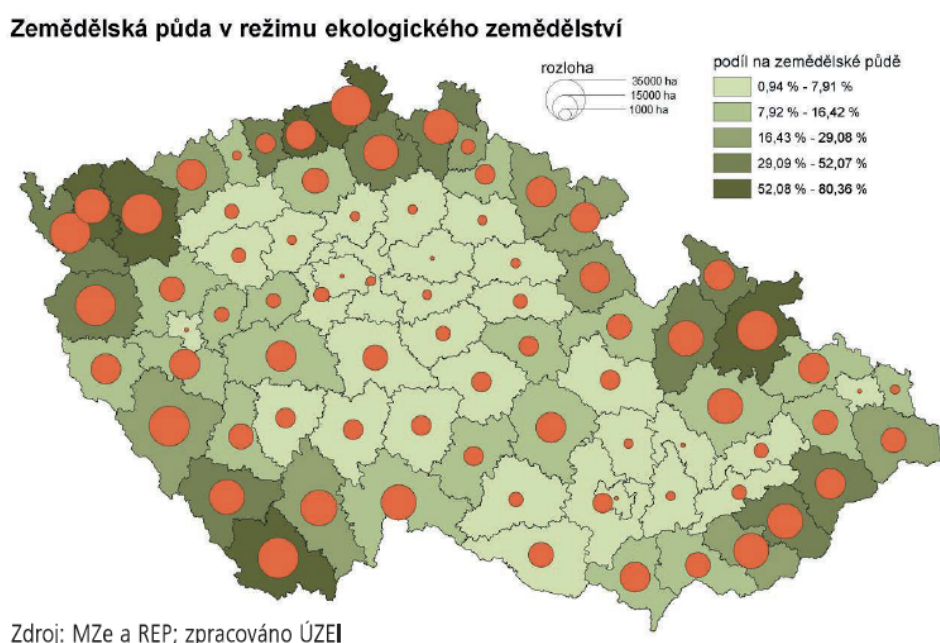
[7] Sklenička, P. et al., "The Farmland Rental Paradox: Extreme land ownership fragmentation as a new form of land degradation", *Land Use Policy* 38, (May 2014), 587-593.

[8] https://eagri.cz/public/web/file/721691/Rocenska_ekologickeho_zemedelstvi_2021_web.pdf

[9] <https://eagri.cz/public/app/eagriapp/EKO/Prehled/>

Příležitosti podporující nárůst zájmu o ekologické hospodaření

Hospodaření v souladu s principy ekologického zemědělství se stává dle analýzy Hrabalové a Hlaváčkové (2023)[10] již v některých regionech Česka převládající a dosahuje i například 60%. Aktuálně hospodaří ekologicky 5369 farem na výměře 595 tisíc hektarů dle Registru ekologických podnikatelů. Pro představu se jedná o 16% celkové zemědělské půdy vedené v LPIS [11] (Land Parcel Identification System). S ohledem na dané statistiky a uvedené podíly hodnot lze zařadit Česko do společnosti zemí jako jsou Rakousko, Estonsko, Švédsko a Itálie.

Obrázek 2: Zastoupení ekologického zemědělství (EZ) podle okresů v roce 2022, zpracovalo ÚZEI. Největší kumulace ploch v EZ je v příhraničních horských oblastech.

Poslední meziroční nárůst mezi roky 2021 a 2022 vykazoval trend navýšení o 5,3% v počtu farem (zvýšení o 256 subjektů) a 3,1% ve výměře ekologicky obhospodařovaných ploch (17 340 hektarů). Podle Zemědělského registru hospodaří v režimu ekologického zemědělství již každá osmá farma z celkového počtu přibližně 43 tisíc zemědělsky aktivních subjektů. Za posledních deset let tak vzrostl počet ekofarem 1,3 krát a výměra převedené půdy do ekologického zemědělství 1,2 krát. Současně je přibližně ještě desetina z celkových ploch nyní vedena v režimu “přechodného období” a lze ji považovat jako budoucí potenciál pozitivního nárůstu trendu ekologického zemědělství.

Co lze dále spatřovat ve zvýšení zájmu o ekologické zemědělství je úzce propojeno s nastavením podmínek opatření ekologického zemědělství v rámci Programu rozvoje

[10] <https://uroda.cz/ekologicke-zemedelstvi-trend-nebo-nutnost/>

[11] <https://eagri.cz/public/web/mze/farmar/LPIS/>

(venkova (PRV). Kdy byl během přechodného období Společné zemědělské politiky v letech 2021 a 2022 umožněn vstup do ekologického zemědělství díky ročním zkráceným závazkům všem včetně nových žadatelů. Zároveň dochází k snadnějšímu souběhu ekologického zemědělství a konvenčního, což by mohlo motivovat některé velké farmy k postupnému přechodu. Tato strategie Ministerstva zemědělství [12] je v souladu s plánem naplnit národní strategii dosáhnout do roku 2027 na hodnoty 22% zemědělské půdy (přibližně 750 tisíc hektarů) obhospodařované ekologicky. Tím by se Česko mohlo stabilně zařadit mezi patnáct zemí světa s největším podílem ekologické půdy.

O čem vypovídá produkce biopotravin

S nárůstem ekologicky obhospodařované půdy narůstá i produkce z ekofarem, které mají ovšem ztíženou situaci s distribucí potravin na spotřebitelský trh. Z údajů Ústavu zemědělské ekonomiky [13] a informací vyplývá velmi důležitý rys české ekologické produkce, kdy řada komodit nenachází zpracovatele na domácím trhu a je exportována. Z rostlinných komodit míří do zahraničí třetina produkce obilí (zejména špalda, oves, proso i pšenice), téměř polovina luskovin a olejnin, dvě třetiny produkce brambor, třetina zeleniny (zejména kořenové - mrkev, cibule), pětina ovoce (zejména jablka a bobuloviny, 25/ respektive 40%).

Zároveň se stává i u tuzemské bio produkce, že je z důvodu nízké poptávky spotřebitelů nakonec využita v konvenčních produktech. Pouze 10% ekofarem prodává svou veškerou produkci s bio certifikátem. Čtvrtina ekofarem využívá konvenční i bio trhy. Zbylá část farem svoji produkci neprodává, ale zpracovává a spotřebovává sama na farmě. Česko je díky tomu stále řazeno mezi málo rozvinutý trh s biopotravinami a bioprodukty jak shrnula ve své analýze již výše zmíněná Hrabalová a Hlaváčková (2023).

1.4 Lokální a solidární partnerství pro agroekologii (LSPA)

Česko představuje specifický příklad i v této lokální a solidární oblasti. A to z pohledu skutečnosti, že zde existuje relativně malý počet stavovských organizací sdružující zemědělce. Současně tyto organizace sdružují velké počty mnohdy i uniformní skupiny zemědělců - příkladem je Agrární komora[14], kde jsou zapojené zemědělské subjekty hospodařící na průměrné výměře 1500 hektarů. 1300 členů Agrární komory produkují více než 80 % veškerých komodit a obhospodařují více než 1,4 milionů hektarů zemědělské půdy a 20 053 hektarů lesní půdy. Naopak rodinné farmy, často se hlásící k sedlácké historii, sdružuje Asociace soukromého zemědělství (ASZ) [15]. Zároveň ASZ takto spojuje velké spektrum jinak rozličných zemědělců (více jak 4 000 členů) nejen podle obhospodařované výměry, ale i charakterů zemědělského přístupu - od zemědělců hospodařících konvenčně, přes integrovaně, v duchu regenerativního i ekologické zemědělství.

[12] <https://uroda.cz/ekologicke-zemedelstvi-trend-nebo-nutnost/>

[13] <https://www.uzei.cz/databaze/>

[14] <https://www.akcr.cz/>

[15] <https://www.asz.cz/>

Doposud nikdo ani z úřady spíše přehlížené oblasti tzv. mikro farmářů neměl dostatečnou kapacitu zkusit zformovat zastupující organizace do hnutí typu Nyéléni Europe & Central Asia [16], European Coordination Via Campesina [17] nebo Agroecology Europe [18].

*Obrázek 3: I tak může vypadat spolupráce v komunitní KPZ (příklad z KPZ KomPot). Důležitý aspekt neformálního vzdělávání nabízejí právě potravinové iniciativy.
foto: Šárka Krčílková*

Tato vzniklá mezera má za následek, že neformální, zároveň věcnou a důležitou místní podporu dostávají drobní ekologicky hospodařící zemědělci (často souzní s přesahujícím konceptem agroekologie a samotné ekologické hospodaření je pro ně základní úroveň) právě od neziskových organizací typu AMPI (vyznávají principy ekologického zemědělství, otevřenost a sdílení; pozornost zaměřují na péči o krajinu, která je vyjádřena v přímém vztahu mezi zemědělci a spotřebiteli; projevují lásku k jídlu a zemi, která ho poskytuje.). Ty se postupně častěji zviditelňují jako reprezentanti určitých oblastí, ve kterých se jim daří vzdělávat i šířit osvětu k veřejnosti.

Komunitou podporované zemědělství

Komunitou podporované zemědělství, jakožto koncept solidárního partnerství mezi zemědělci a spotřebiteli se do Česka dostal roku 2009 na základě (dnes již dlouholeté) spolupráce jednotlivce - Jana Valešky - s organizací Urgenci (zprostředkovala tuzemské setkání českých a francouzských farmářů z AMAP [19]). Původně se jednalo o velmi sporadický model, co do zastoupení ve zdejším měřítku. První KPZ ve formě spolupráce zemědělce s konkrétní spotřebitelskou skupinou sídlící v Praze (hlavní město) odstartovala vzrůstající zvědavost i další příznivce, jak zemědělce, tak i spotřebitele - podílníky. Stejně tak postupně vznikaly kromě spotřebitelského modelu (skupina podílníků, ze které se rekrutuje koordinátor propojující skupinu se zemědělcem) i další typy.

[16] <https://nyeleni-eca.net/>

[17] <https://www.eurovia.org/>

[18] <https://www.agroecology-europe.org/>

[19] <https://miramap.org/-Les-AMAP-.html>

Jedná se o komunitní KPZ od roku 2012 (kde jsou podílníci součástí členské skupiny - komunity - společně se zemědělcem) nebo KPZ koordinovaná přímo zemědělcem (který tak kromě role producenta přebírá i povinnosti spojené s koordinací). Z jednotlivých skupin se do roku 2023 stala neformální národní síť čítající přes 100 skupin (5 000 strážníků) KPZ spolupracujících s více jak třemi desítkami zemědělců.

Charakteristika zájemců o vstup do KPZ skupiny [20]: často se jedná o vysokoškolsky vzdělané ženy (25 - 55 let věku), s rodinou, žijící ve větších městech (nebo městech v regionech s prvky komunitního života a příležitostí). Výraznými reprezentanty z řad zemědělců jsou drobní rodinní farmáři (25 - 70 let věku) preferující ekologický způsob hospodaření, hledají cestu distribuce potravin právě krátkými dodavatelskými řetězci. Tento princip zemědělského hospodaření získává na oblibě u začínajících zemědělců (zvláště v případě pěstitelů zeleniny a ovoce).

Obrázek 4: Kdo všechno je součástí KPZ

[20] Ná základě šetření provedeného v rámci projektu Erasmus+ Food&More (2019-2021)

Od roku 2014 se ujala patronace, vzdělávání, poskytování poradenství a šíření know-how v oblasti KPZ nezisková organizace AMPI [21]. Postupným sdružováním aktérů i informačních toků a zkušeností umožnila vzniknout portálu kpzinfo.cz, ve spolupráci s Hnutím DUHA mapové aplikaci Adresář farmářů [22]. Převzetím patronace nad neformální sítí postupně vznikla v roce 2020 tzv. KPZkoALICE [23] (blíže viz publikace Potravinová politika v praxi). Zastává roli lokálního podporovatele potravinových iniciativ, setkává se s místními hybateli například ze spolkových obchodů, současně i se zástupci dalších neziskových organizací, stavovských zemědělských organizací i úředníky státní správy. Je součástí například pracovní skupiny krátkých dodavatelských řetězců (KDR) Ministerstva zemědělství. Jakožto nezisková organizace, nikoliv sdružení zemědělců, se nemůže zapojit do evropských či světových rolnických hnutí, ačkoliv by si to mnozí ze zemědělců aktivních v KPZ přáli.

BIO osvěta včetně zdomácnění PGS

V Česku působí jediné celostátní sdružení ekozemědělců, zpracovatelů a prodejců biopotravin PRO-BIO Svaz ekologických zemědělců [24]. Sdružuje také poradce, školy, spotřebitele a přátele ekologického zemědělství. Z toho důvodu si v roce 2002 Svaz PRO-BIO založil vlastní nevládní organizaci PRO-BIO ligu, která se pod značkou Lovime.bio [25] snaží měnit přístup lidí k biopotravinám a ekologickému zemědělství. Kromě popularizace a osvěty v bio segmentu přivedla a lokalizovala v Česku díky spolupráci s organizací IFOAM [26] koncept PGS [27] neboli lokální participativní systémy záruky kvality. Na tuzemské zemědělské scéně si našel příznivce u ekologických pěstitelů květin (platforma Výkvět [28]) a zaujal i některé zemědělce z KPZ sítě. Zároveň prozatím zůstává v okrajové části spektra, neboť certifikace včetně té bio pevně řídí Ministerstvo zemědělství, se kterým musí mít příslušné certifikační orgány - kontrolní organizace - uzavřenou smlouvu.

[21] <https://kpzinfo.cz/>

[22] <https://www.adresarfarmaru.cz/>

[23] <https://kpzinfo.cz/kpzkoalice/>

[24] <https://pro-bio.cz/>

[25] <https://www.lovime.bio/>

[26] <https://www.lovime.bio/projekty/pgs/>

[27] <https://pgs.ifoam.bio/>

Obrázek 5: PGS vizita na Biostatku Valeč. Foto: Nadace Pro půdu

Fenomén samozásobitelství

Již v 19. a 20. století se začaly na území současného Česka s oblibou šířit zahrádkářské osady. Často byly inspirovány z Německa a svoji velkou oblibu získaly i v dobách potravinové krize (válečné konflikty, kolektivizace, světová ekonomická krize). Fenomémem sledovaným početnou skupinou vědců (Duží, Johanisová, Sovová, Vávra aj.) [29] se stal i díky rozsahu zapojení české populace (více jak 40% obyvatel). Touha být částečně soběstačný a pěstovat si zeleninu, ovoce, chovat drobná hospodářská zvířata má svůj dlouholetý původ na venkově, ale i ve městech. Mít vlastní zahrádku, být členem zahrádkářské osady či komunitní zahrady nyní láká stále více obyvatel. Přispívají k tomu různá (nejen KPZ) hnutí jako například permakulturní (Permakultura CS [30] aj.) s konceptem přírodních zahrad, semenaření - (Semínkovny [31]), hobby včelařství. Dále početné neziskové organizace, které se soustředí na oblasti související se samozásobitelstvím jakými jsou: (městské) kompostování (Kokoza [32]), respektive volný

[28] <https://vykvet.org/>

[29] Duží B., Johanisová N., Vávra J. (eds), "Zahrádkářské osady aneb proč neztrácet půdu pod nohama", Ústav geoniky AV ČR, v.v.i., (2021), 76 page

[30] <https://www.permakulturacs.cz/>

[31] <https://seminkovny.com/>

sběr ovoce v sadech a krajině (Na ovoce [33]) nebo naopak komunitní chovy (slepíc) či komunitní sady (ZaZemí [34]).

2. Zemědělská politika versus její aktéři

Pro Česko je typické silné unitární působení Ministerstva zemědělství, které má kolem sebe rozličnou síť dalších kontrolních úřadů, institutů, resortních výzkumných organizací. Zároveň není jednoduché pro menší stavovské organizace nebo neziskové organizace proniknout do jednotlivých pracovních skupin. Těch je ovšem velké množství jak na úrovni ministerské, tak i například v rámci Parlamentu. Velká kumulace moci a pravomocí dává na jednu stranu menší pracovní prostor pro regionální či lokální úroveň. Na straně druhé jsou mnohdy na těch nejnižších úrovních státní správy příležitosti pro vyzkoušení některé ze strategií, neboť si úředníci a zástupci obcí či měst tzv. vykládají zákony i vyhlášky podle svých potřeb.

Dočká se (dotační) politika změn nebo přetrvá stagnace

Když se nyní zaměříme nikoliv na celý zemědělský sektor, ale na oblast aktérů spadajících do lokálních a solidárních partnerství pro agroekologii. Ministerstvo zemědělství je ve svém Akčním plánu ekologického zemědělství na roky 2021-2027 [35]. Mezi vybranými cíli najdeme například:

- Ekologické zemědělství se stane důležitou součástí českého zemědělství. Cílem je zvýšit životaschopnost ekologických farem při současném zachování přínosů pro životní prostředí a welfare zvířat (spravedlivé ceny spolu s efektivními a ohleduplnými metodami ekologické produkce).
- Vybudování stabilního trhu s biopotravinami s významným podílem potravin českého původu (vyrobených z domácích ekologických surovin). Čímž se zvýší důvěra spotřebitelů v biopotraviny a jejich spotřeba.
- Fungující spolupráce v rámci celého dodavatelského řetězce (fungující prodej).

Zároveň se v dlouhodobém kontextu od vstupu Česka do EU nezměnila dotační politika, kdy vláda projednala (počátkem roku 2022) plán nastavení způsobu dělení dotací pro zemědělství na období 2023 až 2027 [36]. Nově má jít zemědělcům na prvních 150 hektarů téměř čtvrtina z celkové částky na takzvané přímé platby. Česko pro toto období očekává z evropských peněz 5,6 miliardy eur (v přepočtu asi 137 miliard korun). Na přímé platby je určeno zhruba 4,1 miliardy eur (v přepočtu asi 100 miliard korun). Velké agrokomplexy chtěly zabránit zejména zastropování přímých plateb, jež podniky dostávají za každý hektar, na němž hospodaří. Vládní návrh plánu takový finanční limit neobsahuje. Zastropované budou investiční dotace. Horní limit bude 30 milionů korun na jeden projekt. V minulosti to bylo až 150 milionů korun, z čehož těžily především velké podniky. Současně vzroste podíl, který může dotace pokrýt, a to ze 35 na 65 procent.

[32] <https://kokoza.cz/>

[33] <https://www.na-ovoce.cz/>

[34] <http://zazemi-turnov.cz/komunitni-chov-slepice/>

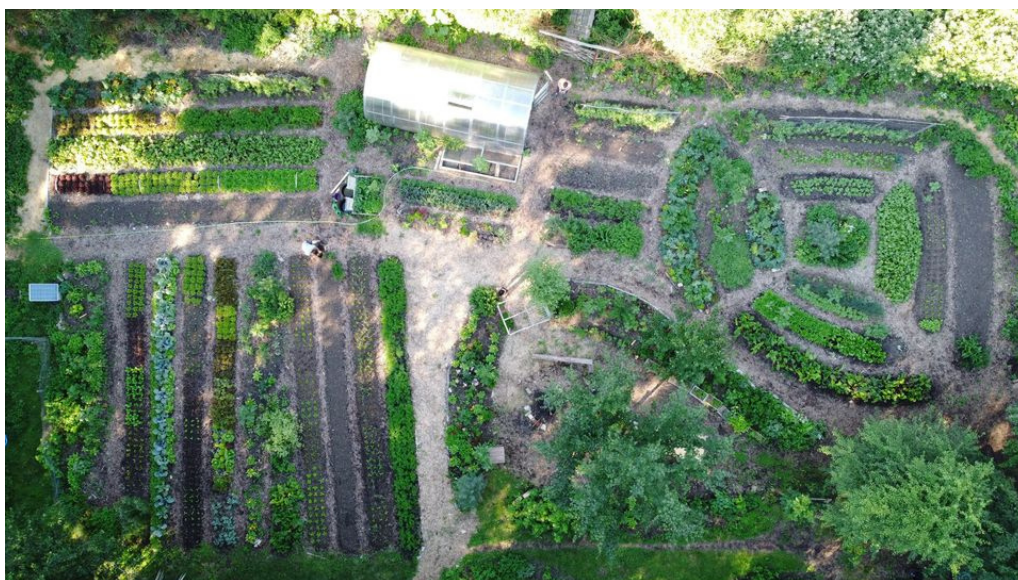
[35] https://eagri.cz/public/web/file/681755/Akcni_plan_CR_2021_2027.pdf

[36] <https://www.szif.cz/cs/szp23>

Pro nejmenší ekologické zemědělce se mnoho nezmění. Často je pro ně nedostupné žádat si například v Programu rozvoje venkova (PRV) právě s ohledem na vysokou míru spoluúčasti a potřebu předfinancování. Velikost rozlohy je dalším důležitým faktorem. Pro malé zemědělce, kteří na farmě hospodaří velmi pestře nikoliv pouze produkčně, je Registrace do systému ekologických dotací [37] malým přínosem s ohledem na investovanou energii v porovnání se zisky. Změnit stav marginalizace drobných zemědělců v porovnání s velkoproducenty se prozatím nedaří ani ASZ ve snaze legislativně ukotvit rodinné farmy [38].

Co se děje v lokálním měřítku

Pro Česko je charakteristická paralýza místní a veřejné správy, která mnohdy příliš dlouho čeká na rozhodnutí shora od příslušných ministerstev. Ani třeba zástupci příslušných magistrátních odborů dvou největších měst Praha a Brno se nezbavili přešlapování na místě a stále váhají s otevřením tématu potravinových rad/ Food policy council nebo veřejných potravinových zakázek/Public food procurement. Nevládní organizace, veřejnost i experti s nimi pracují v posledních letech, již je propojili s různými příklady dobré praxe z Rakouska, Německa nebo Itálie, snaží se nabízet facilitaci i odborné zkušenosti. Dokonce na úrovni municipalit (snad pouze dočasně) klesá zájem o potravinové iniciativy včetně KPZ. Zároveň se na příkladu Prahy ukazuje, že zvolení političtí zástupci s ohledem na čtyřleté funkční období, když stráví celý první rok formováním koaličního partnerství, nejsou schopni prosazovat proaktivnější potravinovou politiku vstřícnou k malým ekologickým zemědělcům a producentům. A rozhodující prvotní impuls musí obstarat referenti - úředníci, vedeni záměrem dobré vůle.

Obrázek 6: Ukázka hospodaření na městských pozemcích v Praze. Jedna ze dvou pěstebních lokalit Prokopské farmy.

[37] <https://eagri.cz/public/web/mze/zemedelstvi/ekologicke-zemedelstvi/registrace/>

[38] <https://www.asz.cz/zpravodajstvi/temata/zakon-o-rodinnych-farmach/>

Městské zemědělství

Praktický příklad ilustrující výše popsané jednání ukazuje rozvoj městského zemědělství v Praze. Hlavně díky dlouholeté dobrovolné aktivitě ekologa a ochránce přírody, zároveň referenta Odboru ochrany přírody Magistrátu hl.m. Praha Jiřího Roma a postupným nadšením jeho kolegů se podařilo odstartovat od roku 2019 postupný proces změny hospodaření na několika set hektarech zemědělských pozemků patřících městu. Dochází zde k vypovídání pachtovních smluv, nastavování nových pravidel hospodaření v souladu s ekologickým zemědělstvím. Zároveň díky vstřícné cenové nájemní politice se mohli o pronájem zemědělské půdy přihlásit i začínající zemědělci. Dvě z takto vzniklých farem (MetroFarm [39], Prokopská farma [40]) fungují již i v síti KPZ. Zemědělská půda vlastněná městy či obcemi (obdobně jako církvemi) začíná v praxi pomalu otevírat cestu k hospodaření i na jiných místech Česka a zlepšovat zvláště pro malé farmáře možnosti přístupu k půdě.

Bioregiony

V posledních třech letech se na jihu Moravy testují tři bioregiony. První dva - Živý region Tišnovsko a Podbrněnsko [41] - jsou inspirované příklady z Bavorska a Rakouska. Kdy zemědělci, producenti potravin, místní obyvatelé, zástupci neziskových organizací i místní samosprávy hledají společné cesty pro stabilitu, krajiny i život všech obyvatel regionu. Projekty se snaží vytipovat vhodné nástroje k podpoře lokální produkce, jak mohou mezi sebou zemědělci spolupracovat, využívat společné distribuční kanály nebo zemědělskou techniku, vytvořit místní odbytovou síť inspirovanou KPZ principy. Zároveň motivovat místní skupiny obyvatel a politiků k zájmu o oblast veřejných potravinových zakázek či potravinových rad. Třetí bioregion je vymezený v lokalitě Velké Hostěradky k podpoře šíření ekologického zemědělství a zvýšení biodiverzity místní krajiny. Typově se jedná o klastr s ústřední vzorovou farmou [42] (Ekofarma PROBIO) v rozsahu sousedících katastrů. Takový klastr ideálně sdružuje většinu (všechny) zemědělce z území po vzoru farmářských klastrů ze Skotska.

3. Potenciál a výzvy pro potravinové iniciativy

Zemědělský sektor bývá v českých poměrech považován za konzervativní odvětví. Zároveň dosavadní velký prostor a volnost díky legislativně opomíjené existenci lokálních solidárních partnerství se otevírá možnosti využít velké pestrosti potravinových iniciativ a více stabilizovat jednu z nejzranitelnějších skupin - drobné zemědělce. V současnosti potřebují účinnější podporu pro regionální faremní zpracování a přímý prodej. Legislativní rámce pro zpracování produktů na farmě v českém kontextu v nárocích a podmínkách často nerozlišují mezi možnostmi, kapacitami a potřebami mikroproducentů a velkoprodukce.

[39] <https://www.metrofarm.cz/>

[40] <https://www.facebook.com/ProkopskaFarma/>

[41] <https://zivy-region.cz/>

[42] <https://www.ekofarmaprobio.cz/krajina>

Obrázek 7: Bramborobraní na KPZ rodinné farmě Lukava. Foto: Kamila Kolaříková

Příležitosti

Zapojit se do krátkých dodavatelských řetězců (KPZ, spolkové obchody, komunitní nákupní skupiny aj).

Hledat (a kombinovat) stále se rozvíjející **odbytové kanály** - spolkové obchody, odbytová družstva, pojízdne prodejny, samoobslužné prodejny, skutečně lokální trhy, restaurace.

Průběžně sledovat vývoj (včetně dopadu) nově zaváděných modelů (např. bioregionu), **sdílení získané praxe** z Česka i zahraničí.

Existující síť neformálních hnutí (KPZ), místních akčních skupin, neziskových organizací, regionálních a obecních spolků.

Změna přístupu k půdě - šířící se trend městské zemědělství, pozemky svěřují do správy ekologickým zemědělcům nyní obce, církve, dokonce i nadace (Nadace Pro půdu [43], Nadace Partnerství se zaměřuje na osvětu vlastníků [44])

Nové koncepty praktického vzdělávání v ekologickém zemědělství (Farmářská škola [45], Centrum Konipas [46])

Výzvy

Aktivizovat místní samosprávy a otevírat debaty nad modely - Food council, Public food procurement.

Zvážit další nabídky k **účasti v pracovních skupinách** veřejné správy, neziskového sektoru.

Udržovat získané know-how v dostupných prostorech - KPZkoALICE, Koalice pro zdravou krajinu (příklady z publikace Potravinová politika v praxi).

Pokusit se **sdužovat i na úrovni těch nejmenších zemědělců** (více v duchu rolnických hnutí než zemědělských svazů a asociací).

Advokacie na národní (EU) úrovni, která v Česku přináší spíše deziluzi a nedaří se **najít dlouhodobé partnery s potřebnou energií a zkušenostmi**.

[43] <https://nadacepropudu.cz/>

[44] <https://www.nadacepartnerstvi.cz/radce-pro-vlastniky-pudy>

[45] <https://farmarskaskola.cz/>

[46] <https://centrumkonipas.cz/>

Podpora Evropské komise při vydání této publikace nepředstavuje schválení jejího obsahu, který vyjadřuje pouze názory autorů, a Komise nenese odpovědnost za případné využití informací v ní obsažených.

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union